

”Nuoriso yhdistää maaseudun!”

Petsamon siirtolaisnuorten *Raivaaja*-lehti jälleenrakennuseetoksen representoijana

Johanna Tuovinen
Pro gradu -tutkielma
Lapin yliopisto
Kuvataidekasvatus
2016

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Nuoriso yhdistää maaseudun!” – Petsamon siirtolaisnuorten *Raivaaja*-lehti jälleenrakennuseetoksen representoijana

Tekijä: Johanna Tuovinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 114 + 3

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Petsamon siirtolaisnuorten jälleenrakennuseetosta Tervolan Varejoella 1950-luvulla. Tarkastelin aihetta nuorten käsinkirjoittamien *Raivaaja*-lehtien avulla. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millainen kuva *Raivaaja*-aineiston avulla välittyy nuorten kokemasta jälleenrakennusajasta. Pohdin lisäksi, millaisia kollektiivisia merkityksiä lehdellä on mahdollisesti ollut nuorille. Tutkimuksen ajallinen painopiste sijoittuu aineistoni mukaan 1950-luvulle, jolloin Suomessa elettiin jälleenrakennusaikaa. Kuvataidekasvatuksen lisäksi tutkielmani on osa nuorisotutkimusta ja visuaalisen kulttuurin tutkimusta, jossa yhdistin myös taide- ja kulttuurihistorioiden näkökulmia.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda vähemmälle tutkimukselle jääneitä Lapin alueen evakko- ja jälleenrakennuskokemuksia yleisen historiakeskustelun yhteyteen sekä tarjota arvokasta uutta tietoa ennen tutkimattomasta aineistosta. Teoreettiset lähtökohdat asettuivat sosiaalisen konstruktionismin alueelle, sillä näen Petsamon siirtolaisten kokemusten, tietojen ja taitojen rakentuneen vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenten kesken. Lähestyin päälähdeaineistoani sekä tutkimuskohdettani hermeneuttisen tulkintatradition lähtökohdista. Aineiston analyysin apuna käytin kontekstualisoivaa kuva- ja tekstianalyysiä, jonka sovelsin yhdistelemällä sisällönanalyysin ja Erwin Panofskyn ikonologisen tulkintatradition menetelmiä.

Nuorten jälleenrakennuseetos näyttäytyy monipuolisena. Se nousi esille useiden teemojen kuten työnteon, mies- ja naisroolien, vuodenaikojen ja luonnon kuvausten avulla. Varejoen nuoriso näyttäytyy aineiston perusteella yhteisölliseltä. Raivaaja rakentaa kuvaa hyvän kansalaisen ominaisuuksista. Huoli maaseudun tulevaisuudesta ja maatalouselinkeinon puolesta toimi Varejoen osaston perustamisen syinä. Lehden tuottamisella oli useita eri merkityksiä. Sen tarkoituksena oli jakaa yhteisiä aatteita ja menneisyyden muistoja, välittää tietoa, rekrytoida uusia jäseniä, kasvattaa yhteishenkeä ja harjoittaa kollektiivisia kirjoitustaitoja. Lehdet toimivat itsekasvatuksen ja sivistämisen tukena osana suomalaista kansalaisvalistusta. Kirjoitusten ja kuvien avulla saatettiin myös käsitellä vaikeita asioita, jolloin ne ovat kenties toimineet henkisen jälleenrakentamisen apuna.

Avainsanat: käsinkirjoitettu lehti, jälleenrakennuseetos, siirtolainen, representaatio, hermeneutiikka, visuaalisen kulttuurin tutkimus, nuorisotutkimus

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi.

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi.

University of Lapland, Faculty of Art and Design

The title of the pro gradu thesis: "Nuoriso yhdistää maaseudun!" – Petsamon siirtolaisnuorten *Raivaaja*-lehti jälleenrakennuseetoksen representoijana

Author: Johanna Tuovinen

Degree programme/subject: Art Education

The type of the work: Pro gradu thesis

Number of pages: 114 + 3

Year: 2016

A Summary:

In my master's thesis I research Ethos of reconstruction of Petsamo-born youths in Varejoki in the 1950s. I studied the subject by handwritten *Raivaaja* magazine made by the youths. The research problem was to solve out what kind of image is transmitted of the youths ethos of reconstruction by the *Raivaaja* magazines. I discuss also what kind of collective meanings the magazine has had for the youths. The temporal focus is placed for Finland's reconstruction time in the 1950s. My thesis is a part of art education, youth research and research of visual culture, where I also combine the perspectives of art and culture histories.

The aim was to bring in a connection between migrants and reconstruction experiences of Lapland topic that has been left out from discussion in Finnish general history as well as provide valuable new information about the material that has not been researched. Theoretical my thesis settled in the area of social constructionism, as I see migrants experience, knowledge and skills were built as collectively between the Petsamo migrant community. My approach to the material is based on the visual tradition of hermeneutics. The research method is contextual analysis of images and texts.

Ethos of reconstruction by the youth appears to be varied. It comes up a number of themes such as work, nature, description of emotions and community. *Raivaaja* builds the image of the characteristics of a good citizen. The reasons why the Rural Youth League of Varejoki was established was the concern about the future of the rural and agricultural economy. Production of the magazine had several different meanings: Its purpose was to share common ideas and memories of the past, to convey information, recruit new members, increase community and engage in collective writing skills. By acting as self-education the magazines plays the role a part of the Finnish civic education. Difficult issues were also be easier to deal with by the writings and pictures in which case they also work-up the aid of mental reconstruction.

Keywords: handwritten journal, ethos of reconstruction, migrant, representation, hermeneutics, research of visual culture, youth research

Other information:

I give a permission the pro gradu thesis to be used in the library.

I give a permission the pro gradu thesis to be used in the Provincial library of Lapland.

Sisällys

1 Johdanto.....	5
2 Teoreettiset lähtökohdat.....	11
2.1 Yhteisöllisyyden rakentuminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.....	11
2.2 Visuaalisen kulttuurin tutkimus	16
2.3 Käsitteiden määrittely	17
3 Tutkimuksen metodologiset ja menetelmälliset valinnat	20
3.1 Hermeneuttinen tulkintatraditio metodologisena lähtökohtana	20
3.2 Aineisto ja kuva-analyysimenetelmät	25
3.2.1 Nuorten tuottama <i>Raivaaja</i> -aineisto tutkimuskohteena.....	25
3.2.2 Käsinkirjoitettujen lehtien tutkimisen eettisyydestä	28
3.2.3 Kuva-analyysimenetelmät	29
3.2.4 Menetelmänä kontekstualisoiva kuva- ja tekstianalyysi.....	33
4 Työntekoa, maisema- ja muotikuvia	37
4.1 Alussa oli suo, kuokka ja petsamolainen	37
4.2 ”Ei silloin auttanut säikähtää työn paljoutta”	40
4.3 Luonnon metaforat kokemusten tulkkina	43
4.4 Piirrookset ja lehtikuvat aikansa peilinä	47
5 Tunteiden kuvaukset.....	54
5.1 ”Älä unohda hymyä!”	54
5.2 Runot vaikeiden asioiden käsittelyn apuna.....	56
5.3 Huoli maaseudun tulevaisuudesta.....	61
5.4 Kaipaus menetettyyn kotiseutuun	69
5.5 Perinnön siirtyminen sukupolvelta toiselle.....	72
6 Yhteisöllinen nuoriso	76
6.1 Nuorisojärjestö maaseutunuorten vaikuttamisen keinoksi	76
6.2 Vireän yhteistoiminnan avulla kohti yhteisiä päämääriä	83
6.3 Hyvän kansalaisen arvot ja luonteenpiirteet	88
7 <i>Raivaaja</i>-lehdet monien merkitysten rakentajana	99
Lähteet.....	102
Liite.....	115

1 Johdanto

Kolme vuotta sitten sain käsiini pinon käsintehtyjä *Raivaaja*-nimisiä lehtiä, jotka oli löydetty Varejoen lakkautetulta kyläkoululta. Kellertävän värinsä perusteella ne olivat selkeästi hyvin vanhoja. Lehtiä selaillessani havaitsin, että niihin piirretyistä kuvista ja kirjoitetuista teksteistä huokui ahkera työnteko, positiivinen elämänasenne ja huumori. Vuosiluvut paljastivat, että kyseessä oli sodanjälkeinen jälleenrakennusaika. Sain tietää, että lehden tekijät olivat nuoria Petsamon siirtolaisia, jotka oli asutettu Tervolan Varejoelle.

Kun Petsamo, joka siis kuului Suomelle vuosina 1920–1944, luovutettiin Neuvostoliitolle jatkosodan jälkeen, osa evakoista asutettiin eteläisen Lapin läänin Tervolan kunnan pieneen Varejoen kylään. Tämä muutos oli tietenkin suuri petsamolaisille monessakin suhteessa: ensinnä osa heistä joutui opettelemaan täysin uuden elinkeinon eli maatalouden entisten poronhoidon ja kalastuksen tilalle – myös maisema, ympäristö ja osittain myös yhteisö muuttuivat. (M. Tuominen, henkilökohtainen tiedonanto 2014; ks. esim. Nyysönen 1999; Harjuma 2015.)

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen *Raivaaja*-lehtien välittämää kuvaa Petsamon siirtolaisnuorten jälleenrakennuseetoksesta heidän uudella asuinalueellaan. Tutkin niitä tapoja, joilla nuoret kuvaavat Varejoella 1950-luvulla vallinneita olosuhteita ja suhteutan heidän piirroksensa ja kertomuksensa osaksi aikaansa ja paikkaansa. Rakentamalla historiallisen kontekstin *Raivaajien* ympärille, pyrin tekemään näkyväksi sen ajallisen ja kulttuurisen kokonaisuuden, jossa nuoret lehteä maaseudulla tuottivat. Päättökysymyksenä kysyn, **miten jälleenrakennuseetos representoituu nuorten piirroksissa ja kirjoituksissa**. Lisäksi kysyn, millaista tietoa *Raivaaja*-lehti välittää niistä olosuhteista, joissa nuoret Petsamon siirtolaiset rakensivat elämänsä Varejoella sekä mikä merkitys lehdillä oli nuorille heidän omana aikanaan. Tutkielmassani puhun Petsamon siirtolaisnuorista Varejoen nuorina, sillä he kuitenkin elivät nuoruuttaan Varejoella ja toimittivat lehteä siellä. He myös itse kutsuivat itseään varejokilaisiksi (*Raivaaja*, jatkossa viittausmuotona R:31.10.1952, 8). Puhun Petsamon nuorista niissä tilanteissa, joissa menneisyyden korostaminen on olennaista.

Tutkimukseni lähtöaineistona toimii 24 numeroa sisältävä *Raivaaja*-pienlehtikokoelma, jonka digitoi vuonna 2013. Kyseessä on käsinkirjoitettu ja -kuvitettu lehti, joka sisältää paljon piirrettyjä kuvia sekä erilaisia kirjoituksia, kertomuksia, runoja, pakinoita, uutisia, ilmoituksia ja vitsejä. Lehdet on tehty vuosien 1952–1957 välisenä aikana, jolloin tekijät ovat olleet pääosin koululaisia tai nuoria aikuisia. Tarkastelen aineistoa nuorten näkökulmasta, sillä minua kiinnostaa, kuinka he ovat kuvanneet itselleen ja yhteisölleen tärkeitä asioita. *Raivaajan* tekijöistä useat kuuluivat maalaisliiton alaiseen poliittiseen nuorisjärjestykseen Maaseudun Nuorten Liittoon (MNL). Maaseudun Nuorten Liiton Varejoen osaston toimintaan kuului yhteisten iltamien eli tupailtojen vietto, jonne myös *Raivaaja*-lehteä alettiin toimittaa. Esittelen liiton tarkoituksia ja päämääriä tarkemmin luvussa 6.1. Tutkimukseni ajallinen painopiste sijoittuu aineistoni mukaan 1950-luvulle, jolloin Suomessa elettiin vielä jälleenrakennusaikaa.

Pohjois-Suomen jälleenrakennusaikaan liittyvä tutkimusaiheeni valikoitui verkostoiduttuani Lapin yliopiston *FEENIKS – Taide ja kulttuuri osana Lapin sodan jälkeistä henkistä ja materiaalista jälleenrakennusta* -tutkimushankkeeseen huhtikuussa 2013. Feeniks-hankkeessa tutkitaan taidetta ja kulttuuria osana Lapin sodan jälkeistä materiaalista ja mentaalista jälleenrakentamista eri näkökulmien kuten taidehistorian, saamentutkimuksen ja sosiologian kautta. Lapin sota ja jälleenrakennusaika ovat jääneet aiemmissa tutkimuksissa vähäiselle huomiolle, joten hankkeen tarkoituksena on tuoda tutkimusalaa näkyviin niin temaattisesti, teoreettisesti kuin maantieteellisesti. (Feeniks-hankkeen tutkimussuunnitelma 2012.)

Muodostimme Feeniks-hankkeeseen kuuluvan erillisen tutkimusryhmän *SODAN SIIRTÄMÄT – Evakko- ja siirtolaiskokemukset pohjoisen oloissa toisen maailmansodan jälkeen*, jonka fokuksessa ovat toisen maailmansodan jälkeiset Petsamon, mutta myös laajemmin Lapin alueen, evakko- ja siirtolaiskokemukset. Tutkimusryhmämme ”[t]avoitteena on tuoda esiin aiemmin tieteellisen tutkimuksen katveeseen jääneitä Petsamon ja Lapin evakkojen ja siirtolaisten kokemuksia ja kokemuksille annettuja merkityksiä talvi-, jatko- ja Lapin sodan sekä pitkäksi venyneet jälleenrakennuksen ajalta”. Kysymme, ”miten evakko- ja siirtolaisuus ovat muovanneet yksilöiden ja yhteisöjen identiteettejä pohjoisen oloissa, jotka monin tavoin poikkesivat laajemmin tutkitun karjalaisen siirtoväestön kokemuksista”. (Sodan siirtämät -tutkimusryhmän tutkimussuunnitelma 2014.) Toimin lisäksi yhteistyössä *Raivaaja*-aineiston tämän-

hetkisen haltijan eli Petsamo-Seura ry:n ja Varejoen kyläyhdistyksen kanssa. Petsamo-Seura ry:n puheenjohtaja Toivo Kunnari on myöntänyt digitoimani aineiston tutkimuskäyttöni.

Sijoitan tutkielmani nuorten käsinkirjoittamien lehtien ja sanallis-visuaalisen kulttuurintutkimuksen kontekstiin. Yhdistän tutkielmassani eri tieteenaloja – kuvataidekasvatuksen lisäksi tutkielmani on osa nuorisotutkimusta, jossa sovellan myös taide- ja kulttuurihistorioiden sekä visuaalisen kulttuurin tutkimuksen näkökulmia. Näen visuaalisen kulttuurin tutkimuksen laajana kokonaisuutena, joka näyttäytyy työssäni erityisesti päälähdeaineistoni, mutta myös kaiken kuvallisen lähdemateriaalin ja tutkimuskirjallisuuden avulla.

Lähestyn päälähdeaineistoani (*Raivaaja*-lehtiä) sekä tutkimuskohdettani (Varejoen nuoria ja heidän jälleenrakennuseetosta) hermeneuttisen tulkintatradition lähtökohdista. Gadamerilaisen hermeneutiikan traditioon perustuvassa lähestymistavassa pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan ilmiötä sekä ihmismielen ja asioiden merkityksiä. Tieteentraditio on kiinnostunut kokonaisuuksista, jotka voivat pitää sisällään useita erilaisia tulkintoja ja merkityksiä. Tutkimuksen kohteena voivat olla vaikkapa yksittäinen teksti, puhe tai kuva, taiteellinen kohde, kulttuuri tai historiallinen aikakausi. (Gadamer 2005, 129; Gadamer 1979 Väkevä 1999 mukaan, elektroninen lähde; Anttila 2005, 548–549.)

Aineiston tulkinnan apuna käytän taidehistorioitsija Katja Fältin (2012, 144) tavoin taidehistorian eri menetelmiä, tässä tapauksessa sisällönanalyysiä ja taidehistorioitsija Erwin Panofskyn ikonografista ja ikonologista tulkintatraditiota. Olen soveltanut niistä kokonaisuuden, jota nimitän *kontekstualisoivaksi kuva- ja tekstianalyysiksi*. Sisällönanalyysin avulla luokittelen aineiston osiin ja yhdistän ne sen jälkeen teemoittain (Seppä 2012, 212–230). Panofskyn ikonografisen ja -logisen tradition avulla pyrin tulkitsemaan aiheen sisäistä merkitystä ja sisältöä sekä kuvan välittämää maailmankatsomusta (Ockenström 2012, 211–214).

Jotta voin ymmärtää *Raivaaja*-lehtien välittämän kuvan nuorten jälleenrakennuseetoksesta, minun tulee ymmärtää ne ajassa vallinneet olosuhteet, joissa aineisto on aikoinaan eli 1950-luvulla syntynyt. Kulttuurihistorian professori Keijo Virtanen (1993, 14–15) huomauttaa, että tutkija esittää tutkimusaineistolle kysymyksiä aina omasta ajastaan ja kulttuuristaan käsin pyrkien näin ollen ymmärtämään menneisyy-

den ilmiötä. Tämä onnistuu taidehistorian professori Kirsti Saarikankaan (1998, 15) mukaan asettamalla kuva laajempaan asiayhteyteen eli kontekstiinsa, jolloin tutkittava ilmiö sijoitetaan aikaansa ja kulttuurijärjestelmäänsä. En kirjoita ajankohdan historiallista kontekstia erikseen auki yhteen lukuun, vaan kuljetan sitä mukana pitkin aineiston käsittelylukuja, jolloin se toimii luontevasti aineiston analyysin tukena. Näin ollen kontekstualisointi on osa tutkimustulosta.

Oman aiheeni näkökulmasta erityisen kiinnostavaksi nousee käsinkirjoitettuja lehtiä tutkineen folkloristiikan akatemiaturkija Kirsti Salmi-Niklanderin (2004) väitöskirja *Itsekasvatusta ja kapinaa – Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Aineiston tarkalle lähiluvulle ja analysoinnille perustuvassa tutkimuksessaan Salmi-Niklander tarkastelee ideologian ja mentaliteettien suhteita, paikallisyhteisöjen suullisen ja kirjallisen kulttuurin murrosvaihetta ja sitä, millainen merkitys käsinkirjoitetuilla lehdillä oli 1900-luvun alun Suomessa. Hänen aineistonsa koostuu työväenyhteisön vuosina 1914–1925 käsinkirjoittamista *Valistaja*-lehdistä. Salmi-Niklander suhteutti *Valistajat* muun aikalaisaineiston rinnalle rakentaen kuvaa muistamisen ja kokemuksen suhteista ja menneisyyden kerrontayhteisöistä. (Salmi-Niklander 2004, 13,16–18.) Omassa tutkielmassani hyödynnän muun muassa Salmi-Niklanderin hahmottelemaa yhteenvetoa käsinkirjoitettujen lehtien merkityksistä ja käyttötavoista oman aikansa kirjoittajayhteisöissä sekä käsitteiden määrittelyn apuna.

Salmi-Niklander (2004, 42–43) on selvittänyt perusteellisesti tutkimusaiheesta tehtyä aiempaa tutkimusta. Hän kuitenkin huomauttaa, että tutkimuksissa lehtiä on käytetty vain yhtenä lähdeaineistona. Tutkijan mukaan suomenkieliseen joukkoon mahtui vuoteen 2004 mennessä vain neljä nimeä. Ruotsissa aineistoa on hyödynnetty viidesstä tutkielmassa. Kansainvälisistä tutkijoista Salmi-Niklander (2004, alaviite 13, 450) mainitsee amerikkalaisen folkloristi Joan Radnerin (1997), joka on tutkinut 1880-luvulla Mainen maaseudulla tuotettuja käsinkirjoitettuja lehtiä. Vaikka Radnerin teos onkin maantieteellisesti etäinen, Salmi-Niklander näki molempien aineistojen käsittelevän yllättävän samankaltaisia ilmiöitä.

Tutkielmani aihealueen kannalta samantyyllisiä kuva-aineistoja samalta aikakaudelta ovat tutkineet kuvataidekasvatuksen professori Päivi Granö ja visuaalisen kulttuurin yliopistonlehtori Anniina Koivurova. Artikkelissaan *Koululaiset kotiseudun rep-*

resentoijina toisen maailmasodan jälkeen Suomen Länsi-Lapissa ja Ruotsin Tornionlaaksossa (2013) Granö ja Koivurova esittelevät tutkimustaan, jossa he tarkastelevat koululaisten tuottamia käsityksiä kodistaan ja kotiseudustaan. Heidän kuva-aineistonsa koostuu kahden piirustuskilpailun tuotoksista. Tutkijoita kiinnostaa nimenomaan lapsen kokema sodan jakama pohjoinen, kun taas itse tarkastelen sodan jälkeistä aikaa nuorten siirtolaisten näkökulmasta. Hyödynnän tutkielmassani lisäksi taidepedagogiikan professori Pirkko Pohjakallion (1996;1998) taidekasvatuksen historiaa käsittelemiä tutkimuksia. Tutkielmani kannalta erityisen kiinnostavaksi muotoutuu Pohjakallion esittämät näkökulmat kuvien muodostumiseen liittyvistä tekijöistä.

Yleisessä historiakeskustelussa Lapin alueen evakot ja jälleenrakennusaika ovat aiemmin jääneet Karjalaa vähemmälle huomiolle (ks. esim. Tuominen 2010; 2015). Tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa pohjoisen Suomen historiasta ennen tutkimattoman aineiston avulla. Historioitsija Maria Lähteenmäen (1999, 225) mukaan olisi tärkeää tuoda vähemmän tutkittuja Lapin evakko- ja siirtolaiskokemuksia yleisen etelää painottavan historian rinnalle. Tutkimukseni avulla pyrin kaventamaan edes hieman tuota Lapin ja Etelä-Suomen välistä kuilua.

Salmi-Niklander (2004, 42) näkee, että käsinkirjoitetuista lehdistä ei ole tehty riittävästi tutkimusta. Tutkija arvelee, että syynä tähän voisivat olla sisällöllisesti ja ulkoisesti usein kömpelösti ja vaatimattomasti toteutetut lehdet, jotka on tavallisesti tehty vain pienyhteisön luettavaksi. Toinen seikka voi liittyä käsinkirjoitettujen lehtiaineistojen olemassa olon vähyyteen, sillä tutkija huomauttaa Radneriin (1997) viitaten, että suurin osa käsinkirjoitetuista lehdistä on ihmisten yksityiskokoelmissa (Salmi-Niklander 2004, alaviite 11, 452). Sen vuoksi näkisin, että jokaisesta käsinkirjoitetusta lehdestä tehty tutkimus tarjoaa uutta ja erityistä tietoa omasta ajastaan.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää usealla eri tavalla. Kuvataidekasvatuksen alalle tutkimukseni tuo lisää tietoa nuorten kouluympäristön ulkopuolella tekemistä piirustuksista ja kirjoituksista. Tuotan kuvataidekasvatuksen käyttöön tietoa siitä, kuinka menneisyyteen sijoittuvaa kuvallista ja tekstuaalista aineistoa voi käyttää nuorisotutkimuksen lähtökohtana. Kirjailija Mirjam Kälkäjä (1999) on esitellyt *Raivaja*-lehtiä aikaisemmin artikkelissaan *Petsamo muistoissa ja perinteessä*, mutta kuukaan ei ole tätä ennen tutkinut niitä. Artikkelini on antanut toisenlaista näkökulmaa

aineistosta tekemiini tulkintoihin, sillä Mirjam Kälkäjä oli aikoinaan yksi *Raivaajan* aktiivisista kirjoittajista.

Tutkimukseni tulokset on myös tarkoitus saattaa suuremman yleisön saataville Feeniks-hankkeen järjestämien esitelmien ja julkaisujen avulla. Keväällä 2014 esittelin aineiston Feeniksin kevätseminaarissa (31.3.–1.4.2016) sekä Lapin maakuntamuseon toimittamassa *Raito*-lehdessä (ks. Tuovinen 2014). Kirjoitimme kulttuurihistorian tutkija Tiina Harjumaan kanssa aiheesta katsauksen *Kulttuurintutkimus*-lehteen (ks. Harjuma & Tuovinen 2015). Pääsin lisäksi esittelemään tutkimukseni tuloksia 18.4.2016 Rovaniemen kirjaston Lappi-osaston kevään luentosarjan *Murheen ja toivon kuvat ja jälleenrakennuskauden todellisuus* (15.2.–18.4.2016) yhteydessä, jolloin paikalla oli toistakymmentä petsamolaista. Aihe koskettaa edelleen monia Petsamon siirtolaisia sekä heidän jälkeläisiään. Henkisellet jälleenrakentamiselle näyttäisi Marja Tuomisen (2010, 334) mukaan olevan edelleen tarvetta. Tarkoituksenamme on saattaa siirtolaisia koskeva tieto takaisin heille itselleen ja siten toimia kollektiivisen trauman purkamisen tukena.

2 Teoreettiset lähtökohdat

2.1 Yhteisöllisyyden rakentuminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

Tutkielmani keskiössä on ajatus siitä, että Varejoen nuoret ovat rakentaneet todellisuuttaan yhdessä toistensa kanssa ja muodostaneet siten kollektiivisesti jaetun jälleenrakennusajan eetoksen. Tutkielmani teoreettiset lähtökohdat asettuvat **sosiaalisen konstruktionismin** alueelle, jossa todellisuuden nähdään rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Löytönen & Sava 2011, 96).

Erityisen kiinnostavan näkökulman aiheeseen tuovat sosiologian ja teologian professori Peter L. Bergerin ja sosiologian professori Thomas Luckmannin (1995) teos *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Berger ja Luckmann (1995, 11) korostavat ajatusta, jonka mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakentunutta. He näkevät, että ”jokapäiväisen elämän tieto jakautuu yhteiskunnallisesti, siis eri yksilöiden ja eri tyyppisten yksilöiden kesken” (Berger & Luckmann 1995, 57). Tämä ajatus painottaa ihmisen subjektiviteettia, mutta tuo myös esille sen, että ihmiset elävät yhteisessä maailmassa. Se mikä on itselle ”tässä” on muille ”siellä”. Ihmisten jokapäiväinen elämä näyttäytyy henkilökohtaisesti merkityksellisenä maailmana sekä ihmisten itsensä tulkitsemana todellisuutena. Ihmiset tuottavat jatkuvasti todellisuutta oman ajattelun ja toiminnan avulla. (Berger & Luckmann 1995, 29–30,33.) Elämme maailmassa yksilöinä, mutta olemme kiinteässä vuorovaikutuksessa muiden kanssa, sillä emme pärjäisi maailmassa ilman muita ihmisiä.

Bergerin ja Luckmannin mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen perustyyppi on toisten ihmisten kanssa fyysisesti kasvotusten kohtaaminen. Kohtaaminen tapahtuu samassa hetkessä, jossa kaikki osapuolet ovat jatkuvassa keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Kasvotusten kohtaamisessa tapahtuu sellaista vastavuoroisuutta, jota ei pelkän suullisen perinteen välittämisessä tapahdu. Ihminen voi esimerkiksi vaikuttaa keskustelukumppaniinsa kehonkielellään, ilmeillään ja eleillään. (Berger & Luckmann 1995, 39,47–48.) Varejoen nuoret kohtasivat toistensa kanssa kasvokkain esimerkiksi yhteisissä tupailloissa ja tapahtumissa. *Raivaaja*-lehtiä ei vain kirjoitettu vaan ne myös luettiin ääneen tupailloissa. Tupailtoja vietetään keskustan (ent. maalaisliitto) jäsenten kesken edelleen vielä tänä päivänä, joskin hieman eri muodossa kuin 1950-luvulla (Tupailta – Keskustan virtuaalinen tupailta).

Salmi-Niklanderin mukaan käsinkirjoitetut lehdet julkaistiin usein ääneen lukemalla yhteisissä iltamissa tai kokouksissa, joten ääneen lukemiseen liittyy myös sosiaalinen vuorovaikutuksellisuus. Yleisö pystyi ottamaan tilanteeseen fyysisesti osaa kommentoiden kirjoituksia suullisesti. (Salmi-Niklander 2013b, 384–385,394.) Salmi-Niklander (2004, 43) liittää käsinkirjoitetut lehdet suullisen ja kirjallisen kulttuurin tutkimukseen, mille sekä kirjallinen että suullinen julkaiseminen on tyypillistä. Hän tarkastelee käsinkirjoitettuja lehtiä osana keskusteluyhteisöä, viitaten lehtien julkaisun suulliseen muotoon. Hän määrittelee termin **kirjoittava keskusteluyhteisö** tarkoittamaan ihmisryhmää ”joka tuottaa, muokkaa ja tulkitsee suullista kerrontaa ja kirjallisia tekstejä. Jäsenet ovat sidottuja toisiinsa sosiaalisilla riippuvuussuhteilla. Yhteisö on sellainen yhteisö, jonka keskusteluista tuotetaan kirjallisia dokumentteja.” Hän näkee käsinkirjoitetut lehdet pienryhmän sisäisenä viestintänä, jossa sen lukijat jakavat tietyn kokemusmaailman. (Salmi-Niklander 2004, 16,19,39.)

Salmi-Niklander näkee käsinkirjoitetun aineiston yhtä aikaa monologisena, dialogisena ja kollektiivisena tilana. Monologinen tila tarjoaa mahdollisuuden välittää viestejä, dialogisessa tilassa ilmaistaan ja prosessoidaan piilotettuja tarkoituksia pienissä ryhmissä tai yhteisöissä. Kollektiivinen tila avaa mahdollisuuden ilmaista tunteita ja kokemuksia. (Salmi-Niklander 2013a, 76–77.) Mielestäni tämä avaa uuden näkökulman myös *Raivaaja*-lehtien tutkimiselle. Jokainen on saanut kirjoittaa lehteen kirjoituksia ja piirtää kuvia ensin yksilönä, monologina. Tämän jälkeen lehdet julkaistiin ääneen lukemalla. Näin ollen nuoret olivat dialogissa toistensa kanssa ja saattoivat keskustella kirjoitetuista ajankohtaisista aiheista reaaliajassa. Kollektiivinen vuorovaikutus näyttäytyy lehdissä paitsi niiden fyysisenä tekona (lehteä kirjoitettiin yksin yhteisölle) myös suullisena jakamisena (lehdet luettiin tupailloissa).

Anniina Koivurova näkee nuoren identiteetin rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Yksilö peilaa itseään muiden kautta tarkastelemalla kuinka häneen suhtaudutaan ja rakentamalla sen perusteella minäkuvaansa. (Koivurova 2010, 48.) Aalto-opiston akatemiutkija Teija Löytönen ja taidekasvatuksen professori Inkeri Sava täsmentävät kuvausta toteamalla näiden käsitysten rakentuvan toisten kanssa käytävissä neuvotteluissa. Se, mitä joku ihminen sanoo jostakin ilmiöstä, saa merkityksensä vasta kun joku toinen ihminen liittyy keskusteluun mukaan kiistäen tai vahvistaen sanotun. (Löytönen & Sava 2011, 96.) Käsitystä mukaillen voidaan siis ajatella, että Petsamon siirtolaisnuoret rakensivat käsityksiään omasta ajastaan ja maailmakuvas-

taan heidän uudella asuinalueellaan. Heidän kirjoituksensa ja kuvansa ovat saaneet merkityksensä vasta, kun nuoret kokoontuivat tupailtoihin jakamaan henkilökohtaisia tai kollektiivisesti koettuja tai kuultuja muistojaan toistensa kanssa. Sosiologi Matti Hyvärinen (2006, 2) tulkitsee ihmisten rakentavan minuuttaan ja identiteettiään kertomusten avulla. Vaikka kertomukset olisivat subjektiivisia, niihin liittyy hänen mukaan aina myös sosiaalinen aspekti. Ne toimivat vuorovaikutuksen välineenä, joiden avulla ihmiset kommunikoivat toistensa kanssa ja tekevät omat kokemuksensa muille näkyväksi. (Hyvärinen 2006, 2–3.)

Ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin liittyy Bergerin ja Luckmannin (1995) mukaan objektiivisia piirteitä. Objektiivisuus luonnehtii kielen merkkijärjestelmää, jossa on omat lainalaisuutensa: suomea puhuttaessa on käytettävä suomen kielioppisääntöjä. Kieli tarjoaa mahdollisuuden omien kokemusten objektivointiin ja sen avulla ihminen voi tyypitellä kokemuksiaan isommiksi kategorioiksi. Tällöin niistä tulee 'yksilöitymättömiä' eli kenellä tahansa voi olla samasta aiheesta omia kokemuksia. (Berger & Luckmann 1995, 49–50.) Esimerkkinä voitaisiin Bergerin ja Luckmannin näkemyksiä mukaillen ajatella vaikkapa evakoita, jotka ovat joutuneet lähtemään asuinseuduiltaan sodan takia turvaan. Kielellisesti tämä kokemus tyypittyisi esimerkiksi kategoriaan 'evakkous'. Yhteisen puhutun kielen avulla muut ymmärtävät mistä on kyse (evakkoudesta) ja kyseiseen kategoriaan kuuluvilla (evakoilla) on lisäksi asiasta omat kokemuksensa. Näin ollen yksilön subjektiiviset kokemukset asettuvat osaksi laajempia merkityssuhteita, jotka ovat yhtä aikaa niin objektiivisesti kuin subjektiivisesti todellisia (Berger & Luckmann 1995, 50). Tällöin voidaan ajatella, että evakkous on monia yksilöitä koskettava yhteinen kokemus, josta jokaisella on kuitenkin omanlaisensa kokemukset.

Berger ja Luckmann (1995, 47) määrittelevät *kielen* yhdeksi ihmisyyteen tärkeimmäksi merkkijärjestelmäksi, sillä ihmiset kommunikoivat sen avulla. Jokapäiväinen elämä perustuu yhteisen kielen jakamaan yhteisön väliseen vuorovaikutukseen, mikä vaatii kielen ymmärtämisen. Kieli rakentaa sanaston ja kieliopin avulla 'merkityskenttiä' (Berger & Luckmann 1995, 51). Merkityskenttä voi esimerkiksi muodostua edellä mainitusta evakkoudesta, jolloin siihen kuuluu kaikki evakkouteen liittyvät asiat. Merkityskenttiin rakentuu yksilöiden omakohtaiset, mutta myös historialliset kokemukset, jolloin ne voivat säilyä ja kerääntyä sukupolvelta toiselle. Tällaisesta 'tietovarannosta' ihmiset ammentavat tietoa jokapäiväisessä elämässään ja tulevat

keskenään paremmin ymmärretyksi. (Berger & Luckmann 1995, 52.) Varejoen nuoret ovat mitä ilmeisimmin muodostaneet omat merkityskentät ja tietovarantonsa paitsi menneisyyden evakkokokemuksista myös ajassa vallinneista olosuhteista.

Kuvat todellisuuden rakentajana

Kuvataidekasvatuksen alalla myös kuvat voidaan kuvataidekasvatuksen professori Timo Jokelan, kuvataidekasvatuksen yliopistonlehtori Mirja Hiltusen ja kuvataidekasvatuksen yliopisto-opettaja Elina Härkösen (2016, 435) mukaan nähdä kielenä. Tutkijat tulkitsevat, että tällä kielellä voidaan tarkoittaa myös visuaalisuutta, jolloin todellisuutta voidaan puhutun dialogin lisäksi rakentaa myös kuvien avulla. He näkevät visuaalisuuden yhtenä kielen sekä luovan ja interaktiivisen taiteellisen toiminnan vuoropuheluna. (Jokela, Hiltunen & Härkönen 2016, 435.) Myös kuvataiteen professori Jaana Erkkilä (2015, 192) tulkitsee kuvien toimivan luotettavana tiedon lähteenä.

Pirkko Pohjakallion (1998, 140) mukaan yksilön henkilökohtaisten kokemusten kautta muodostuneet ajatustavat kertovat aina jotakin yksilöä ympäröivän yhteisön ja laajemmin yhteiskunnan tavoista ja normeista. Näin ollen se, mitä Varejoen nuoret ovat lehteen piirtäneet ja kirjoittaneet kertoo jotain ajastaan ja esimerkiksi siitä, millaisia ongelmia nuoret joutuivat maaseudulla 1950-luvulla kohtaamaan. Salmi-Niklander (2004, 44) on todennut, että ”käsinkirjoitetut lehdet eivät ole vain dokumentteja tietyistä tapahtumista ja päätöksistä, vaan ne kertovat kirjoittajiensa ajatuksista, tunteista ja kokemuksista kirjallisten konventioiden ja lajityyppien avulla”. Juuri tämä kiinnostaa minua erityisesti, sillä koen että *Raivaaja*-lehtien avulla voidaan saada jonkinlainen kuva siitä, millaisia ajatuksia, tunteita ja kokemuksia nuorilla oli 1950-luvulla. Tutkimalla lehtien kuvia ja kirjoituksia, voin paljastaa jotain nuorten mentaliteetista. Vaikka käsinkirjoitettuja lehtiä ei voida pitää koko kansan mentaliteetin ja ajattelun ilmentymänä ” ne antavat tietoa 1900-luvun alun suomalaisen työläisnuorison ajattelun monikerroksisuudesta ja sisäisistä jännitteistä” (Salmi-Niklander 2004, 48).

Kuvataidekasvatuksen yliopistonlehtori Marjo Räsänen (2008, 36–39) nostaa esille sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvan näkemyksen oppimiskäsityksestä, jonka mukaan oppiminen perustuu oppijan omille kokemuksille, kognitiivisten tietorakenteiden rakentumiselle sekä sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Näkisin, että meitä ympäröivä visuaalinen kulttuuri vaikuttaa käsityksiimme ja siten kuvalliseen ilmai-

suomme. Näin ollen oletan, että koulumaailma, aikuisten käsitykset ja ympärillä oleva visuaalisuus ovat myös voineet osaltaan vaikuttaa siirtolaisnuorten tekemiin kuviin.

Tutkielmani nuoret olivat pääosin 1930-luvulla syntyneitä. Esimerkiksi vuonna 1954 heistä ainakin osa oli 12–30-vuotiaita (mm. R:12.4.1954, 45). Tutkija Michael Parsonsin mukaan nuori aikuinen kuuluu esteettisen kehittymisen neljänteen vaiheeseen, jossa kuvat nähdään yksilöllisen saavutuksen sijaan sosiaalisesti rakentuneina. Kuviin merkitys avautuu paremmin ja monimerkityksellisemmin yhdessä muiden kanssa. Kuva toimii tällöin kulttuuristen traditioiden ilmentäjänä. (Parsons 1990, 24.) Käsityksen mukaan Varejoen nuorten tekemien kuvien avulla on mahdollista saada tietoa suomalaisen kulttuurin perinteistä. Anniina Koivurova (2010, 45) tulkitsee, että kuviin latautuu erilaisia merkityksiä, jolloin niistä tulee subjektiivisen ajattelun ja sosiaalisen kommunikaation välineitä. Kuvien ja kirjoitusten avulla nuoret jakoivat ajatuksiaan toisten kanssa keskustelemalla niistä paitsi visuaalisesti myös sanallisesti.

Käsinkirjoitetut lehdet jaotellaan suullis-kirjallisen paikallisperinteen mukaan järjestötoimintaan liittyvään **kollektiivisen kirjoittamisen** ryhmään. Salmi-Niklander on oman aineistonsa perusteella määritellyt käsitteen tarkoittamaan esimerkiksi pienyhteisöissä tapahtuvaksi säännölliseksi ja organisoiduksi kirjoittamiseksi, johon osallistuvat kaikki yhteisön jäsenet. (Salmi-Niklander 2004, 43–44.) Lähes kaikki *Raivaajan* kirjoittajat kuuluivat Maaseudun Nuorten Liittoon. He olivat yksi tiivis yhteisö, johon kuului lisäksi kylän aikuisia. Salmi-Niklander (2004, 46) kuitenkin muistuttaa, ettei kollektiivisuus välttämättä tarkoita samojen mielipiteiden ja aatteiden tunnustamista.

Salmi-Niklanderin (2011, 461) mukaan nuoret hankkivat tietojaan omaehtoisen opiskelun avulla. Hän puhuu **itsekasvatuksesta, itseopiskelusta ja itseoppivuudesta**, jotka näkyivät Suomessa erityisesti 1800- ja 1900-lukujen vaiheessa. Itsekasvatus oli oppimisen ja tiedonhankinnan lisäksi luonteen kasvatusta. (Salmi-Niklander 2011, 462.) Edellä mainitut teemat näyttäytyvät vahvasti myös omassa aineistossani.

Yhtenä tutkielmani tarkoituksena oli myös pohtia lehtien mahdollisia merkityksiä kirjoittajilleen. Näiden merkitysten selvittämisen tukena toimii Salmi-Niklanderin (2004, 121–123) hahmottelema yhteenveto käsinkirjoitettujen lehtien merkityksistä ja käyttötavoista omana aikanaan kirjoittajayhteisöissä, tässä tapauksessa MNL Vare-

joen osaston yhteisössä. Kyseisen jaottelun mukaan lehdet toimivat informaation ja ideologisten aatteiden välittäjänä, itsekasvatuksen välineenä, arkaluontoisten asioiden käsittelyn apuna sekä pienryhmien vastaestetiikan luomisen mahdollistajana (Salmi-Niklander 2004, 122–123). Salmi-Niklander (2004, 123) väittää, että jokainen käsinkirjoitettu lehti sisältää ainakin joissakin määrin kaikkia näitä eri käyttötapojen ja merkitysten muotoja.

2.2 Visuaalisen kulttuurin tutkimus

Tutkielmani linkittyy osaksi visuaalisen kulttuurin tutkimusta, jolla sukupuolen ja visuaalisen kulttuurin tutkija Leena-Maija Rossin sekä kriittisen estetiikan ja visuaalisen kulttuurin tutkija Anita Sepän (2007, 7) mukaan tarkoitetaan useimmiten tutkimusta, jossa tutkitaan kuvia, kuvallisuutta ja representaatioita. He näkevät visuaalisen kulttuurin tutkimuksen voivan olla kaikki kulttuurisesti mielekkäitä merkityksiä tuottava ja katsomalla välittyvä tieto tai toiminta, kuten visuaalinen aineisto ja sen kriittinen analysointi (Rossi & Seppä 2007, 7).

Visuaalisen kulttuurin tutkimus sisältää Katja Fältin (2012, 154) näkemyksen mukaan erilaisia teoreettisia painotuksia. Lähestymistavassa tarkastellaan muun muassa kuvien ja esineiden käyttöön liittyviä konteksteja sekä linkittymistä sosiaaliseen todellisuuteen. Kiinnostuksen kohde on esineiden ja asioiden ympärille kietoutuneissa merkityksissä kuten arvoissa, käytännöissä ja yhteisöissä. (Immonen 2008 Fältin 2012, 141 mukaan.)

Tutkimusotteena visuaalisen kulttuurin tutkimus on Fältin (2012, 154) mukaan joustava, sillä siinä voidaan hyödyntää monenlaisia kuvien tutkimisen malleja ja kuvanlukutapoja, aivan kuten itsekin tulen tekemään. Joustavan tulkintarakenteen etuna on kuvien laaja ja monipuolinen tutkiminen. Itse analyysin ei tarvitse perustua tarkkoihin muuttujatekijöihin vaan se voi olla hyvinkin vaistonvaraista. Omassa sovelluksessaan Fält ei ollut kiinnostunut ainoastaan visuaalisista elementeistä vaan hän pyrki viemään tutkimustaan pidemmälle kontekstualisoimalla tutkimusaihettaan kulttuurihistoriallisella otteella. Näin ollen hänelle muodostui parempi käsitys menneen ajan kuvamateriaalista ja siitä, kuinka se on sijoittunut omana aikanaan. (Fält 2012, 154.)

Itse näen kontekstualisoinnin merkityksellisenä juuri sen takia, että sen avulla ilmiötä voidaan ymmärtää paremmin.

Pirkko Pohjakallio (1998, 140) on todennut, että oppilastöiden avulla voidaan tarkastella, kuinka ihminen, ympäristö ja kulttuuri on eri aikoina nähty ja toisaalta opetettu näkemään. Tässä tapauksessa voidaan tarkastella, kuinka Varejoella eläneet nuoret näkivät itsensä, ympäristönsä ja kulttuurinsa. Voitaisiin myös kysyä, kuka tähän näkemiseen on vaikuttanut vai onko sitä edes mahdollista selvittää pelkästään lehtien perusteella. Lehtiä tehtiin todennäköisesti koulussa ja kotona, jolloin niihin on voinut vaikuttaa moni tekijä kuten kylän aikuiset, opettajat ja ajan muu kuvasto.

2.3 Käsitteiden määrittely

Jälleenrakennuseetos

Esittelen jälleenrakennuksen ja eetoksen aluksi erillisinä käsitteinä, sillä käsitepari ei sinällään ole yleisesti niin tunnettu. Eetos tulee Kreikan sanasta *éthos*, jolla oli alun perin kaksoismerkitys – sillä tarkoitettiin tapoja, tottumuksia tai asuinpaikkaa ja ihmisten yksilöllisiä luonteenpiirteitä ja yleistä mentaliteettia. Myöhemmin eetos laajeni tarkoittamaan lisäksi moraalista ja eettistä katsomustapaa. Se myös määritellään tarkoittavaksi yksilön tai kansan siveellistä ryhdikkyyttä. (Kotkavirta & Nyysönen 1995 alaviite 109–110; Factum – Uusi tietosanakirja 2003; Suuri tietosanakirja 2001; Mitä, missä, milloin tietosanakirja 1991.)

Useat tutkijat ovat tutkineet esimerkiksi 'työn' eetosta. Mielestäni heidän tapansa käyttää eetos-termiä selventää käsitettä havainnollisesti: Liiketoiminnan ja talouden yliopistonlehtori Tuija Tolonen-Kytölä (2014, 127) on puhunut työn eetoksesta tarkoittaen sillä yksilön tai yhteisön käsityksiä työstä. Hän näkee työn eetoksen tarkoittavan erilaisia työyhteisössä arvostettavia arvoja kuten ahkeruutta ja peräänantamattomuutta (Tolonen-Kytölä 2014, 162). Kasvatustieteiden ja psykologian yliopistonlehtori Ari Sivenius (2012, tiivistelmä) puolestaan rajaa tutkimuskohteensa, aikuisluokion eetoksen, tarkoittamaan oppilaitoksen toimintaa ohjaavia rakenteita, käytänteitä ja uskomuksia. Hän käsittää eetoksen tarkoittavan yhtäältä ihmisten yhteisiä arvo-maailmoilta ja toisaalta elämänmuotoa, joka voi olla niin historiallista ja kulttuurista

kuin sosiaalista ja institutionaalista. Tutkimuksessaan Sivenius nimittää eetokseksi aikuiskoulutuksen sosiaalisen ja kulttuurisen maailman. (Sivenius 2012, 2,20,58.)

Jälleenrakennusajalla tarkoitan tässä yhteydessä toisen maailman sodan jälkeistä jälleenrakennusaikaa Suomessa, erityisesti Lapissa. Evakuoitu väestö palasi sodan jälkeen tuhotuille kotiseuduilleen (niiltä osin kuin se oli mahdollista), mutta Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden siirtoväki asutettiin muualle Suomeen ja maanhankintalain mukainen asutustoiminta laitettiin vireille. (Ursin 1980, 9–10,71.) Jälleenrakentamisajan olosuhteet olivat monin paikoin haasteelliset muun muassa materiaali-
pulan ja miinoitusten takia. Määrittelen **jälleenrakennuseetoksen** tarkoittamaan Petsamon siirtolaisnuorten yhteisesti jakamaa jälleenrakennuskokemusta Varejoella 1950-luvulla. Käsite pitää sisällään nuorten käsitykset heidän yhteisönsä rakenteista, käytänteistä ja arvoista – siitä sosiaalisesta ja kulttuurisesta maailmasta, jossa nuoret elivät.

Siirtolainen

Siirtolaisista ei ole yhtä yleisesti hyväksyttävää määritelmää (Mitä siirtolaisuus on? 2015). Siirtolaisuudella voidaan Bruun ja Leppäkorven (2011) mukaan tarkoittaa ”joko valtion sisäistä tai kansainvälistä muuttoliikettä”. Siirtolainen voi maahanmuuttajan ja maastamuuttajan lisäksi tarkoittaa myös paluumuuttajaa eli kotimaahansa palaavaa henkilöä. Jos siirtolaiset lähtevät kotimaastaan pakoon, syyt ovat useimmiten poliittisia, taloudellisia tai sosiaalisia ja aiheuttavat ihmiselle erilaisia jännitteitä. (Siirtolaisuus ja muuttoliike 2013.) Siirtolainen voi paeta esimerkiksi rotuun, uskontoon, kansallisuuteen, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumiseen tai poliittisiin mielipiteisiin liittyvien vainojen takia (Käsitteitä 2013).

Pro gradu -tutkielmassani tarkoitan siirtolaisella toisen maailmansodan takia Petsamon alueelta evakuoituja henkilöitä, jotka eivät enää sodan loppumisen jälkeen päässeet palaamaan kotiseuduilleen. Jatkosodan jälkeen Petsamo menetettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, jolloin alueen evakuoitujen asukkaat asutettiin pysyvästi Suomen puolelle. Tutkimuskohteenani ovat siirtolaisnuoret asutettiin perheineen Tervolan kuntaan, Varejoen kylään. (Ks. esim. Nyyssönen 1999; Harjumaa 2015.)

Sodan siirtämät -tutkimusryhmän kanssa teimme yhteisen päätöksen puhua siirtolaisista, eikä evakoista. Tähän ovat syinä muun muassa se, etteivät Petsamon siirtolaiset

koe itse olevansa evakkoja, evakoilla tarkoitetaan useimmiten Karjalan evakkoja ja evakkous saattoi olla väliaikainen ratkaisu, jolloin evakuoitu väestö saattoi päästä sodan jälkeen palaamaan kotiseuduilleen. Siirtolainen kuitenkin kuvaa siirtymistä jonnekin, tässä tapauksessa Tervolan Varejoelle, eikä palaaminen Petsamoon tullut kyseeseen.

Representaatio

Taidehistorian dosentti Tutta Palin (1998, 137) tarkoittaa representaatiolla todellisuuden esittämisen ja jäsentämisen tapaa. Sen voidaan nähdä myös liittyvän kysymykseen siitä, mitä ja miten kuva esittää ja edustaa kohdettaan (Mustola, Mykkänen, Böök & Kärjä 2015, 16). Kuva voidaan tiedostusopin professori Janne Seppäsen (2001, 73) mukaan nähdä representaationa jostakin kohteesta, jolloin voidaan kysyä kuinka kuva mahdollisesti vastaa todellisuutta.

Kulttuurihistorian post doc -tutkija Mervi Löfgren on tarkastellut käsitteen etymologista taustaa. Tutkijan mukaansa *presentoida* tarkoittaa 'eteen sijoittamista' ja *re* 'uudelleen'. Näin ollen representaatio merkitsee 'uudelleen esitystä'. Hän on todennut kaikkien kuvien olevan representaatioita jostakin. (M. Löfgren, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2015.) Omassa tutkielmassani käytän representaatio-käsitettä kuvaamaan sitä, kuinka tutkimusaiheeni esiintyy ja välittyy minulle tutkimusaineistoni välityksellä. Näen *Raivaaja*-lehtiin piirretyt kuvat representaationa eli esityksinä nuorten maailmankuvasta.

3 Tutkimuksen metodologiset ja menetelmälliset valinnat

3.1 Hermeneuttinen tulkintatraditio metodologisena lähtökohtana

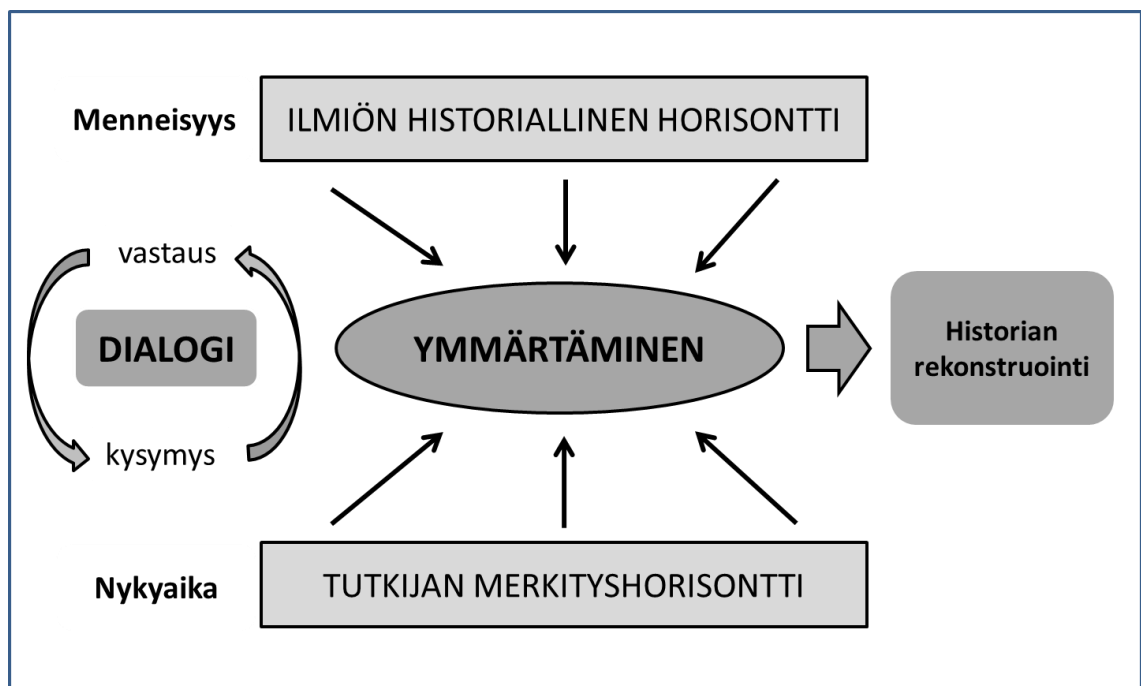
Aineistonanalyysimenetelmieni taustalla vaikuttaa tutkijan subjektiivista tulkintaa korostava **interpretivismi**, joka nähdään tiedon objektiivisuutta korostavan positivismiin vastakohtana. Sillä voidaan tarkoittaa tulkinnallisuuden paradigmaa, jossa tutkijan omakohtaiset tulkinnat ovat osa sosiaalista tutkimusprosessia. (Koppa: Interpretivismi 2015; Koppa: Positivismi 2015; Ritala 2013, 7.) Tässä tapauksessa tutkin petsamolaisnuorten tekemiä *Raivaaja*-lehtiä, joiden sisällöstä tein subjektiivisia ajan eetosta ja kokonaisuutta avartavia tulkintoja. Tutkimusstrategiaksi eli tutkimusta ohjaavaksi periaatteeksi valitsin interpretivismin lähtökohtiin pohjautuvan ymmärtämistä ja tulkintaa korostavan **hermeneutiikan** (Koppa: Tieteenfilosofiset suuntaukset 2015).

Menneisyyden historiallinen horisontti kohtaa tutkijan merkityshorisontin

Käsityötieteen emeritusprofessori Pirkko Anttilan (2005, 305) näkemystä mukaillen näen *Raivaaja*-lehdet ensisijaisesti menneisyydessä kirjoitettuna 'viestinä', jota pyrin tulkitsijana nykyajasta käsin ymmärtämään. Saksalainen filosofi Hans-Georg Gadamer (1900–2002) on todennut, että tutkimuksessa, jossa tarkastellaan toisen ihmisen – tässä tapauksessa Varejoen nuorten – kirjoittamaa tekstiä, kohdataan aina toisen ilmaisemat mielipiteet ja näkemykset. Hän jatkaa painottamalla, ettei tutkija voi siten väittää omaavansa ainoata oikeaa näkökulmaa tai totuutta asiasta, sillä muutoin ei voi tapahtua ymmärtämisen perusmallia eli keskustelua. (Gadamer 2005, 74.) Tekstin ja sen vastaanottajan kohdatessa syntyy Anttilan (2005, 305) mukaan **vuoropuhelua**, jossa kaksi ainakin joissain määrin toisistaan poikkeavaa maailman tulkintaa kohtavat.

Gadamer (Anttilan 2005, 556 mukaan) on luonut hermeneuttisen tutkimuksen avuksi 'merkityshorisontin' käsitteen. Kehittelin havainnollistamisen avuksi Gadamerin näkemyksiin perustuvan kaaviokuvan merkityshorisonttien vaikutuksesta hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteeseen eli ilmiön ymmärtämiseen (kaavio 1 s. 21). Tutkimukseen liittyy aina tutkijan **merkityshorisontti**, joka on eri aikoina erilainen kullekin tutkijalle (Heidegger 1927, Varton 1992, 65 mukaan). Itse tutkin 1950-luvulla

tuotettua *Raivaaja*-aineistoa Rovaniemellä 29-vuotiaana yli 60 vuotta myöhemmin sen syntyajankohdasta eli vuosina 2013–2016. Jokainen tutkija on oma yksilö, eikä kukaan pysty koskaan täysin jakamaan omaa kokemusmaailmaansa muille. Tutkijan omat kiinnostuksen kohteet vaikuttavat hänen valitsemaansa näkökulmaan ja siten myös tutkimuksen lähtökohtiin, tavoitteisiin ja tuloksiin. (Heidegger 1927, Varton 1992, 65 mukaan.) Olen esitellyt tutkielmani lähtökohtia ja tarkoituksia johdannossa.

Kaavio 1. Hans-Georg Gadamerin (2005) mukaan hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on saada aikaan yhteisymmärrys kohteen ja sen tulkitsijan välille: ymmärtäminen tapahtuu, kun näiden kahden merkityshorisontit sulautetaan yhteen, jolloin menneisyys samanaikaistetaan nykyhetken kanssa.

Tutkimuskohteena olevalla menneisyyden ilmiöllä on **historiallinen horisontti**. Kun tutkija haluaa ymmärtää menneisyyttä nykyajastaan käsin, hänen on pyrittävä kuvittelemaan ilmiön historiallinen horisontti kuvittelemalla eletty hetki mielessään – missä, miten ja miksi teksti on tuotettu sekä mikä merkitys sillä on aikanaan ollut. Näin ollen historiaa **rekonstruoidaan** eli menneisyys samanaikaistetaan nykyhetken kanssa. (Gadamer 2005, 26–27.) Tähän ajatukseen liittyy myös kontekstualisointi, joka on yksi tutkielmani keskeisimmistä asioista. Molemmissa merkityshorisonteissa on omanlaisensa merkitykset, ennakkoluulot, -asenteet ja kysymykset. Tutkijan tulee ymmärtää ensinnäkin tekstin merkitys kirjoittajalleen, mutta myös hänelle itselleen.

(Gadamer, Anttilan 2005, 556 mukaan.) Tätä käsitystä myötäillen nykyajassa oleva tutkijan merkityshorisonttini kohtasi menneisyydessä sijaitsevan tutkimuskohteenani olevan petsamolaisnuorten merkityshorisontin.

Hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtäminen tai yhteisymmärrys, joka tulisi Gadamerin (2005, 30) mukaan saavuttaa kohteen ja sen tulkitsijan välille. Toisin sanoen edellä kuvatut menneen ajan ja nykyajan merkityshorisontit pyritään sulauttamaan yhteen, mahdollisimman lähelle toisiaan (Gadamer 2005, 26–27). Ymmärtäminen muodostuu **dialogissa** tutkijan menneisyydelle esittämien kysymysten ja menneisyyden vastaamisen avulla. Marja Tuominen (henkilökohtainen tiedonanto 21.10.2015) on mielestäni kiteyttänyt oivallisesti kysymyksen ja vastauksen periaatteen toteamalla menneisyyden vastaavan siihen, mitä siltä kysytään. Aineisto vastaa eri tavalla esimerkiksi kysymyksiin *mitä* tapahtui tai *miksi* näin tapahtui. Tutkijan muodostamien kysymysten valinnalla, muodolla ja tyylillä on siis suuri merkitys sen suhteen, mitä hän saa niiden avulla selville. Kirsti Salmi-Niklander (2004, 38) on sanonut mielestäni hyvin, ettei tutkija voi vaikuttaa aineiston syntymiseen, mutta hänen valitsemansa tulkintakehykset ja aineistolle esitettävät kysymykset vaikuttavat analyysiin ja tulkintaan.

Gadamerin (2005, 27) näkemyksen mukaan tutkijalta vaaditaan lisäksi **herkkyyttä** kuunnella, mitä menneisyys haluaa meille kertoa. Itse koen olevani empaattinen ihminen, minkä vuoksi näen, että minulta löytyi herkkyyttä kuunnella aineistosta välittyvää menneisyyden tarinaa. Hyvä tulkitsija antaa Gadamerin (2005, 33–34) mukaan tekstin puhua hänelle, muuttuivatpa hänen ymmärryksensä sen seurauksena kuinka radikaalisti tahansa. Tutkijan ei tarvitse luopua omista mielipiteistään ja ennakonäkemyksistään, vaan hän ottaa ne avoimesti huomioon lukiessaan tekstiä. Hänen ei siis tarvitse häivyttää itseään pois, sillä vain tiedostamalla omat olettamuksensa hän kykenee erottamaan ne tekstin sisällöstä. (Gadamer 2005, 33–34.) Tiedostan poimivani lukemistani teksteistä yleensä asioita, jotka ovat itselleni tutumpia. Vaarana saattaa tällöin olla, että en kiinnitä huomiota niihin asioihin, jotka voisivat paljastaa jotakin tärkeää tai oleellista tietoa. Pro gradu -tutkielmassani pyrin välttämään tätä ongelmaa aineiston tarkan lähiluvun ja omien ennakoasenteiden tunnistamisen avulla.

Salmi-Niklander on todennut, että hänen tutkimusaineistonsa (*Valistaja-lehtikokoelman*) tuottivat ideologisesti latautunut ryhmä, mutta hän tarkasteli poliittista keskustelua vain yhtenä teemana. Tutkija kiinnitti huomionsa lehdessä esiintyviin ”ristiriitoihin ja soraääniin, rinnakkaisiin ja keskeytyneisiin keskusteluihin”. Hän vertaili aineistoaan ajan muihin aineistoihin, mikä johdatti hänet löytämään uusia näkökulmia aiheiden tarkasteluun. (Salmi-Niklander 2004, 17–18.) Tein samaa lähilukua myös oman aineistoni kohdalla ja pyrin kiinnittämään huomioni pieniin yksityiskohtiin ja poikkeamiin, minkä avulla löysinkin mielenkiintoisia tutkimustuloksia.

Esiymmärryksen muuttuminen ja uusien tulkintojen muodostuminen

Koska tavoitteenani oli pyrkiä tutkimuskohteeni syvälliseen inhimilliseen ymmärtämiseen, koin luontevaksi käyttää tutkielmani metodologisena lähtökohtana juuri hermeneuttista tutkimustraditiota. Olen kiinnostunut hermeneutiikan tulkinnallisuutta korostavasta menettelytavasta kulttuurin, taiteen ja yleensäkin yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimisessa. Hermeneutiikassa tieto ymmärretään jatkuvasti muuttuvana ja uusiutuvana erilaisten tulkintojen tapahtumaketjuna. Tietoa tuotetaan muun muassa asioiden ja ilmiöiden sekä niiden välisten yhteyksien hahmottamisen ja tarkastelun avulla. Tutkimusprosessissa vuorotellaan vuoroin **yksityiskohtien** (mikrotaso) ja **kokonaisuuksien** (makrotaso) välillä. Kehämaisesti etenevässä prosessissa jo tehdyistä tulkinnoista voidaan tehdä uudelleentulkintoja, jotka tuottavat jatkuvasti laajentuvaa ymmärrystä tutkimuskohteesta. (Koppa: Hermeneuttinen tutkimus 2015; Koppa: Hermeneutiikka 2015.)

Tutkijan ymmärrys lähtee liikkeelle **ennakkokäsityksestä**, joka tulee muuttumaan tulkinnan edetessä (Gadamer, Karvosen 2002, elektroninen lähde, mukaan). Kun tutkija lukee ensimmäisen kerran aineistoa, hänelle muodostuu kokonaisuudesta mielikuva, ”luonnostelma”, jonka jälkeen tutkija alkaa lukea tekstiä tietyin odotuksin (Gadamer 2005, 32). Tutkijan on kirjoitettava auki muodostunut tulkintansa (esiymmärrys), jonka jälkeen hän aloittaa ilmiön tarkastelun uudestaan, mikä johtaa jälleen uuteen tulkintaan (Karvonen 2002, elektroninen lähde).

Hermeneuttista tulkintaa on verrattu usein palapelin tekemiseen. **Esiymmärrys** tarkoittaa sitä, että tekijä tietää kyseisen palapelin muodostavan tietyn kuvan (esimerkiksi palapelin kansikuvan avulla). Aluksi kokonaisuuden hahmottuminen tuntuu haastavalta, mutta yksittäisistä paloista aletaan pian löytää yhtäläisyyksiä ja työn

edetessä palat loksahdavat kohdalleen ja kuva alkaa selkiytyä. (Anttila 2005, 305; Dey 1993, 41.) Aineistoni kohdalla tämä tarkoitti sitä, että minun tuli ymmärtää *Raivaaja*-lehtien yksittäinen kuva tai teksti, jotta pystyin ymmärtämään lehtien muodostaman kokonaisuuden. Toisaalta minun täytyi ensin nähdä lehdet yhtenä kokonaisuutena, jotta saatoin syvällisemmin ymmärtää niiden yksittäiset osiot. Laajemmin ajateltuna tämä kokonaisuus piti sisällään myös aineiston liittämisen omaan aikaansa ja paikkaansa.

Ennen kuin olin lukenut ensimmäistäkään *Raivaaja*-lehteä, minulle oli jo rakentunut mielikuva sen sisällöstä aineiston nopean silmäilyn tuloksena. Oletin, että sieltä löytyy paljon surullisia ja synkkiä tarinoita, joiden avulla mahdollisesti käsiteltiin sodasta aiheutuneita traumoja. Luulin, että aineisto sisälsi esimerkiksi pula-ajan ruokaohjeita, neuvoja vaatteiden tekemiseen ja korjaukseen sekä kaikkiin sellaisiin toimintoihin, jotka oli mahdollista tehdä itse.

Ensimmäisen aineiston lukemiskerran jälkeen osa mielikuvistani osoittautui vääräksi. Lehdet sisälsivätkin huomattavasti enemmän huumorilla väritettyjä tarinoita ja nauvavaisia kuvia. Kipeitä asioita ei juuri näytetty käsiteltävän, kuin muutamissa tapauksissa. Jo muutaman lehden lukemisen jälkeen aloin lukea aineistoa tietyin odotuksin, sillä samat teemat (positiivisuus, huumori, optimismi, elämänmyönteisyys ja tulevaisuudenusko) nousivat yhä uudelleen esiin. Esiymmärrykseni aineistosta muodostui ja muuttui näiden lukukertojen aikana. Päästäkseen pois ennakkonäkemyksistään ja siten pyrkiäkseen ymmärrykseen, Gadamer (2005, 32) huomauttaa, että esiymmärrystä tulee koko ajan tarkistaa. Tutkimuksen alussa tehdyt ennakkonäkemykset muuttuvat tekstin merkityksen muuttumisen myötä. Uusi merkitys tuottaa uuden luonnostelman, joita voi syntyä useita, jopa keskenään kilpailevia. Tulkitsijan ei siis pidä jättäytyä ennako-oletuksensa varaan toivoen vastauksen tulevan häneen eteensä tarjottimella. Tällöin hän saattaa sulkea muut ymmärtämisen mahdollisuudet ennakkoluulojensa ulkopuolelle – nähden aineistossa vain sen, mitä olettaa siellä näkyvän. (Gadamer 2005, 32–33.)

Tiedostan sen, että aloittelevana tutkijana saatan alkaa tarkastella ilmiötä niin sanotusti ”jälkiviisaasti spekuloiden”. Välttääkseen tämän Gadamer (2005, 112) on todennut, että tutkijan tulee ymmärtää historiallisia dokumentteja omasta ajastaan käsin, mutta erottaa ne nykyaikaa askarruttavista asioista. Tämä tutkijan **historiallinen**

tietoisuus tarkoittaa hitaasti muodostuvaa taitoa ”vastaanottaa menneen elämän dokumentteja olemalla samalla kriittinen itseä kohtaan”, jolloin menneisyyttä ei jälki- viisaasti erehdytä moralisoimaan. (Gadamer 2005, 112.) Näkisin tässäkin kohtaa kontekstualisoinnin tärkeyden menneisyyden dokumenttien vastaanottamisessa; mitä enemmän olen oppinut menneisyydessä tapahtuneen ilmiön ympärillä vallinneista olosuhteista, sitä paremmin olen pystynyt ymmärtämään ilmiötä nykyajastani käsin. En myöskään tällöin sortunut niin helposti anakronismiin eli näkemään menneisyydessä asioita, jotka eivät sinne kuulu. Anakronismia voisi olla esimerkiksi sijoittamalla radio aikaan, jolloin sitä ei vielä oltu keksitty.

Minun ja tutkimuskohteeni välillä on kulunut aikaa lähes 70 vuotta, mikä on tuonut haasteita ymmärtää jälleenrakennuksen aikana eläneiden ihmisten elämis- ja kokemus maailmaa. Pyrin kaventamaan tuota eroa perehtymällä ajan elokuvaan ja kirjallisuuteen. Gadamerin (2005, 37) mukaan tutkijan ja tutkittavan kohteen välistä aikaa ei tulisi nähdä erottavana kuiluna, joka tulisi ylittää, mutta se tulee kuitenkin tunnistaa. Jotta pystyin olemaan mahdollisimman avoin tutkimuskohdettani kohtaan, minun tuli tunnistaa välillämme oleva ajallinen etäisyys.

3.2 Aineisto ja kuva-analyysimenetelmät

3.2.1 Nuorten tuottama *Raivaaja*-aineisto tutkimuskohteena

Hermeneuttinen tutkimusote oli mielestäni perusteltu lähestymistapa tutkimaani ilmiötä kohtaan myös aineistoni puolesta, sillä näen aineistoni **inhimillisen toiminnan** tuloksena. *Raivaaja*-lehtiä ei mitä todennäköisimmin koskaan ajateltu tehtävän tutkittavaksi kohteeksi, vaan sen tekemisellä oli täysin erilaiset perusteet. Tutkimani ilmiön ajankohta on emotionaalisesti herkkä, sillä kyseessä on yhteiskuntaan rajusti vaikuttaneen sodan jälkeinen ajanjakso, joka koetteli siinä eläneitä ihmisiä niin fyysisesti kuin henkisesti. Tämä saattoi minut toimimaan sensitiivisesti tutkimusaineistoa ja siihen liittyviä edelleen elossa olevia ihmisiä kohtaan. Valitun hermeneuttisen lähestymistavan avulla näkisin päässeeni lopputulokseen, joka antoi tutkimuskohteistani inhimillisen kuvan ja loi siitä uusia tulkintoja.

Tutkimustehtäväni oli selvittää, millainen kuva *Raivaaja*-lehtien avulla välittyy Pet- samon siirtolaisnuorten kokemasta jälleenrakennusajasta heidän uudella asuinalueel- laan Varejoella. Lähestyin aihetta Varejoen Kyläyhdistyksen arkistoon kuuluvien valmiiden olemassa olevien dokumenttien avulla. Pienlehtikokoelma löytyi Varejoen lakkautetulta kyläkoululta keväällä 2013. Ollessani Rovaniemellä sijaitsevassa pe- ruskoulussa opetusharjoittelussa, eräs koulun henkilökunnasta toi aineiston koululle esiteltäväksi, jolloin näin ne ensimmäistä kertaa. Kiinnostuin lehdistä ja päädyin di- gitoimaan ne saman vuoden lopussa osana taidehistorian syventäviä sivuaineopinto- jani. Sain digitoitua aineiston samalla sekä Feeniks-hankkeen että Sodan siirtämät - tutkimusryhmän tutkimuskäyttöön. Näin ollen voin käyttää aineiston digitoituja ku- via pro gradu -tutkielmassani ja muissa tutkimuksen tuloksia esittelevissä yhteyksis- sä.

Tutkielmani päälähdeaineisto koostuu 24 käsinkirjoitetusta ja -kuvitetusta *Raivaaja*- lehdestä, joissa on yhteensä noin 450 sivua. Varejoen koululta löydetyn aineiston mukana oli lisäksi yksi *Aurinkokello*-niminen lehti, joka on tehty vuonna 1961. Raja- sin kyseisen lehden pois käsittelemästäni aineistosta. Perusteluina tälle ratkaisulle on se, ettei se kuulu *Raivaaja*-lehtien kokoelmaan jo nimensäkään puolesta, se on tehty eri vuosikymmenellä ja sitä oli vain yksi kappale. *Aurinkokellon* sisäkannessa lukee ”MNL:n Varejoen osaston vesaiset sivakkojen sirpanat”, mistä päättelin lehden teki- jöiden olleen lapsia. Myös lehdessä oleviin piirustuksiin kirjoitetut ikävuodet (5–11- v.) viittaavat lapsiin.

Raivaaja-lehtien päivämäärät ja ilmestymisessä tapahtuneet muutokset

Pienlehtikokoelman sisältämät lehdet on tehty vuosien 1952–1957 välisenä aikana (ks. Liite 1: *Raivaajan* kansikuvat). *Raivaajan* kirjoittajan Airi Pölläsen mukaan lehteä oli määrä toimittaa vuonna 1952 jokaiseen sinä talvena pidettävään tupailtaan (R:23.10.1952). Tupailtoja vietettiin esimerkiksi vuonna 1954 kahden viikon välein (R:12.2.1954, 13). Erään *Raivaajan* kirjoituksen mukaan vuonna 1955 lehteä oli määrä toimittaa enää kuusi numeroa vuodessa (R:25.10.1955). Jos lehteä toimitettiin näin usein, numeroita pitäisi silloin olla huomattavasti enemmän. Tiedän varmuudella, että ainakin Mirjam Kälkäjä (1999, 676) esitteli artikkelissaan lehden, joka ei kuu- lu aineiston kokoelmaan. Uskon, että osa lehdistä on kadonnut ja niitä on myös saa-

tettu ottaa itselle muistoksi. *Raivaajista* koostuva pienlehtikokoelma ei siis kata kaikkia olemassa olevia lehden numeroita.

Aineiston numerot eivät jakaannu tasaisesti, vaan eri vuosina on joko ilmestynyt eri määrä lehtiä tai niitä puuttuu aineistosta. Ensimmäiseltä vuodelta 1952 aineistossa on viisi päivämäärällistä lehteä (23.10., 31.10., 19.11., 4.12.) sekä ilman päivämäärää oleva ”Raivaajan Jouluku 1952”, josta käytän viittausmuotoa 12/1952. Lehdet ilmestyivät päivämääristä päätellen muutaman viikon välein. Seuraavalta vuodelta 1953 on kuusi lehteä (19.2., 5.3., 29.10., 15.11.) sekä ilman päivämäärää olevat ”Jouluku-Raivaaja 1953” (12/1953) ja ”Retki-Raivaaja” (4/1953) numerot. Viimeksi mainitun lehden sivuilla olleen 30.4.1953 päivämäärän perusteella arvioin lehden ilmestyneen huhti- tai toukokuussa. Toisena vuotena lehti ilmestyi todennäköisesti enää vain noin kerran kuussa, lukuun ottamatta kesäaikaa, jolloin lehteä ei toimitettu.

Vuodelta 1954 on olemassa seitsemän tai kahdeksan lehteä (12.2., 1.4., 12.4., 29.4. ja 18.12.) sekä ilman päivämäärää olevat ”Raivaaja no 5” (4/1954), ”Raivaaja syysku 1954” (9/1954) ja ”Laskiais-Raivaaja” (2/1954). 4/1954 lehden sivuilla mainittiin päivämäärä 29.3., joten päätelen sen ilmestyneen huhtikuun alkupuolella jossakin vaiheessa 1.4. ilmestyneen numeron jälkeen, mutta ennen 12.4. julkaistua kilpailunumeroa. Tästä päätellen se olisi voinut ilmestyä 8.4. eli viikon päästä viimeisestä ilmestyneestä numerosta. Mutta, jos tupailtoja vietettiin kahden viikon välein, sen olisi ollut pakko ilmestyä vasta 15.4. Toisaalta kyseinen numero on saatettu tehdä jo hyvissä ajoin ennen sen julkaisua. Tällöin 12.4. julkaistuun kilpailunumeroon on jo voitu ottaa viitteitä siitä. ”Laskiais-Raivaajassa” ei sen sijaan ole edes vuosilukua, mutta arvelen kyseisen numeron ilmestyneen joko vuonna 1954 tai 1955. Vuodelta 1955 on tällä hetkellä tallella neljä numeroa: 27.1., 4.5., 26.5. ja 25.10. Kokoelma ei sisällä yhtään lehteä vuodelta 1956. Vuodelta 1957 on vain yksi ilman päivämäärää ja kuukautta oleva lehti, joka on nimetty lehteen ’Raivaaja N:o 1/-57’. Käytän lehden viittausmuotona pelkkää vuosilukua 1957.

Myös Salmi-Niklander (2004, 38) joutui arvioimaan joidenkin päivämäärättömien lehtien ilmestymisajankohtia. Hän hyödynsi ajoittamisessa tekstin tarkkaa lähilukua. Itse päädyin arvioimaan vuosiluvut sen perusteella, mitä kirjoituksissa kirjoitettiin ajasta. En voinut Salmi-Niklanderin (2004, 74–75) tavoin luottaa aina käsialaankaan, sillä hän huomauttaa yhden henkilön aina kirjoittaneen tutkimansa *Valistaja*-lehden

puhtaaksi. Erilaisista käsialoista päätellen *Raivaajan* kohdalla näin ei aina ollut. Näkisin silti mahdolliseksi, että osa kirjoituksista oli toisten puhtaaksi kirjoittamia, sillä lehteen sai useiden ilmoitusten perusteella lähettää tekstejään toimitettavaksi.

Lehden ilmestymisajankohdissa on tapahtunut huomattavaa muutosta. Toisaalta aineisto ei ole myöskään eheä sieltä puuttuvien lukuisten numeroiden takia. Vaatimattomuudestaan ja vähäisestä ehjistä aineistokokonaisuudesta huolimatta Salmi-Niklander (2004, 42) kuitenkin näkee käsinkirjoitettujen lehtien tärkeyden omana aikanaan 1800-luvulla ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten suullisen ja kirjallisen ilmaisuperinteen murrosvaiheessa. Vaikka aineistoni ei kata kaikkia olemassa olevia numeroita, näkisin, että olemassa olevien numeroiden tutkimisen avulla menneisyydestä voitiin silti paljastaa jotakin merkittävää.

3.2.2 Käsinkirjoitettujen lehtien tutkimisen eettisyydestä

Kirsti Salmi-Niklander (2004, 75) on pohtinut käsinkirjoitettujen lehtien tutkimuksen eettisiä kysymyksiä toteamalla niiden olevan aineistomuotona ongelmallinen ja tulokinnanvarainen. Hän kysyy muun muassa ”[o]vatko käsinkirjoitetut lehdet julkaisuja vai yksityisiä dokumentteja? Koskeeko niiden kirjoittajia tekijänoikeus vai tietosuoja?” Salmi-Niklander (2004, 76) nostaa esille myös toisen huomion, jonka mukaan aineistoa verrataan kirjeeseen tai päiväkirjaan: ”Kirjoittajat käsittelevät tapahtumia fiktiivisesti etäännyttäen, myös silloin kun he kuvaavat omia kokemuksiaan minä-muodossa”. Hän jatkaa toteamalla, että ”kirjoittajat ovat olleet tietoisia siitä, että heidän tekstinsä tulee julkisuuteen ja että se voi olla tulevaisuudessa myös muiden kuin alkuperäisen julkistamistilanteen osanottajien luettavissa” (Salmi-Niklander 2004, 76).

Henkilötietolain 3§ 1 momentin mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan henkilön tunnistettavuutta. 11 § 2 momentti kieltää arkaluontoisten tietojen kuten uskonnollisen vakaumuksen ja ammattiliittoon kuulumisen käsittelyn. 12 § 2 momentissa kuitenkin mainitaan arkaluontoisten tietojen käsittelyn poikkeukset, jotka koskevat ”sellaisen henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista koskevan tiedon käsittelyä, jonka rekisteröity on itse saattanut julkiseksi”. Historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten henkilötietoja saa käyttää 14 § 2 momentin mukaan esimerkiksi siinä tapauksessa, jos tietojen käyttö ”perustuu

asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä”. (Henkilötietolaki – Tietosuojalaki 22.4.1999/523.)

Perustelen nimien julkaisemista edelliseen viitaten: Tutkimukseni linkittyy osaksi tutkimushanketta ja -ryhmää, joissa molemmissa on vastuullinen johtaja (ks. luku 1). Nimien käyttö on perusteltua myös sen vuoksi, että *Raivaaja*-lehtien kirjoittajista on aiemmin puhuttu heidän oikeilla nimillään (ks. esim. Kälkäjä 1999). Haluan nostaa esille vielä huomion siitä, kuinka eräät kirjoittajat ovat myöhemmin esiintyneet julkisuudessa omilla nimillään ja ainakin osa on tuonut julki menneisyytensä *Raivaaja*-lehtien kirjoittajana. Lisäksi nuoret tekivät *Raivaajaa* toimittaessaan itse julkiseksi kytköksensä liittoon. Tutkielmani kannalta ei ole olennaista tuoda esille yksittäisten henkilöiden uskonnollista tai poliittista vakaumusta.

Kopiosto esittää isyysoikeuden ja respekti- eli kunnioittamisoikeuden kuuluvan tekijän moraalisiin oikeuksiin:

Isyysoikeus koskee tekijän nimen ilmoittamista. Nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti kun teosta käytetään, esimerk[ik]si kun teos kopioidaan tai esitetään julkisesti. – – Respektioikeus tarkoittaa sitä, että teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa taikka omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Teosta ei myöskään saa saattaa yleisön saataviin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. (Kopiosto 2013)

Kopiostoon viitaten näen, että tekijöitä kohtaan on reilua kertoa heidän nimensä kuvien ja kirjoitusten yhteydessä niissä määrin kuin ne on mahdollista selvittää. Käytännössä kirjoittajan ilmoittaminen ei aina ole nimimerkkien käytön vuoksi mahdollista, muuta kuin arvailemalla (Salmi-Niklander 2004, 75). En ole kuitenkaan lähtenyt arvailemaan kirjoittajaa tai piirtäjää kuin varmoissa tapauksissa. En myöskään aio käyttää tietojani väärin saattamalla kirjoittajia huonoon valoon tai loukkaavaan asiayhteyteen.

3.2.3 Kuva-analyysimenetelmät

Koen, etteivät aineiston analyysimenetelmät yksinään tarjonneet minulle oikeanlaista työkalua aineistoni analyysiä varten. Sen vuoksi muodostin sisällönanalyysistä ja Erwin Panofskyn ikonologisesta tulkintatraditiosta oman analyysimenetelmän, jota nimitän *kontekstualisoivaksi kuva- ja tekstianalyysiksi*. Tutta Palin (1998, 125) näkee, että taidehistorioitsijat eivät pitäydy puhtaasti yhden metodin varassa, vaan hyödyntävät eri teorioita valikoivasti ja muunnellen. Näkisinkin käyttämieni eri menetelmien limittyvän sulavasti toisiinsa ja näin täydentävän toisiaan. Olen ottanut käyt-

tööni molemmista metodeista aineistooni sopivia tutkimustyökaluja ja tehnyt aineistoni analysoinnin niitä yhdistelemällä.

Sisällönanalyysi aineiston haltuunoton apuna

Sisällönanalyysi toimii Anita Sepän (2012, 212) mukaan apuna nimenomaan laajojen kuva-aineistojen hallinnassa, johon näkisin myös oman 450-sivuisen aineistoni sijoittuvan. Menetelmän avulla lasketaan, kuinka usein eri elementit esiintyvät aineistossa (Seppä 2012, 213). Tavanomaisesti sisällönanalyysissä edettäisiin Sepän (2012, 216) mukaan kuuden askeleen mukaan, mutta itse käytin menetelmää sovelletusti lähinnä vain aineiston eri elementtien erittelyn apuna. Sen vuoksi en noudattanut sisällönanalyysille määriteltyjä kaavoja tai sääntöjä.

Sisällönanalyysi kuuluu empiiriseen, eli havainnonvaraiseen menetelmään, jossa tavoitellaan tieteellistä objektiivisuutta erilaisten kategorioiden avulla (Bell 2004 Sepän 2012, 212 mukaan). Siinä korostuvat lisäksi tutkimuksen luotettavuus ja validius, sillä tutkimus on menetelmän avulla toistettavissa ja yleistettävissä (Neuendorf 2002 Sepän 2012, 212 mukaan). Sisällönanalyysin heikkoutena puolestaan on se, ettei tarkan luokittelun seurauksena voida käsitellä asioiden välisiä suhteita. Myös tutkimuksen objektiivisuudesta voidaan olla eri mieltä, sillä jo se kuka kuvat on valinnut ja miten hän on aineistonsa rajannut, vaikuttaa lopputulokseen. Sisällönanalyysin rinnalla kannattaa sen vuoksi käyttää jotain muuta analyysimenetelmää, kuten itsekin tein. (Seppä 2012, 229,230.)

Erwin Panofskyn ikonologinen tulkintatraditio kuva-analyysin tukena

Sisällönanalyysin lisäksi käytin kuvien analyysin apuna ikonologian määritelmien kannalta merkityksellisimmän henkilön Erwin Panofskyn (1892–1968) ikonologista tulkintatraditiota. Panofsky kehitti aikoinaan menetelmän, jonka avulla tutkija voi selvittää visuaalisen teoksen varsinaisen merkityksen. Ensimmäisen kerran Panofsky esitteli metodinsa jo vuonna 1939 ja uudistettuna 16 vuotta myöhemmin. Koska taidehistorian post doc -tutkija Lauri Ockenström (2012) on tutkinut laajalti Panofskyn tuotantoa ja kirjoittanut menetelmästä selkeän yhteenvedon artikkelissaan *Erwin Panofskyn ikonologia ja sen perintö*, päädyin omassa tutkielmassani käyttämään apuna juuri hänen tulkintaansa Panofskyn ikonologiasta. Ockenström (2012, 212) on kirjoittanut tulkintamallin auki Panofskyn teosten (1972 ja 1993) perusteella ja ana-

lyysimalli avautuu havainnollisesti hänen esittämästä kaavasta, jossa hän on yhdistänyt Panofskyn molempien teosten sisältämät tiedot (ks. Ockenström 2012, 215; Panofsky 1972, 14–15; Panofsky 1993, 40–41).

Ockenströmin mukaan Panofskyn ikonologiseen analyysiin liittyy ”mahdollisimman laaja kontekstualisointi, runsas oppineisuus sekä kokemuksen tuoma ymmärrys inhimillisen kulttuurin toimintamalleista”. Kyse on siis yhtäältä ajattelutavasta, jolla tutkija pyrkii ymmärtämään visuaalista kulttuuria ja sen moniulotteista ilmaisukieltä. (Ockenström 2012, 211,212.) Taidehistorian yliopistotutkija Hanna Pirisen (2012, 284) mukaan historioitsija Carlo Ginzburg (1996) näkee Panofskyn ikonologisen metodin kuuluvan kontekstoinnin klassikkomenetelmiin. Myös taidehistorian professori Ville Lukkarinen (1998, 11–12) pitää Panofskyä taidehistorian klassikkona, vaikkakin hänen maineensa on sittemmin kriittisesti sävyttynyt. Panofskyä on Ockenströmin (2012, 214) mukaan kritisoitu ikonologian tason epäselvyydestä, minkä takia menetelmä olisi puutteellinen. Menetelmä on saanut kritiikkiä myös ylitulkinnallisuudesta ja merkitysten väkinäisestä tai teennäisestä etsimisestä (Bialostock 1963, Ockenströmin 2012, 217 mukaan).

1980-luvulta alkaen ikonologista menetelmää onkin pyritty uudistamaan (Ockenström 2012, 219). Muun muassa M. A. Holly (1984, Ockenströmin 2012, 219 mukaan) on puolustanut menetelmää. Hän näkee, että ikonologisen tutkimuksen lähtökohtana on vastata kysymykseen ”miksi kuva on saanut juuri tämän muodon kyseisenä historiallisena hetkenä?” Esimerkkinä Ockenström mainitsee Rafael Wardin teoksen *Presidentti Tarja Halosen muotokuva* (2002), jolle esitetään näkemyksen mukainen kysymys: ”Miksi presidentti Halonen kuvataan juuri tällä tavoin kyseisenä historiallisena hetkenä?”. Hän jatkaa vastaamalla, että virallisen kanonisoidun muotokuvan tilalle on haluttu nostaa pehmeitä arvoja ja feminismiä, joiden puolesta tasa-arvoa kannattava Halonen tunnetaan. Taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset muutokset, joista esimerkiksi suvaitsevuus pyrkimykset ovat nousseet ihmisläheisenä mallina yhtenäiskulttuurin tilalle. Toisaalta taiteen tyyllisuunta on muuttunut entistä vapaampaan ilmaisukielen kehitykseen. (Ockenström 2012, 220–221.)

Esi-ikonografinen kuvailu, ikonografinen analyysi ja ikonologinen tulkinta

Panofskyn mallissa on kolme tasoa, joista ensimmäinen on primaarinen **aiheen tai merkityksen taso**. Esi-ikonografiseen kuvailuun kuuluvat merkitykset jaetaan kahteen osaan – faktuaalisiin (tunnistetut esineet) ja ekspressiivisiin (tunneilmaukset) elementteihin. (Ockenström 2012, 213.) Tulkinnan välineenä toimii ’käytännön kokemus’ eli tutkijan tuntemus tapahtumista ja kohteista. Esimerkkinä Palin (1998, 120) käyttää taiteilija Axel Gallénin teosta *Sammon puolustus* (1896), jonka esi-ikonografisella tasolla voitaisiin tunnistaa ”veneessä seisova, miekkaa heiluttava vanhus ja joukko nuorukaisia, jotka taistelevat suurta naisenpäistä lintua vastaan”.

Sekundaarisella tasolla kuvataan kuvien, tarinoiden ja allegorioiden maailma. Henkilöt ja kuva-aiheet tunnistetaan (Ockenström 2012, 213). Toisen tason tulkinnan välineenä on kirjallisten lähteiden (teemojen ja käsitteiden) tuntemus. Tulkitsijan on hyvä tuntea historiaa, jotta hänellä on käsitys siitä, kuinka tiettyjä aiheita ilmaistaan erilaisten tapahtumien ja kohteiden avulla. (Ockenström 2012, 214.) *Sammon puolustus* -teoksen ikonografisen kuvauksen tasolla vanha mies tunnistetaan Väinämöiseksi ja tapahtuma sammon ryöstöksi Louhelta, Pohjan akalta. Tunnistaakseen tämän, katsojan on täytynyt olla ainakin jonkin verran perehtynyt suomalaiseen kirjallisuuteen sekä erityisesti Kalevala-kuvastoon. (Palin 1998, 120.)

Viimeisellä, **varsinaisen merkityksen tasolla**, tutkitaan toisen (edellisen) tason avulla kuvassa esiintyvien asioiden taustalla olevia merkityksiä ja sisältöjä (Ockenström 2012, 213). Kolmannen tason tulkintavälineeksi Panofsky määrittelee yksilöpsykologiaa säätelevän synteettisen intuition, millä hän viittaa ihmismielen tarkoituksen tuntemukseen. Tasoon liittyy lisäksi kulttuurin sekä yhteiskunnan laaja-alainen tuntemus, jonka avulla tutkija tunnistaa ne tavat, joilla aatteellisia kulttuurin syvärakenteita ja ihmismielen perusasenteita eri aikoina ilmaistaan. (Ockenström 2012, 214.) Ikonologinen tulkinta *Sammon puolustus* -teoksen analysoinnissa voitaisiin Palinin (1998, 120) mukaan ”rakentaa esimerkiksi niin, että tarkastelun kontekstiksi valittaisiin Gallénin ja hänen aikalaistensa käsitykset suomalaisuudesta”. Näin ollen saataisiin selville, että tuohon aikaan vallalla oli esimerkiksi karelianismi ja siihen liittyvä taiteilijoiden ’alkuperäisen suomalaisen’ etsintä. Myös Japanin markkinoiden aukeaminen Eurooppaan saattoi osaltaan vaikuttaa ajan taiteilijoiden tuotantoon, sillä taiteilijat ottivat vaikutteita japanilaisista puupiirroksista (T. Hautala-Hirvioja, henki-

lökohtainen tiedonanto 2012). Myös *Sammon puolustus* -teoksen tummista ääri-voista ja tasaisista väripinnoista on havaittavissa japanilaisten puupiirrosten vaikutteita.

3.2.4 Menetelmänä kontekstualisoiva kuva- ja tekstianalyysi

Päädyin käyttämään sisällönanalyysiä aineistoni haltuunoton apuna sekä Panofskyn menetelmää sen kontekstualisoivan luonteensa vuoksi. Minua kiinnosti tietää, *miksi* asiat on kuvattu *Raivaaja*-lehdissä niin kuin ne on kuvattu. Menetelmä itsessään pureutuu tutkielmani ja runsaan aineistoni kannalta liian syvälliseen analyysiin, minkä vuoksi käytin sitä vain sovelletusti sisällönanalyysin rinnalla. Visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa ollaan Katja Fältn (2012, 155) mukaan kiinnostuttu nimenomaan visuaalisista muodoista, ilman että teoksia sinänsä arvotettaisiin. Aineiston tarkastelussa pidinkin tärkeämpänä *Raivaaja*-lehtien sisältöä kuin teknistä tai taiteellista arvioimista.

Janne Seppänen (2001, 73) muistuttaa, että kuva on aina representaatio kohteestaan, jolloin sitä voidaan verrata sen esittämän todellisuuden kanssa. Tähän ajatukseen liittyen pohdin paikoitellen myös sitä, kuinka *Raivaaja*-lehtien kuvat vastaavat todellisuutta. Kysymys on toisaalta haastava, sillä mistä voin tietää, mikä on todellisuutta. Todellisuuden määrittäminen sinänsä on jo mittava filosofinen tutkimusalue, eikä sen pohtiminen ole tässä yhteydessä oleellista. Tarkoitukseni ei ollut selvittää, mitä todellisuudella käsitteenä tarkoitetaan, vaan tutkia sitä, vastaako kuva todellisuutta ja jos vastaa niin miten. Näin ollen näen *Raivaajan* kuvien ja kirjoitusten kertovan jostain ajastaan ja siitä ympäristöstä, jossa nuoret elämäänsä ja todellisuuttaan rakensivat.

Rakensin tuota todellisuuskuvaa kontekstualisoinnin sekä nuorten kuvien ja tekstien vuoropuhelun avulla. Esimerkiksi *Raivaajaan* piirrettyjen mainoskuvien kohdalla pohdin onko kuva totta, onko tällainen mainos joskus ollut olemassa vai onko se itse keksitty. Monet lehdessä olevat ilmoitukset ovat selvästi vitseiksi tarkoitettuja, minkä vuoksi jouduin pohtimaan myös kuvien osalta, ovatko ne tarkoitettu vitseiksi. Tällöin siis oikeastaan pohdin vastaako nuorten välittämä kuva tutkimuskirjallisuudessa esiintyvää todellisuutta. Todellisuuden pohtiminen ei kuitenkaan ole kaikissa tilanteissa tutkielmani kannalta merkityksellistä, sillä olen enemmän kiinnostunut siitä,

mitä aineistossa kuvattiin. Tällöin tärkeimmäksi seikaksi muodostuu se, että kyseinen kuva tai kirjoitus *on* lehdessä mukana.

Aineiston sisällönerittely

Ennen varsinaista aineiston sisällön erittelyä tutustuin aineistoon niiden digitoinnin yhteydessä joulukuussa 2013. Perehdyin aineistoon tarkemmin toisella lukukerralla (kevättalvella 2014), jonka jälkeen esittelin aineiston Feeniksin-kevätseminaarissa ja *Raito*-lehdessä (ks. Luku 1). Alustava aineistoon tutustuminen oli hyödyksi varsinaista analyysiä ajatellen. Saadakseni laajan aineistoni haltuun, aloitin sen analysoinnin sisällönanalyysin avulla. Käytännössä tämä tarkoitti kolmatta aineiston lukukertaa, jonka aikana erittelin lähes jokaisen lehden sisällön Excel-taulukon avulla.

Laskin sisällöksi kaikki ne sivut, jotka sisälsivät jotakin kuvaa tai tekstiä. Nimesin yksittäiset tekstit tai kuvat elementeiksi, joita aineistossa on yhteensä 315. Yksi elementti voi olla joko yhden tai useamman sivun pituinen. Erittelin kustakin elementistä sivunumeron, teksti- tai kuvatyylin, otsikon, aiheen, sisällön kuvauksen, teeman ja kirjoittajan. Näin ollen minulle muodostui selkeä kuva siitä, mitä aineisto pitää sisällään ja sain siten aineiston hyvin haltuun. Kukin yksittäinen lehti sisältää 6–34 eri elementtiä, joista kukin voi lisäksi sisältää vielä useampia pienempiä osioita.

Olen nimennyt kirjoitusten lajityypit niiden tyyliuunnan mukaan: pääkirjoitus, kronikka, ilmoitus, kertomus (mahdollisesti todellisuuteen perustuva), tarina (kuvitteellinen), runo, ohje, puhe, artikkeli, kasku, vitsi, pakina, arvoitus, katkelma, esittely, haastattelu, sisällysluettelo, laulu, aforismi, uutinen, mainos, novelli, muistikirjoitus ja loppukirjoitus. Kuvat erittelin puolestaan kansikuvaksi, kuvituskuvaksi, piirrokseksi ja lehtileikkeeksi. Kaikki kuvalliset kansikuvat on joko piirretty lyijykynällä, puuväreillä tai öljypastilleilla tai maalattu vesiväreillä. Myös Kirsti Salmi-Niklander (2013b, 392) on todennut oman aineistonsa perusteella, että käsin tehtyjen lehtien kansikuvat oli useimmiten piirrettyjä tai vesiväreillä maalattuja.

Sisällönanalyysin vaiheessa hyödynsin esi-ikonografista kuvailua, jossa kuva tai tekstielementtien aiheet tunnistetaan ja kuvaillaan vaikkapa ihmisiksi ja rakennuksiksi. Erittelyn tuloksena kuvien aiheeksi muodostuivat esimerkiksi maisema, kukkamaljakko, kenkä, kirkko, kynttilä, ihminen, joulupukki, lumiukko, vaahteranlehti, hiihtolatu, jakkara, kuokka, ilo ja väsymys. Kirjoitin kuvien ja tekstien aiheet edel-

leen Excel-taulukko, joka helpotti myöhempää analyysiä. Sisällönerittelyä varten kävin aineiston läpi kaksi kertaa. Joistakin tekstielementeistä oli hankala selvittää teemaa niissä käytettyjen metaforien takia. Teeman selvittäminen vaati sen vuoksi jo tässä vaiheessa tulkintaa. Aineiston neljännen lähiluvun aikana täytin Excel-taulukon puuttuneet kohdat ja muutin joitakin jo tekemiäni tulkintoja.

Sisällönerittelyn jälkeen aloin tutkia kuvia Panofskyn sekundaarisen vaiheen mukaisesti. Pyrin tunnistamaan esineitä, asioita ja ihmisiä, mikä oli aineistoni kohdalla paikoitellen lähes mahdotonta. Suurimmasta osasta aineistoni kuvista ei voinut suoraan sanoa, mitä siinä on tarkalleen ottaen kuvattu. Vaikka aiheen tunnistikin mieheksi ja naiseksi, oli hyvin hankalaa sanoa, mitä kuva esittää. Toisaalta kaikki kuvat eivät välttämättä esitä ketään tiettyä henkilöä. Voihan olla, että kuvaan on vain haluttu piirtää mies ja nainen. Kuvitetuissa kronikoissa puolestaan on selkeästi tunnistettavissa, ketä henkilöä kuva esittää.

Aineiston teemoittelu kolmeen pääkategoriaan

Aineisto tulee Ian Deyn (1993, 31) mukaan rikkoa pieniksi paloiksi, jonka jälkeen se voidaan koota uudestaan yhteen. Aineiston erittelyn jälkeen aloin koota yleisimmin esitettyjä teemoja yhteen. Koska käsinkirjoitetut lehdet sisältävät niin monentyyppisiä kirjoituslajeja, tyylejä ja teemoja, Salmi-Niklander (2004, 84–85) näkee niin heterogeenisen aineiston analysoinnin haasteelliseksi. Koska tavoitteeni oli tutkia käsinkirjoitettujen lehtien avulla, millainen kuva jälleenrakennusajasta ja eetoksesta välittyy, en ollut kiinnostunut lehtien sisältöjen lajityypeistä. Nostin sen sijaan tutkimukseni tarkoituksen kannalta olennaisimmat asiat esille eri teemojen avulla. Teemoittelin aineiston ensin kahdeksaan kategoriaan hermeneuttisen tulkintatradition avulla. Teemoiksi nousivat:

- Positiivisuus, huumori, ilo ja nauru
- Tulevaisuudenusko, optimismi ja toivo paremmasta
- Kotiseurakkaus ja -kaipaus
- Ahdistus, pelko, kuolema, tuska ja toivottomuus
- Huoli maaseudun tulevaisuudesta ja epätasa-arvoisuuden tunne
- Yhteisöllisyys, me-henki, yhteistoiminta ja toisten kannustaminen
- Tapakasvatus, itsekasvatus, valistus ja kansalaisvelvollisuus
- Vanhemmilta periytynyt mentaalinen perintö/raivaus- ja rakennuseetos

Tarkastelin näitä kahdeksaa teemakokonaisuutta ensin irrallisina osina. Analyysin viimeisessä vaiheessa muodostin teemoista kolme pääteemaa, 1) **työnteko, maise-ma- ja muotikuvat**, 2) **tunteet** ja 3) **yhteisöllisyys**, joiden avulla esitän 1950-luvusta muodostunutta kuvaa sekä nuorten kollektiivista jälleenrakennusajan eetosta. Vasta tämän jälkeen pystyin aloittamaan kontekstualisoinnin rakentamisen kuvissa ja kirjoituksissa havaittujen kohteiden ympärille. Annoin kuvatuille ja tunnistetuille asioille merkityksiä Panofskyn kolmannen tason mukaisesti. Rakensin kontekstin sijoittamalla käsittelemäni ilmiön aikaansa ja paikkaansa. Panofskyn mukaan teoksen tekijä voi ilmentää teoksessaan aikakaudelle ominaisia asenteita, jolloin teos toimii kulttuurisia syvärakenteita paljastavana historiallisena dokumenttina (Ockenström 2012, 214,226–227).

4 Työntekoa, maisema- ja muotikuvia

4.1 Alussa oli suo, kuokka ja petsamolainen

Kun selailin *Raivaaja*-lehtiä ensimmäisiä kertoja, mieleeni jäivät erityisesti jälleenrakennusaikaa käsittelevät kansikuvat. Niiden perusteella tein ensimmäisen esioletukseni, jonka mukaan lehti sisältäisi paljon jälleenrakennukseen liittyviä elementtejä. Oletukseni osoittautui kuitenkin myöhemmin vääräksi, sillä vastaavanlaisia kuvia tekstiaiheita ei aineistosta lopulta löytynyt kuin muutama kappale.

Ensimmäinen selvästi jälleenrakennusaikaan liittyvä kuva on 29.10.1953 ilmestyneen *Raivaajan* kansikuva (ks. Liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 29.10.1953), jossa kolme miestä raivaa metsää pelloksi tai asuinalueeksi. Hakatusta metsästä on jäljellä enää muutamat isot kivet, joita miehet ovat siirtämässä pois raivattavalta alueelta, sillä kivien raivaaminen oli edellytys esimerkiksi rauta-auran käytölle (Östman 2004, 22). Kolmas mies on kahta muuta miestä selvästi pienikokoisempi, joten arvelen hänen olevan poika. Maaseudulla perheiden vanhemmat pojat alkoivat työskennellä miesten kanssa heti kuin suinkin siihen kykenivät (Östman 2004, 61,63). Kuvan miehet ovat täydessä työntouhussa ja heidän ilmeensä ovat tyynen rauhalliset, yksi miehistä näyttää jopa hymyilevän.

Kyseessä voisi periaatteessa olla melkeinpä mikä tahansa suomalainen maaseutumaisema, mutta tuntemalla asiayhteyden kuva saa erilaisen tulkinnan. Suomessa käytiin peräkkäin kolme sotaa, viimeisimpänä Lapin sota, joka syttyi Neuvostoliiton vaatien suomalaisia karkottamaan saksalaiset sotilaat Pohjois-Suomesta (Kulju 2013, 36; Ursin 1980, 18). Historioitsija Mika Kuljun (2013, 36) mukaan kaikki osapuolet tiesivät 200 000 sotilaan siirron kalustoineen mahdottomaksi vaaditussa ajassa. Tosiasia karkottamisen olisi täytynyt kestää puoli vuotta ja lopulta se kestitkin lähes kahdeksan kuukautta viimeisten sotilaiden poistuttua maasta 27.4.1945 (Kulju 2013, 37,341). Sotien takia osa ihmisistä menetti vanhan tutun kotiseudun ja heidät asutettiin uusiin ja usein hyvin toisenlaisiin maisemiin. Jäämeren tuntumassa asuneet Petsamon siirtolaiset joutuivat kansikuvan kaltaiseen metsäiseen ympäristöön (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 29.10.1953).

Maria Lähteenmäen (1999, 50) mukaan Suomen johtoasemassa olleet päättäjät suhtautuivat Lappiin väheksyvästi. Pohjois-Suomen alueita oltiin valmiita luovuttamaan, jotta Hanko ja Karjala olisi saatu pelastettua (Tanner 1950, Lähteenmäen 1999, 52 mukaan). Välinpitämättömyydestä suhtautumisesta Lappiin kertoo myös se, ettei Suomen johtopiireihin kuuluvilla henkilöillä ollut ainuttakaan sidettä Lappiin. Käytännössä he siis johtivat Lappia Etelä-Suomesta käsin. ”Siinä missä itäinen rikas maakunta oli Suomen sydän, jäi köyhä pohjoinen Lappi etelä-johtoaiselle politiikalle vieraksiksi ja ulkopuoliseksi, toiseksi”. (Lähteenmäki 1999, 47,225.) Tämä näkökulma liittyy siihen Lapin periferiaan, jonka toin jo johdannossa esille tutkielmani tarkoituksen esittelyn yhteydessä.

Sotien takia Petsamon ja muiden Lapin läänin kuntien asukkaat (yhteensä 103 885) jouduttiin evakuoimaan loppukesän ja syksyn 1944 aikana muualle Suomeen sekä Ruotsin ja Norjan puolelle. Nopean evakkoon lähdön takia kotoaan lähteneillä ihmisillä saattoi olla mukanaan vain yksi vaatekerta. Ylimääräiset matkatavarat kehoitettiin jättämään myöhempää kuljetusta varten – jota ei koskaan tullut. (Lähteenmäki 1999, 191.) Historioitsija Jukka Nyyssösen (1999, 641) mukaan evakkoon lähtö merkitsi ihmisille mittavia tappioita. Hän muistelee, että esimerkiksi ”koltat saivat ottaa mukaansa 50 kiloa tavaraa ja heiltä jäivät porot, maat, kalavedet ja lampaat Suonikylään. Petsamolaiset saivat ottaa mukaansa arvokkaimman henkilökohtaisen omaisuuden”. Evakkomatka oli niin fyysisesti kuin psyykkisesti rasittava, mikä osaltaan saattoi vaikuttaa evakkojen huonoon terveydentilaan (Lähteenmäki 1999, 192).

Osa petsamolaisista evakuoitiin ensin muun muassa Kalajoelle, Pohjois-Pohjanmaalle, jonka jälkeen heidät asutettiin Tervolan kuntaan Varejoelle. Petsamolaiset pääsivät muuttamaan uudelle asutusalueelle vuosina 1946–1948. (Nyyssönen 1999, 639,641,643.) Evakkouden takia se elinympäristö ja yhteisö, johon siirtolaiset olivat Petsamossa asuessaan tottuneet, muuttui. Lähteenmäki (1999) on tutkinut Sodankylän evakkoja, jotka sijoitettiin Keskipohjalaisiin kuntiin. Hänen mukaansa maisema muuttui karuksi ja alavaksi rannikkopitäjäksi Keski-Lapista poiketen. ’Meren haju’ oli siirtolaisille uutta, mutta vain mukana siirtynyt yhteisö tuttua. (Lähteenmäki 1999, 188.) Näkisin, että vastaavanlainen tilanne on osaltaan ollut myös Petsamon siirtolaisten kohdalla, mutta päinvastoin: meren haju vaihtui metsän tuoksuun. Tosin täytyy ottaa huomioon, että maiseman muutos ei koskenut koko väestöä, sillä Petsamossa kaikki eivät asuneet meren välittömässä läheisyydessä.

Alussa kuvatussa kansikuvassa (29.10.1953) oli siis kuvattuna petsamolaiden uusi asuinalue, Varejoki, jonne osa evakoista sijoitettiin asumaan sotien jälkeen. Miehet ovat Petsamon siirtolaisia, jotka raivaavat itselleen uutta asuinsijaa. Tuntemalla asiayhteyden kuva sai uuden merkityksen. Samassa numerossa metsänraivausta ja varhaisia asutusvaiheita muistellaan myös kirjoitusten muodossa, minkä vuoksi aiheesta on piirretty myös teemaan sopiva kansikuva. Raivaustyöt oli mitä ilmeisimmin tehty loppuun jo 1940-luvulla asuttamisen aikoihin (Nyyssönen 1999, 643), minkä vuoksi kyseessä on muistitietoon perustuva kuvaus metsän raivauksesta.

Toisessa *Raivaajan* kansikuvassa metsä on raivattu ja pellot ojitettu (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 31.10.1952). Kuvassa on voimakas kontrasti tunturi- ja metsämaise-man sekä risuisen hakkuuaukean ja siistin ojitetun pellon välillä. Voitaisiinko vastakkainasettelu tulkita vertauskuvaksi evakkouden aiheuttamista kokemuksista? Ilmaistiinko kuvassa olevien voimakkaiden erojen avulla tietoisesti tai tiedostamattomasti sitä ristiriitaa, mitä petsamolaiset kokivat joutuessaan muuttamaan heille täysin vieraaseen ympäristöön? Osalle Petsamon siirtoväestä muutos Jäämeren rannikkomaisemista Varejoen metsäisille alueille oli suuri (Nyyssönen 1999, 643).

Uudelle alueelle asettumista muistelee myös nimimerkki K. O. *Raivaajan* pääkirjoituksessa, jonka mukaan ensimmäiset siirtolaiset muuttivat paikkakunnalle 1940-luvun loppupuolella. Asukkaat joutuivat tekemään paljon työtä päästäkseen jälleen omille jaloilleen (R:29.10.1953, 1–2.) Jukka Nyyssönen (1999, 643) huomauttaa, että Varejoki oli vielä vuonna 1946 pystymetsää, joka tuli ensin raivata. Evakoille myönnetyt alueet sijaitsivat usein ”tiettomien taipaleiden takana, kirjaimellisesti metsien keskellä”. Ihmisten oli ensimmäisenä kuivatettava maat ja rakennutettava alueelle tiet. Useimmiten omat rajat eivät tähän riittäneet, minkä vuoksi valtio tarjosikin apua. Osa suoriutui urakasta kirveen ja kuokan avulla tai talkoo-töiden voimalla. (Roiko-Jokela 2004, 69–70.) Työmäärä oli valtava ja toivottomuuden tunnetta lisäsi myös siirtolaisten kokema raskas menneisyys, mikä tulee hyvin ilmi Kälkäjän (1999, 673) kirjoituksesta: ”On vaikea kuvitella, mitä ihmiseltä vaati asettua omista ammattestaan kylmän tilan raivaajaksi keskelle korpea. Takana olivat raskaat sodat ja evakkouden vuodet, edessä uusi ammatti ja uudet vaatimukset.” Mirjam Kälkäjä muutti 12-vuotiaana perheensä kanssa Varejoelle evakkona. Hän oli yksi *Raivaajan* aktiivisimmista kirjoittajista, kirjoittaen tuolloin lehteen entisellä nimellään Mirja Ranta.

4.2 ”Ei silloin auttanut säikähtää työn paljoutta”

Raivaaja-aineisto sisältää huomattavan määrän kuvauksia kotiseudusta ja lähiympäristöstä. Juuri siitä elämästä, joka nuoria ympäröi heidän uudella asuinalueellaan. Aineiston kuvat sisältävät myös viitteitä menneisyyden elämästä ja menetetyistä kotiseudusta. Myös Pirkko Pohjakallio (1996, 21) on todennut historia-arkiston perusteella oppilaiden kuva-aiheina olleen usein heidän oma lähiympäristö, kotiseutu ja oppilaita ympäröivä elämä yleensäkin. *Raivaajan* kirjoittaja Vilho Kemoff kuvailee *Varejoen vaiheita – Nuoriso kotikylää rakentamaan* -artikkelissaan (R:1957, 5–7) sitä, kuinka Petsamon siirtolaiset kymmenen vuotta sitten saapuivat alueelle ja aloittivat elämänsä uudelleen rakentamisen:

Oltuamme nyt täällä Varejoella kymmenen vuotta, voimme katsoa taaksemme ja muistella, mitä täällä oli silloin, kun kylä eli synnytystuskissaan, mitä se on nyt ja mikä on sen tulevaisuus. Kun vuosikymmen sitten ensimmäiset asukkaat muuttivat tänne Varejoen märkiin korpiin, ei heidän tarkoituksena ollut suinkaan tulla tänne puuveitsellä kultaa vuolemaan, vaan heidän tarkoituksensa oli saada oma pysyvä koti ja ehkä elinkeino, jolla voisi elää ja saattaa täysi-ikäisiksi monellakin alleen suuren lapsilauman. Ei silloin auttanut säikähtää työn paljoutta, vaan sisukkaasti ja innolla oli siihen käsiksi käytävä – (R:1957, 5–6.)

Ihmisten oli tarkoitus saada Varejoella oma koti ja elinkeino. Asukkaat kokivat useita vastoinkäymisiä, mutta niistä selvittiin aloittamalla alusta. Sotien jälkeen 1940-luvun lopussa Suomessa elettiin jälleenrakennusaikaa. Lapin jälleenrakennus suoritettiin Asko Oinaan (1983, 9) mukaan vaikeissa ja poikkeuksellisissa oloissa, sillä puutetta oli niin rakennusmateriaalista kuin ammattitaidosta. Jälleenrakennus aloitettiin jopa miinuksen puolelta, sillä kaikki työvälineet ja kodin tarvikkeet oli saatava jostakin ja ne olivat kalliita (Lähteenmäki 1999, 218). Tämä nousee esille myös aineistossani: ”Teemme työtä aamusta iltaan ilman välttämättömiä tarvikkeita, välttämättömiä työkaluja”. Maatalousministeri Martti Miettuselle pidetyn puheen mukaan nuorilta puuttui usein jopa välttämättömimmät töiden tekemiseen tarvittavat työkalut ja tarvikkeet. Töitä tehtiin toisinaan puutteellisissakin olosuhteissa. (R:31.10.1952, 2–3.)

Sota myös katkaisi perinteen ja siihen sisältyvän turvallisuudentunteen. Turvallisuudentunnetta pyrittiin luomaan uudelleen nopealla ja utteralla jälleenrakentamisella, jolloin saatiin lisäksi rakennettua ennen sotaa edeltänyt järjestys ja hierarkia. (Lähteenmäki 1999, 212.) *Raivaaja*-aineiston perusteella työtä tehtiin myös Varejoella. Paitsi kansikuvissa, myös kirjoituksissa nousee esille useat työnteon kuvaukset.

Osassa käsiteltiin jälleenrakennukseen osassa maatalouteen liittyviä töitä (mm. R:29.10.1952; 1957). Muistitiedon post doc -tutkija, etnologi Kirsi-Maria Hytösen (2014) tutkimusaineistossa työn eetoksessa korostuivat ahkeruus, toimeliaisuus sekä jatkuva työnteke. Hänen tutkimukseensa liittyvissä haastatteluissa nousi esiin sota-ajan työnteke ja siihen liittyvät selviytymiskertomukset, mitkä osaltaan yhdenmu-kaistavat ja tukevat työn eetosta ”joka rakentuu raadannan ja selviytymisen tasapai-noon”. (Hytönen 2014, 44,46,47.)

Jos jälleenrakennusaikana kärsittiin materiaalipulasta, niin sitä kompensoi vahva talkoohenki, joka nousi suureen kukoistukseen: ”Lapin kansa osoitti todellista koti-seuturakkautta ja uskoa maakuntansa tulevaisuuteen”. Ihmiset osoittivat pystyvänsä rakentamaan kotinsa ja elinkeinonsa uudelleen. (Oinas 1983, 9.) Yhteistyöhalun merkitys korostui, sillä yhteisesti koettu trauma yhdisti ihmisiä (Lähtenmäki 1999, 222). Myös Varejoella talkotoiminta näyttäytyy vireänä (R:4/1954, 9).

Mirja Rannan piirtämissä kansikuvissa kuvataan työntekeä maaseutumaisemissa (lii-te 1: *Raivaajan* kansikuvat: 4/1954 ja 12.4.1954). Kolme miestä on kotipihalla ulko-töiden teossa. Nuorempi sukupolvi on ahkerasti työnteossa mukana, vanhempien väistyessä kevyempiin hommiin. On loppukevät tai varhainen kesä, sillä lehtipuussa on lehtiä ja ruoho on vihreää. Vaikka kuvassa ei ole kyse talojen uudelleenrakenta-misesta, siinä on kyse maatilán elämään liittyvistä työnteon kuvauksista. Pirkko Poh-jakallion (1996, 25) mukaan jälleenrakentamisen aikana oppilaat kuvasivat piirustuk-sissaan suomalaisia työnteossa; miehet kuvattiin tekemässä maataloustöitä, muuraa-massa rakennuksia tai kalastamassa. 1950-luvulla tehdyt kuvat kertovat ruumiillisen työn kunnioituksesta (Pohjakallio 1998, 134). Kuvassa oleva pellonkyntäminen ja äestäminen kuuluivat myös olennaisesti maatilán töihin. Hevosia tarvittiin maatalo-ustyössä vetämään esimerkiksi niitto- ja haravakoneita sekä auroja ja äkeitä (Östman 2004, 25).

Huomionarvoista kansikuvissa (29.10.1953 ja 4/1954) on, että niistä puuttuvat kaikki naiset. Ajan kansalaisideologian mukaan naisen paikka oli kotona. Hänen tehtäviinsä kuului hoitaa ja kasvattaa lapsia ja luoda kotiin siveellisen eetoksen ilmapiiri. (Koski 2011, 166.) Suomen maataloudessa työt jaettiin miesten ja naisten töihin. Naisille kuului koti- ja karjatalouden pyörittäminen. Miesten töihin kuuluivat metsätyöt kuten puiden sahaaminen ja hakkaaminen, talven ulkotyöt, metsästäys, aitojen korjaukset ja

hevosten hoito. (Östman 2004, 59–60.) Perheen nuorista pyrittiin kasvattamaan yhteiskuntaan sopeutuvia ja siinä itsenäisesti toimeentulevia kansalaisia (Ruoppila 1954 Leinon & Viitasen 2003, 191 mukaan), minkä vuoksi heidät opetettiin työntekoon pienestä pitäen (Leino & Viitanen 2003, 191). Perheen pienemmät lapset olivat usein äidin apuna naisten töissä (Östman 2004, 61). Kansikuvaan (4/1954) piirretystä savupiipusta kohoavasta savusta päätellen talon emäntä on tuvassa valmistamassa ruokaa. Kenties mahdolliset lapset toimivat hänen apurinaan tai kaitsivat pienempiä sisariaan. Pohjakallio (1996, 25) huomauttaa, että oppilaiden piirroksissa naisia kuvattiin pääosin kotitöiden parissa, kuten siivoamassa ja hoitamassa lapsia.

Vaikka työtä oli paljon, se tuli kuitenkin jossakin vaiheessa myös päätökseen. Vilho Kemoff (R:1957, 6) muistaa raivauksen tuottamaa tulosta: ”Korvet on raivattu pelloiksi, tiet halkovat ristiin rastiin maita, joita ennen vain porot tai yksinäinen metsämies kulkivat. Niin vuodet ovat vierineet ja kylä levittäytyy eteemme uusine rakennuksineen, laajoine niittyineen.” Kirjoituksen ajankohdan tienoilla eli 1950-luvun lopulla kylään oli rakenteilla lisäksi kreikkalaiskatolinen rukoushuone ja hautausmaa. Myös Mirja Rannan piirtämissä kansikuvissa talot on rakennettu valmiiksi, pellot raivattu ja niitä ollaan jo kylvämässä (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 4/1954 ja 12.4.1954). Elämä näyttää jatkuneen onnellisena ja työntäyteisenä, toisenlainen kuva rakentuu kirjoitusten perusteella (luku 5.2).

Näkisin, että vaikka jälleenrakennukseen liittyvät raivaustyöt oli saatu jo edellisellä vuosikymmenellä päätökseen, nuoret kokivat tärkeäksi piirtää ja kirjoittaa aiheesta edelleen. Salmi-Niklander (2004, 122) on todennut, että käsinkirjoitettujen lehtien avulla on voitu välittää informaatiota eteenpäin toisille yhteisön jäsenille. Kaikilla pienillä siirtolaisryhmillä ei hänen mukaansa ollut mahdollista tuottaa painettuja julkaisuja. Sen vuoksi käsinkirjoitetuilla lehdillä oli arvokas rooli tiedon jakamisen suhteen. Lehdet toimivat siten painettujen julkaisujen korvikkeena tai täydentäjänä. (Salmi-Niklander 2004, 122.) Varejoen nuorten kohdalla kyseessä saattoikin olla niin sanotun evakkoperinnön vaaliminen, jolloin kirjoitusten avulla muisteltiin yhteistä taustaa ja menneisyyttä, joka muuten oli ehkäpä vaarassa unohtua.

4.3 Luonnon metaforat kokemusten tulkkina

Varejoen nuoret piirsivät *Raivaajaan* eniten eri vuodenaikoihin liittyviä kuvia. Selkeästi eniten nuoret ovat kuvanneet talvimaisemaa ja siihen liittyviä tykkylumisia puita. Vuodenaikojen korostuminen näkyy useassa piirroksessa: Keväteema nousee esille pajunkissoina, narsisseina ja vappupalloina (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 1957; 29.4.1954 ja 4.5.1955), mutta myös maisemakuvina (kuva 1 s. 46). Kesäteema näyttäytyy esimerkiksi kukkaniittyjen (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 26.5.1955) ja kesämekkoisten tyttöjen muodossa (kuva 2 s. 46). Syysteema ilmenee muun muassa ruskalehtinä (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 9/1954).

Joistakin piirroksista on olemassa kaksi samannäköistä kuvaa, joista toinen on julkaistu kilpailunumerossa, joita aineistoni sisältää kaksi kappaletta (12.4.1954 ja 1957). Lahja Inkilän piirtämissä kuvissa (kuvat 3 ja 4 s. 46) on mökki, vene, iso koi-vu ja lumisia puita (R:12.2.1954, 10 ja R:12.4.1954). Kuva 4 on piirretty kilpailunumeroon ja se poikkeaa joiltain osin alkuperäisestä. Suurin ero on kuvan rajauksessa, sillä kuvan 4 ympärille on piirretty kehykset, jotka pienentävät kuvan pinta-alaa. Kilpailunumeroihin oli tyypillistä valita aiemmissa numeroissa esiintyneet parhaimmat kirjoitukset ja kuvat. Myös Mirjam Kälkjä (1999, 677) on todennut, että ”[p]arhaat jutut koottiin kilpailulehdiksi, puhtaaksikirjoitus- ja toimitustyö uskottiin tuolloin aina Annikki Hepoaholle (nyk. Ranta), hänellä kun oli kaunein käsiala”.

Maisemakuvien aihevalinnat ja toteutustavat olivat aineistossani valtaosin yhteneväisiä. Poikkeuksia oli niukasti. Yksi näistä oli neljännen ilmestyneen numeron kansikuvassa, jonka alareunassa lukee ”[k]ansikuvamme on taiteilija Ensi Kertasen käsialaa” (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 4.12.1952). Kyseinen numero on Salme Paasilinnan ja Erno Paasilinnan toimittama. Kuvan piirtäjä halusi työskennellä nimimerkillä. Sama ilmiö toistuu myös muissa Paasilinnojen toimittamien numeroiden (4.12.1952 ja 5.3.1953) kuvissa. Heidän toimittamat *Raivaajat* poikkeavat muista numeroista taittonsa ja tyylinsä puolesta, sillä ne ovat graafisia, pelkistettyjä ja sommitelmallisesti erittäin tarkkoja. Myös kirjoitus- ja piirrosjälki on tarkkarajaista, huolellista ja viimeisteltyä.

Maisemakuvien lisäksi luonto ja ympäristö nousevat esille lukuisissa kirjoituksissa. Kälkjä (1999, 677) tuo esille, mikä merkitys luontoaiheisilla runoilla ja novelleilla oli nuorille. Hän muistelee, että vaikka Varejoen asuinalue näyttäytyikin suurimmak-

si osaksi ankeana paikkana, luonnon pienistä iloista haluttiin sen vuoksi korostetusti kirjoittaa:

Luonnon kuvauksilla niin novelleissa kuin runoina oli aivan erityinen osuus – jokaisen kodin pihapiirin takaa alkoi synkeä kaira, ja vaikka korpi oli monelle myös raskas työpaikka, haluttiin ajan kirjallisen hengen mukaisesti nähdä lumisissa petäjissä ja tykkylumen taivuttamissa koivuissa myös kauneutta. (Kälkäjä 1999, 677.)

Näkemykseni mukaan luontoaihe saattoi osaltaan olla helppo ratkaisu toimiessaan varmana aiheena, johon ei välttämättä tarvittu sen suurempia pohdintoja. Maisemakuvaus on myös kuulunut vahvasti suomalaisen taiteen perinteeseen (Pohjakallio 1998, 136). Tarkemman lähiluvun jälkeen huomasin myös toisia tulkinnallisia vaihtoehtoja. Toisaalta hermeneutiikka salli minulle subjektiivisen tulkinnan vapauden nähdä aineistosta asioita, joita kenties vain minä voin sieltä nähdä. Tämä tuli esimerkiksi ilmi puun näkökulmasta kirjoitetusta *Kaarikoivun rukous* -runosta (R:4.12.1952, 10), joka kertoo lumen raskaudesta ja kevään odotuksesta. Erno Paasilinnan kirjoittaman runon yhteydessä on kuvituskuva lumen painosta melkein maaahan asti kaartuneesta koivusta. Runon kertojana on puu, joka toivoo kevään tuloa, ettei joutuisi enää olemaan painavan lumen vankina. Runon mukaan talvi on tunteeton, lumi tappava ja kevät vapahtava. Kyyneleet silmissä se toivoo vapautta todeten, ettei kestä enää kauaa:

On varteni kaarena nyt,
olen vankina lumen tuon.
Minä katseeni anovan luon:
on silmäni kyyneltynyt.
Oi, saavu jo Kevät, oi,
saavu voimalla vapahtavalla!
Lumen tappavan painon alla
en kauan kestää voi.

Oi, saavu Kevät ja suo
aurion lempeän lämmittää
Oi, saavu, että kerallas ennättää
aika elämän tuo.

Oi, saavu ja riistä tuo
talven tunteettoman valta.
Vapahda valtiaan alta,
patoa tuskani kyynelvuoksi! (R:4.12.1952, 10.)

Runossa odotetaan kevätaurinkoa, joka sulattaisi lumet ja herättäisi luonnon eloon. Runon voidaan siis yksinkertaisimmillaan ajatella kertovan kevään tulosta ja lumen sulamisesta. Näen siinä kuitenkin jotain paljon syvällisempää. Melankolinen runo huutaa tuskaa. Musertunut, katkeamispisteessä oleva puu ei kestä enää kauaa. Se

toivoo, että saisi pian voimia ja eloa jatkaakseen jälleen eteenpäin. Näkisin runon toimivan osaltaan vertauskuvana ihmisestä ja hänen raskaasta kokemuksestaan. Mielestäni runo kertoo vaikeudesta, mutta myös paremman toivosta. Kaiken sen surun ja tuskan alta kuitenkin paistaa toivon pilkahdus, siitä että elämä kuitenkin voittaa yhtä varmasti kuin kevät tulee joka vuosi.

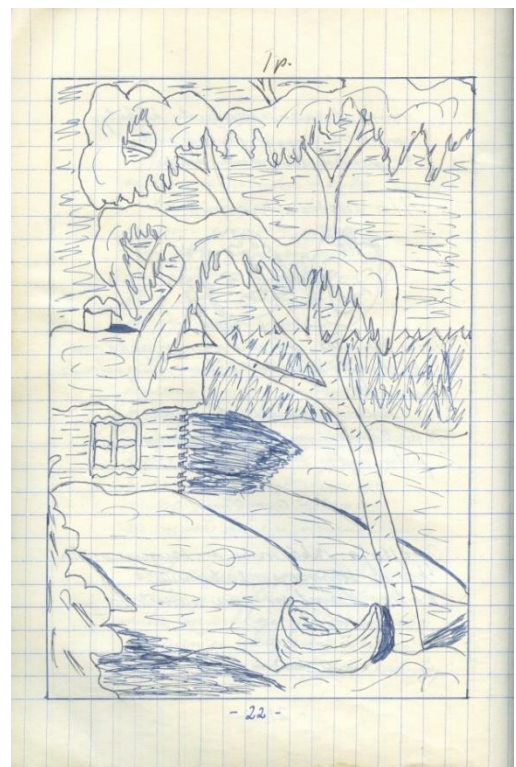
Kuva 1. Piirros R:29.4.1954, 1 Varejoen kyläyhdistyksen arkisto (VKA).

Kuva 2. Piirros R:26.5.1955, 20 (VKA).

Kuva 3. Piirros. Lahja Inkilä, R:12.2.1954, 10 (VKA).

Kuva 4. Piirros. Lahja Inkilä, R:12.4.1954, 22 (VKA).

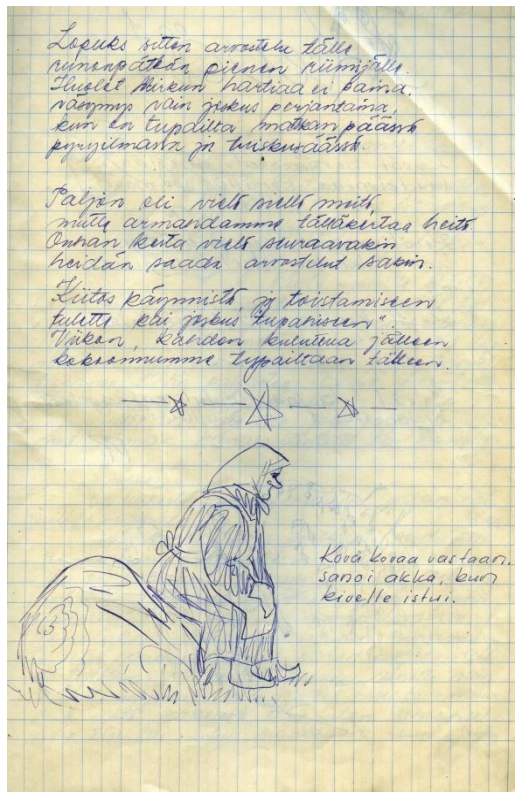
4.4 Piirroksat ja lehtikuvat aikansa peilinä

Naisille kohdistetut muotipalstat välittävät ajan naiskuva

Jos naiset puuttuivat työnteon kuvista, he nousevat puolestaan huomion keskipisteeksi heille suunnatuissa muotipalstoissa. Muotiin liittyvät kuvat muodostavat aineistossa kiinnostavan kokonaisuuden, joka rakentavaa edelleen *Raivaajasta* välittyvää naiskuva. Nuoret naiset kuvattiin lehdessä hoikkina ja kapeavyötäröllisinä (kuvat 2 s. 46, 6–7 s. 48, 9–10 s. 51 ja 16 s. 55 sekä liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 19.2.1953 ja 15.11.1953). Naisten vaatteet ovat siveellisiä, puoleen sääreen ulottuvia, eikä kuvissa näytetty juuri paljasta pintaa. Heillä on yllään lähestulkoon aina hame tai mekko. Poikkeuksen muodostavat hiihtokuvat, joissa naisillakin on jalassaan housut tai hiihtopuku (kuva 15 s. 55 ja liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 27.1.1955).

Vartuneemmat naiset kuvattiin jo elämää enemmän nähneinä (kuvat 21–22 s. 75 ja 26 s. 87). Heillä saattoi olla ryppyjä kasvoissa, pyöreämpi vartalo sekä hiukset kiinni tai huivin alla. Selvästi iäkkäämmät vanhukset kuvattiin reilusti pyöristyneinä (kuvat 5 s. 48, 22 s. 75 ja 27 s. 87 sekä liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 9/1954). Kuvassa 5 (s. 48) vanha nainen istuu kiven päällä. Päässä olevan huivin alta ei erotu kuin vähän hänen kasvoistaan. Yllään naisella on pitkähihainen mekko sekä polviin asti ulottuva esiliina. Kuvassa lukee humoristisesti "[k]ova kovaa vastaan, sanoi akka, kun kivelle istui". (R:4.5.1955, 8.)

Naisille kohdistettiin *Raivaajassa* omia muotiin ja kauneuteen liittyviä kuvitettuja kirjoituksia. Muotia esittelevissä kuvissa naisten hiukset saattoivat olla nutturalla tai muuten kiinni. Heidän kasvot olivat meikattu – silmissä oli kajaalia ja huulissa punaa. (Ks. mm. kuvat 6 s. 48 ja 10 s. 51.) *Naisten nurkka* -kirjoituksessa (R:26.5.1955, 13) mainostetaan kevään muotia, hampaita valkaisevaa Oxygenol-hammastahnaa sekä Miramé-parfyymiä (kuva 6 s. 48). Miramé-mainos muistuttaa paljon saman tuotteen oikeaa mainosta, joka on Huuto.net-sivustolla olevan kuvan perusteella julkaistu vuonna 1954, ilmeisesti aikakauslehdessä (Lux saippua). *Raivaaja*-mainoksessa on muutoin samat tekstit, mutta siitä puuttuu otsikon alla oleva täsmen-tävä tieto "[t]oilette eau de cologne" sekä mainoskuvan alla oleva huomautus "[m]uitakin mainioita Miramé-tuotteita kemika[al]likaupoista". Mainokseen piirretty kuva on samannäköinen mitä varsinaisessa mainoksessa (Lux saippua).

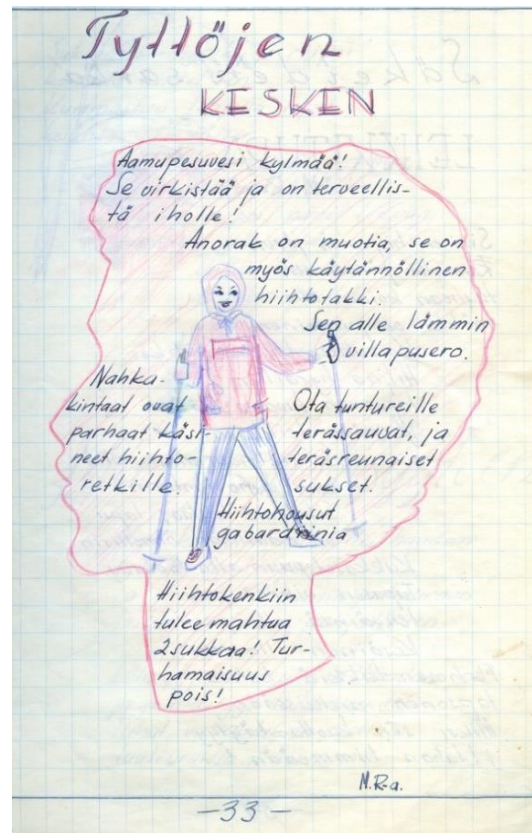
Kuva 5. Kuvituskuva R:4.5.1955, 8 (VKA).

Kuva 6. Kuvituskuva R:26.5.1955, 13 (VKA).

Kuva 7. Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi,
R:15.11.1953, 13 (VKA).

Kuva 8. Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:1957, 33
(VKA).

Pirkko Pohjakallion (1998, 133) mukaan ennen televisiota ”kuvalliset vaikutteet tulivat etupäällä kirjoista, aikakauslehdistä, kiiltokuvista, Dorén kuvittamasta perheraamatusta, etiketeistä, mainoksista ja julisteista”. Näin myös tässä tapauksessa, jossa *Raivaajan* kuviin on tullut suoria viitteitä aikakauslehdistä. Kuvien perusteella nuoret saattoivat lukea esimerkiksi *Kotiliesi*-lehteä, joka oli Raili Malmbergin (1991, 197) mukaan tarkoitettu perheenemäntien ja kotitalousväen ammattilehdeksi. Lehdessä annettiin ohjeita kotitalouteen, kuluttajavalistukseen, kotitalouspolitiikkaan sekä suomalaiseen tapakulttuurin liittyen (Malmberg 1991, 197–198).

Muotipalsta-sivulla (R:15.11.1953) esitellään vaatteita ja tekstiä (kuva 7 s. 48). Kuvassa lukee ”hame etsii puseroaan” ja siinä on kuvattuna kolme hametta, neljä puseroa sekä yksi asukokonaisuus naisen päällä. *Tyttöjen kesken* -sivun (1957, 33) aiheita ovat puolestaan kauneudenhoito ja hiihtäminen (kuva 8 s. 48). Kuvituskuvassa olevalla naisella on yllään hiihtohousut ja hupullinen anorakki. Siihen viittaa kuvan tekstipätkä: ”Anorak on muotia, se on myös käytännöllinen hiihtotakki”. Palstalla suositellaan myös nahkakintaiden käyttöä, pukemaan hiihtotakin alle villapusero ja laittamaan hiihtokenkiin kaksi sukkakerrosta päällekkäin. Tunturihiihtoa varten kehoitetaan ottamaan mukaan terässauvat ja teräsreunaiset sukset. (R:1957, 33.)

Kuvan 9 (s. 51) nainen on erilainen kuin muut *Raivaajaan* piirretyt naiskuvat (R:4.5.1955, 19). Hän muistuttaa hyvin paljon Walt Disneyn animaatiohahmoa. Naisella on lyhyet hiukset ja sirot kasvot. Yllään hänellä on muhkeahihainen pitkä mekko, esiliina ja hapsullinen hartiahuvi. Nainen asettelee kukkia maljakkoon ja hymyilee katsojalle. (R:4.5.1955, 19.) Vuoteen 1955 mennessä Walt Disney oli tuottanut muun muassa *Lumikki ja seitsemän kääpiötä* (1937) sekä *Tuhkimo* (1950) elokuvat, joista kyseisen kuvan 9 piirtäjä on ehkä saanut vaikutteita. Näkeminen on visuaalisen kulttuurin tutkija, sosiologi Gillian Rosen (2007, 2,19) mukaan kulttuurisesti rakentunutta. Visuaalinen ympäristö ei ole yhteiskunnasta irrallaan oleva asia, vaan sillä on tärkeä osa kulttuuristen merkitysten tuottajana: se heijastaa syntykontekstinsa sosiaalista todellisuutta (Saarikangas 1998, 7). Ihmisten tekemiin kuviin vaikuttaa aina muut jo olemassa olevat kuvat, joten niiden nähdään olevan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Näin ollen kuvien ajatellaan olevan yleisesti osa laajaa visuaalista kontekstia. (Rose 2007, 2,19.) *Raivaajasta* löytyvien intertekstuaalisten viittausten perusteella on selvää, että 1950-luvun visuaalinen ympäristö vaikutti Varejoen nuo-

riin. Piirretyt mainokset ja myöhemmin luvussa 6.3 esiteltävät lehtikuvat kertovat siitä, että nuoret olivat tietoisia ajan kuvakulttuureista.

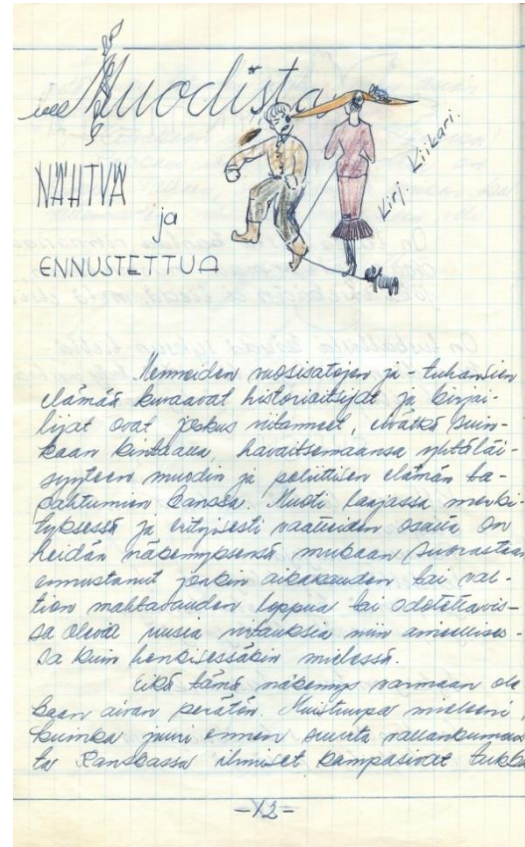
Raivaajaan piirrettyjä naiskuvia tarkastellessani havaitsin kuvauksissa ikäerojen lisäksi erityyylisiä naisia. Esimerkiksi Varejoen nuoria kuvaavat naispiirroksat ovat sympaattisen ja iloisen näköisiä (ks. esim. Kuvat 2 s. 46, 13 s. 55, 18 s. 58 ja 23–24 s. 75). Toisenlainen kuva välittyy kaupungissa elävistä muodikkaista naisista. *Muodista nähtyä ja ennustettua* -kirjoituksen (R:1957, 12–14) yhteydessä on kuvituskuva naisesta, miehestä ja koirasta (kuva 10 s. 51). Nainen kulkee katsojasta pois päin ylileveässä hatussaan ja taluttaa pientä koiraansa. Jakkupukuisen naisen päässä komeilee leveä hattu, joka osuu naista ohittanutta miestä suoraan silmään. Samalla mies kompastuu talutushihnaan ja on kaatumaisillaan. Ylvään oloinen nainen ei tee elettäkään auttaakseen häntä. Nainen on kuvattu koppavaksi hienostonaiseksi, joka ei välitä muista ihmisistä tai heidän tunteistaan. Vaikka mies selvästi loukkasi itsensä, nainen ei auta häntä. Hattu on todennäköisesti piirretty ylisuureksi ikään kuin naisen koppavuuteen liittyvän piikittelyn takia. Aivan kuin kuvan piirtäjä haluaisi sanoa suorat sanat hienohelmoille. Samankaltainen tunnelma hienostoneitejä kohtaan pais-taa läpi *Piikatempon pakina* -kirjoituksessa (R:19.2.1953, 5–9), jossa ivaillaan kaupungin toimistossa työskentelevälle toimistoneidille:

Ollappa vaikka konttorineitonen! Aamulla saisi loikoa ainakin puoli yhdeksään. Sitten sen kun vain parasta päälle ja kadulle! – – Ja entäs ne vikset kirjoituskoneet ja kai-kenmaailman masiinat sitten! Otat vain esille – – ja rupeat naputtelemaan. Jos ei huvi-ta naputella, niin lykkäät syrjään. Välillä lisäät puuteria nenänpäähän ja siinä se päivä kuluukin. – – Kyllä sitä istutaan niissä hienoissa tuoleissa tyyriin näköisenä ja katso-taan vähän noin niin kuin löylynlyömää tällaistaakin piikatamppua. Mutta istupa fröö-kinä tälle minun virkatuolilleni – – ja anna tulla maitoa ämpäriin! Saatko edes sen verran irti kuin päivän mittaan sitä itse latelit? Taitaa siinä hymy hyytyä – – (R:19.2.1953, 6–8.)

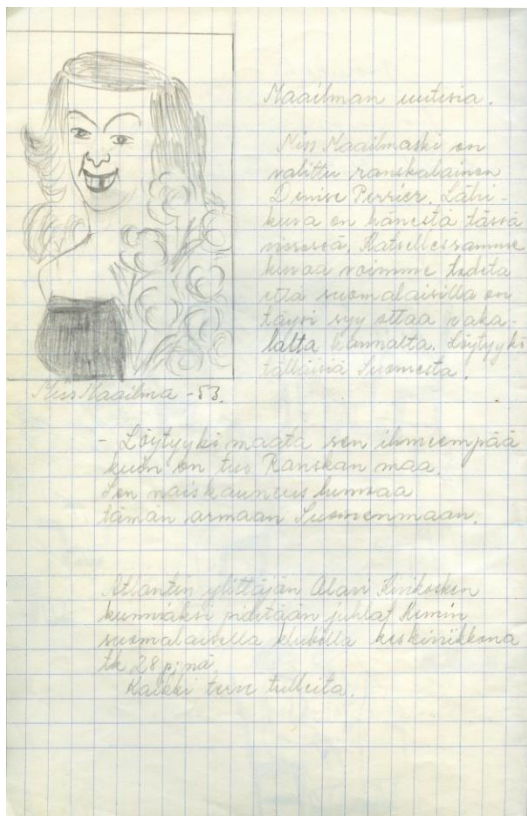
Kirjoituksen mukaan fyysistä maatalan työtä tekevä nainen on tosinainen. Toimisto-työ sen sijaan näyttäytyi hänelle helppona ja vähän fyysisiä ponnisteluja vaativana. Ehkä kyse saattoi osittain olla myös turhautumisesta maataloustöiden rankkuudesta. Fyysisen työn ja hienostonaisen välinen vastakkainasettelu tulee esille myös kaskus-sa, jonka aiheena on nainen ja työskentely: jotta nainen saisi pehmeät kädet, hänen ei tulisi tehdä raskasta työtä (R:4.5.1955, 11).

Kuva 9. Piirros R:4.5.1955, 19 (VKA).

Kuva 10. Kuvituskuva. Nimimerkki Kiikari, R:1957, 12 (VKA).

Kuva 11. Kuvituskuva R:29.10.1953, 7 (VKA).

Kuva 12. Kuvituskuva R:2/1954, 7 (VKA).

Raivaajan kuvat kertoivat asioita, joita pelkkä teksti ei pystynyt minulle välittämään. Näen, että kuvat toimivat kirjoitusten ohella tiedon ja kollektiivisen tunteen välittämisen apuna. Lukuisat maisemapiirrokset ja kuvat iloisista nuorista ovat voineet toimia yhtenä viestinnänmuotona. Naisiin ja muotiin liittyvät kuvat kertovat puolestaan Varejoen nuorten edelleen jatkaneen miesten ja naisten roolien jakoa. Naisen tuli edelleen paitsi hoitaa kotia pitää myös huolta itsestään. Tässä tapauksessa käsienkin tuli olla pehmeät, mikä oli raskaan maataloustyön vuoksi lähestulkoon mahdotonta. Muotikuvien perusteella nuoren naisen tuli olla vieläpä muotitietoinen.

Raivaajassa heijastuvat aikakauden kulttuuri-ilmiöt

Varejoen nuoret näyttivät olevan hyvinkin tietoisia kansallisista mutta myös kansainvälisistä asioista. *Maailman uutisia* -kirjoituksessa (29.10.1953, 7) kerrotaan, että Miss Maailmaksi kruunattiin vuonna 1953 ranskalainen Denise Perrier (kuva 11 s. 51). *Raivaajaan* piirretty kuva Miss Maailmasta on näköinen, vaikkakin piirros on karrikoitu ja humoristinen (Sharma 2007). Kirjoituksen lopussa on lisäksi ilmoitus kansallisesta ylpeyden aiheesta: Kemin suomalaisella klubilla järjestetään juhlat Atlantin ylittäjän, Olavi Kivikosken kunniaksi (R:29.10.1953, 7). Kivikoski kirjoittikin kokemuksistaan vuotta myöhemmin teoksen *Yksin yli Atlantin* (1954). Myös yhdysvaltalainen kuuluisuus Marilyn Monroe on päässyt *Raivaaja*-lehden uutisiin (kuva 12 s. 51, R:2/1954, 7).

Raivaajassa on muutamia katkelmia romaaneista, jotka alkuun näyttivät sattumanvaraisesti valituilta. Myöhemmässä tarkastelussa löytyi kuitenkin tekstien ajankohtaisuuteen liittyviä perusteita näillä valinnoilla. Suurin osa käsinkirjoitettujen lehtien fiktiivisistä teksteistä on peräisin painetuista julkaisuista (Salmi-Niklander 2004, 39). *Raivaajassa* esimerkiksi nimimerkki Heidi on poiminut katkelman Reino Rinteen *Erämaan omia ihmisiä* -novellikokoelmasta (1949), joka kuvastaa menneen ajan ja tutun asuinympäristön kaipausta. Tarinassa mies katsoo kaiholla entistä taloaan ja pihamaataan, jota asuttavat nyt toiset ihmiset. Ennen hän osasi raivata kuokalla maata, mutta nyt ne ajat olivat ohi: ”Mies oli heittänyt jäähyväiset raivaukselleen”. (R:12/1953, 6.) Novellin aihe kosketti myös Petsamon siirtolaisia.

Nimimerkki Heidi esittelee toisenkin katkelman, tällä kertaa Kyllikki Mäntylän *Kellonsoittaja*-romaanista. Siinä käydään dialogia kahden henkilön välillä, jotka katsovat muurahaisten kulkua, toisen henkilöistä kommentoidessa niiden asumusten pie-

nuutta ja mitättömyyttä: ”Tuollaisia ovat heidän talonsa, joista he ovat niin ylpeitä, tuollaisia kääpiöiden asumuksia, jotka me täältä yhdellä sormen nostolla kaataisimme”. (R:29.10.1953, 3.) Katkelma esitettiin numerossa, jossa kerrottiin Varejoen asutuksen alkuvaiheista ja niistä ongelmista, joita pystymetsän raivaaminen asutusalueeksi ja kaiken uudelleen aloittaminen oli aiheuttanut. Katkelman jälkeen Heidi on kirjoittanut ”Karta niitä jotka hymyä vihaavat!” Näkisinkin, että katkelma oli valittu kyseiseen numeroon tarkoituksella. Se on saattanut olla osoitus petsamolaisten vahvuudesta sekä raivauksen ja rakennuksen tuomasta ylpeydestä, jonka he olivat aikoinaan isolla työllä tehneet ja saaneet aikaan. *Raivaajaan* valitusta runoilija Sirkka Seljan *Tuulen sisar* -runosta (R:15.11.1953, 3) puolestaan välittyy haikea kaipaus menetettyä omaisuutta kohtaan:

Oi henget kevään, minut ottakaa,
kun enää jaksaa en vaeltaa.
Pois annoin kaiken, mit’ omistin,
ja tuulten teille teit’ seurasin.

Oon tuoksu vetten, maan hengitys,
ja puistikossa ens’ liverrys.
Oon sisar tuulten pois kiitävään.
Siks’ kerallanne pois kiidän näin.” (R:15.11.1953, 3.)

Näkisin, että runo on voinut toimia metaforana rankalle evakkokokemukselle, jonka myös petsamolaiset joutuivat sotien takia omakohtaisesti kokemaan. Omiin kokemuksiin saatettiin hakea etäisyyttä fiktiivisen kerronnan ja erilaisten kirjallisten lajityyppien avulla (Salmi-Niklander 2004, 16). Katkelmien aiheet linkittyvät Varejoen nuorten elämään ja menneisyyteen. Fiktiivisten tarinoiden ja runojen avulla nuoret saattoivat helpommin käsitellä evakkouteen liittyviä kokemuksia, mitä käsittelen seuraavassa luvussa.

5 Tunteiden kuvaukset

5.1 ”Älä unohda hymyä!”

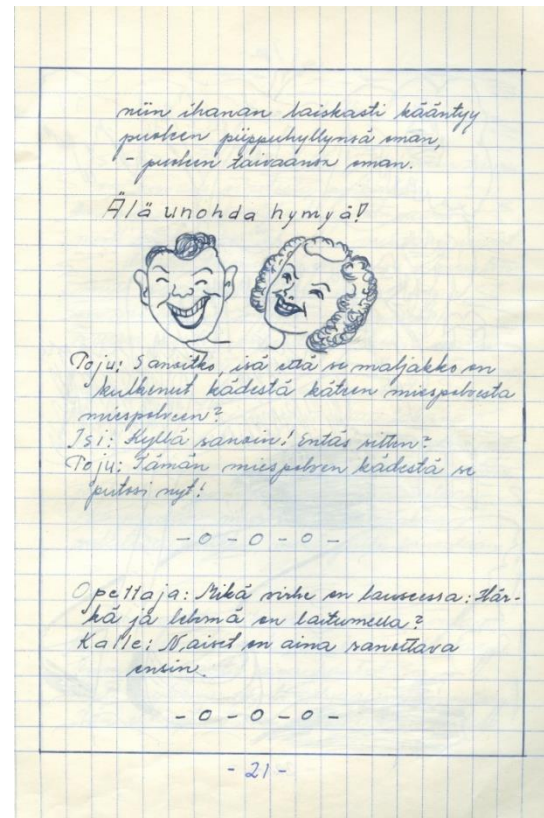
Raivaajan sisältöä ensimmäistä kertaa selaillessani, kiinnitin ensimmäisenä huomiota iloiseihin piirrettyihin kasvoihin sekä niiden yhteydessä oleviin lyhyisiin iskulauseisiin, kuten ”Älä unohda hymyä” (R:27.1.1955, 2), ”Hymystään hyvä tunnetaan” (R:4.5.1955, 11) ja ”Ilo pidentää ikää. Huumori illan kruunaa” (R:29.10.1953, 10). Piirroksissa kuvataan usein iloisia ja nauravaisia ihmisiä tai tilanteita, joista välittyy positiivisia tunteita, kuten onnellisuus (kuvat 13 ja 14 s. 55).

Kuvien ja lyhyiden iskulauseiden lisäksi myös kirjoituksissa käytetään paljon huumoria. Huumorillisia, jopa sarkastisia sanavalintoja kuvaa mielestäni hyvin lausahdus: ”Niimpä sitten tämä asia tuli päätökseen, koska vastarannan kiiskejä ei ollut” (R:23.10.1952, 6). Lähes kaikki *Raivaajan* ilmoitukset ovat pääosin vitseiksi tarkoitettuja. Kuten eräässä ilmoituksessa, jossa myydään ”[r]eikäleivän reikiä päivän halvimpaan hintaan” (R:25.10.1955, 18). *Paikkoja tarjoilla* -ilmoituksessa puolestaan tarjotaan halukkaille isokokoisia ja tyylikkäitä housunpaikkoja useassa eri värissä (R:15.11.1953, 16). Vaikka humoristisissa ilmoituksissa on lähes poikkeuksetta mukana vitsailua, oletukseni mukaan jotkut niistä perustuvat kuitenkin todellisuuteen, kuten seuraavassa esimerkissä: ”Reipas päätoimittaja saa paikan kotonaan viikon ajaksi; samoin muutamia miehiä, naisia, poikia ja tyttöjä otetaan palvelukseen viikon ajaksi” (R:23.10.1952, 5). Tyyli on siis humoristinen, vaikka asia pitää sinällään paikkaansa. Toimittaja vaihdettiin jokaisen numeron kodalla ja kaikki halukkaat olivat tervetulleita osallistumaan lehden toimitukseen (luku 3.2.1).

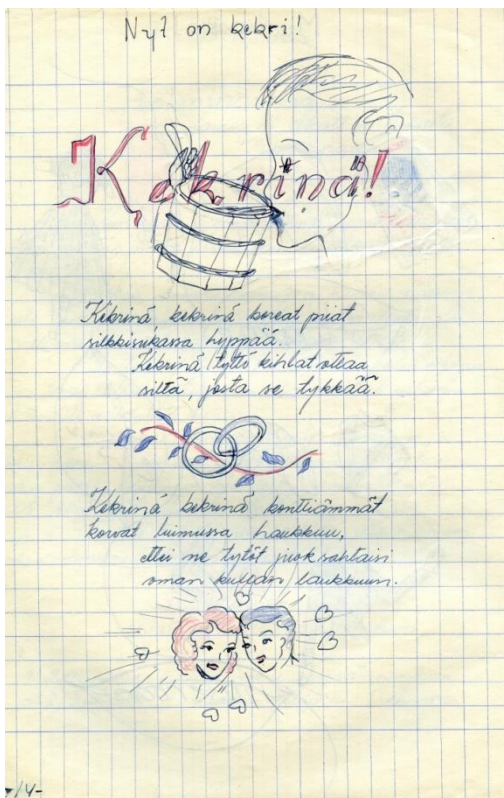
Myönteisiin tunteisiin liittyen myös rakkaus näkyy muutamissa kuva- ja tekstiaiheissa. Kansikuvissa on kuvattu kaksi nuorta paria, joista ensimmäinen pariskunta pitää toisiaan kädestä kiinni ja toinen tanssii (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 19.2.1953 ja 15.11.1953). Jälkimmäisessä numerossa on myös julkaistu rakkaus-aiheinen *Nyt on Kekri!* -runo (R:15.11.1953, 14), joka on lisäksi kuvitettu kolmella piirroksella (kuva 15 s. 55). Varejoen nuoret näyttivät seurustelleen ja avioituneen toistensa kanssa lehdessä olleiden kihlausilmoitusten perusteella (R:25.10.1955, 17; R:1957, 44).

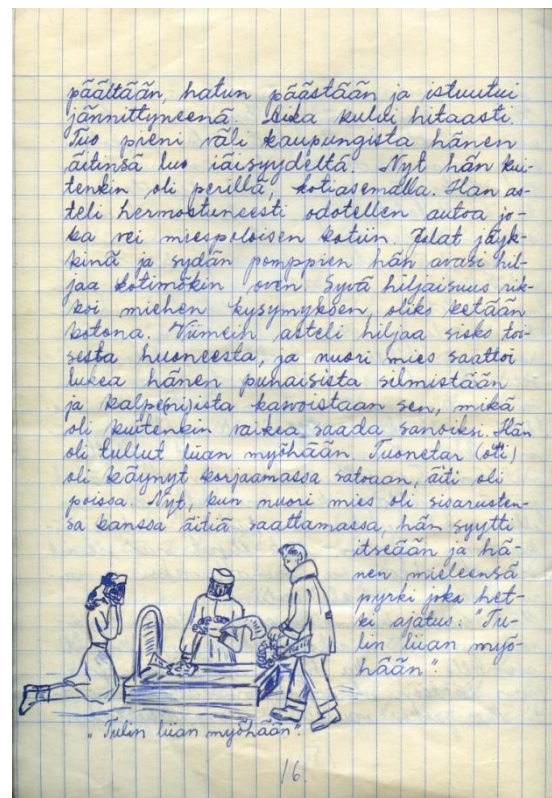
Kuva 13. Piirros R:27.1.1955, 2 (VKA).

Kuva 14. Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:12.4.1954, 21 (VKA).

Kuva 15. Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi, R:15.11.1953, 14 (VKA).

Kuva 16. Kuvituskuva R:26.5.1955, 16 (VKA).

Huumori tulee lehdissä ensimmäisenä vastaan ja se peittää helposti alleen kaiken muun. Näin kävi myös minulle ensimmäisen aineiston lukukerran yhteydessä. Näin aineistosta vain iloa, positiivisuutta ja optimistisuutta, sillä aloin lukea lehteä valikoiden sieltä vain itselle tutuimpia asioita. Paatoksellinen kirjoitustyyli myös tarttui minuun ja aloin itsekin uskoa siihen, että liittymällä Maaseudun Nuorten Liittoon kaikki on hyvin ja elämä voittaa. Tuntui siltä kuin olisin halusin julistaa sanomaa kaikille. Tämän seurauksena tein aineistosta ensimmäisen hypoteesini, jonka jälkeen palasin tarkastelemaan aineistoa uuden tulkintani kanssa hermeneuttisen kehän tavoin (ks. esim. Karvonen 2002; Anttila 2005; Day 1993). Luomani hypoteesi osoittautui vääräksi jo toisella lähilukukerralla, jolloin aineistosta alkoi paljastua myös negatiivisia kuvia ja tarinoita.

5.2 Runot vaikeiden asioiden käsittelyn apuna

Raivaaja-lehdessä ei Mirjam Kälkäjän (1999, 675) mukaan juuri puhuta negatiivisista asioista:

Raivaajassa elää tuon ajan nuorison ajattelu ja huumori, mutta aivan kuin sota-ajan elokuvat tarjosivat katsojille turruttavia romanttisia kartanosatuja, niin jättää *Raivaaja* ankean arjen kuvaamatta ja keskittyy hupijuttuihin. Kylän vaiheista ja asukkaiden ankarasta kamppailusta elinkeinonsa puolesta lehti ei juuri kerro. (Kälkäjä 1999, 675.)

Olen Kälkäjän kanssa kuitenkin eri mieltä. Huumoria toki käytettiin yhtenä keinona lisätä arkeen positiivisuutta ja iloa, mutta lehdessä käsiteltiin paljon myös negatiivisia asioita, joskaan ei niin paljoa kuin positiivisia. Kertomuksissa ja muissa kirjoituksissa puolestaan kerrotaan nuorten huolesta elinkeinonsa ja maaseudun tulevaisuuden puolesta. Useimmiten vaikeita aiheita ja tunteita kuvailtiin runoissa ja tarinoissa. Useassa runossa nousevat esille muun muassa yksinäisyys, ahdistus, pelko, tuska, toivottomuus, kuolema ja parisuhteen päättyminen. Jopa sota-aihe nousee esille muutamissa yksittäistapauksissa.

Esimerkiksi kuolema nousee esille *Liian myöhään* -tarinassa (R:26.5.1955, 5–6,14–16), jossa tarinan päähenkilönä oleva mies menee eräänä pakkasaamuna kirkkoon. Hän tuntee olonsa vieraaksi kirkossa ja istuu viimeisellä rivillä vakavana, omissa mietteissään. Mies hypistelee taskussaan olevaa kirjekuorta, jonka oli avannut edelliseltä ennen elokuviin menoa. Kirjeen oli kirjoittanut kertojan sairas äiti. Kotiin päästyään mies pakkaa nopeasti laukkunsa ja suuntaa asemalle, mutta ehti silti kotiin

liian myöhään. Äiti oli jo ehtinyt kuolla, minkä vuoksi mies syytti itseään siitä, ettei ollut tullut paikalle ajoissa. Kuvituskuvassa kolme henkilöä suree haudan äärellä (kuva 16 s. 55).

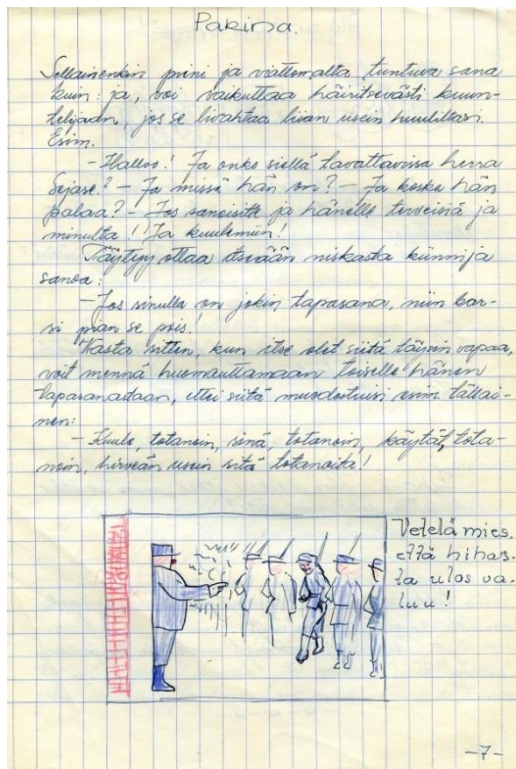
Myös Erno Paasilinna käsittelee kuolemaa *Iltasonetti*-runossaan (R:4.12.1952, 13). Kun runon päähenkilö menee nukkumaan yön saapuessa, hänellä alkaa ahdistava tunne ja pelko kuolemasta: ”En valoon kalpeaan katsella mä voi, on äärtä ahdistavaa yllä, alla, se tunne pelon vierahaksi toi ja vuode vartoo yöllä kauhealla...” Lopulta henkilö kuitenkin onnistuu voittamaan ajatukset kuolemasta: ”On sydämeni nevan lailla alaston, mutta joka hetki saakka kuolohon mä murskaks’ aatokseni kuolemasta lyön” (R:4.12.1952, 13). Synkän runon lopussa on siis nähtävillä toivon pilkahdus.

Runot *Älä itke!* (R:4.12.1952, 14), *Ero syksyllä* (R:4.12.1952, 15), *Meni vieras jo* (R:1954, 13) ja *Ero* (R:5.3.1953) kertovat parisuhteen päättymisestä. Runojen tunnelma on surullinen ja niissä on luettavissa eron aiheuttama tuska. Erityisesti *Meni vieras jo* -runossa (R:1954, 13) eron aiheuttama tuska on käsin kosketeltavissa, vaikka tarinalla onkin onnellinen loppu:

Meni luotani vieras pois jo,
ma yksin jäin.
Vaan kaipuu rintaani kalva ei,
pois tuskani kuoli jo,
on hyvä näin:
ei rinnassain syöntä enää, ei.
Mut kaukana jossain

kulkuri eräs,
mi sydämeini pirstaleet tieltään keräs,
kantaen sydäntä kahta... (R:1954, 13.)

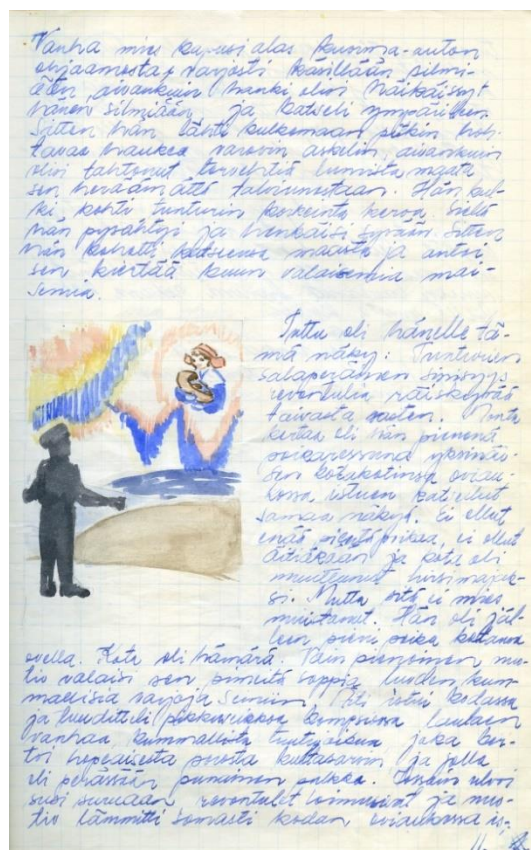
Lähes kaikki sotaan liittyvät kuvat ja tekstit on tehty humoristiseksi. Kahdessa kuvituskuvassa (kuvat 17 ja 18 s. 58) on kuvattu varusmiehiä (R:15.11.1953, 7 ja R:12.2.1954, 9). Kuvat eivät siis suoranaisesti kuvaa sotaa, mutta liittyvätkin aiheeseen kaukaisesti. Ensimmäisessä näistä kuvassa (kuva 17) ase olalla oleva varusmies tai sotilas astuu aavistuksen eteenpäin sotilaiden muodostamasta rivistä. Kuva liittyy sen rinnalla olevaan vitsiin ja sen vuoksi kyseinen sotilaskin nauraa. Toisessa kuvassa (kuva 18) on piirros *Raivaajan* jäsenestä Toivo Ollikaisesta, joka on kuvatekstin mukaan armeijassa alokkaana. Piirros on kuvattu humoristisen kronikan yhteydessä.

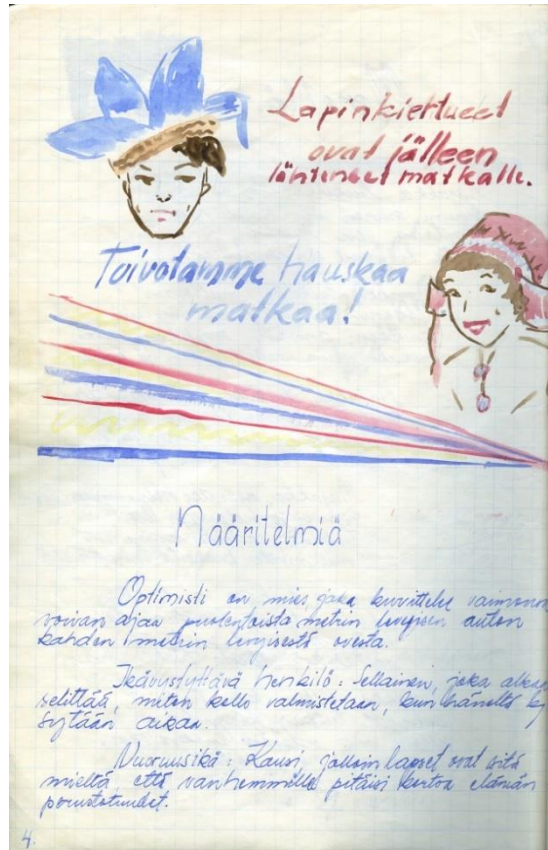
Kuva 17. Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi, R:15.11.1953, 7 (VKA).

Kuva 18. Kuvituskuva. Airi Pelkonen, R:12.2.1954, 9 (VKA).

Kuva 19. Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:9/1954, 11 (VKA).

Kuva 20. Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:9/1954, 4 (VKA).

Sota esiintyy aiheena yhteensä neljässä kirjoituksessa (R:4/1954, 8; R:12.4.1954, 11–19; R:30.4.1953, 5–9; R:26.5.1955, 12). Näistä kaikista poikkeuksellisin on Mikko Ollikaisen kirjoittama *Mummon elämys* -runo:

[A]lkoi kuulua korvesta kuin orkesterin torvesta, marssilaulua moniäänistä kuin sak-salaisten lauluna se kuulosti metsästä kaikuna. – – *Hail Hitler* muorimme hihkasi ja jängän laitaan vilkaisi, vaan nähnyt ei hän kummia eikä Hitlerin poikia tummia. Vain neljä mustaa lintusta hyppeli kuusen oksilla – – Siinä haamut Saksan poikien ilmestyi tielle ihmisten – – (R:26.5.1955, 12.)

Kirjoitus on pienlehtikokoelmassa ainut laatuaan, sillä siinä mainitaan Hitler ja sak-salaiset sotilaat. Runossa on mukana huumoria, minkä avulla siitä on tehty leppoinen ja helposti lähestyttävä tarina. Alussa muistikuvat ovat tietyn paikan ”Kummitusku-run” laitamilla, jonne kertomuksen päähenkilö mummo saapuu. Siellä hän alkaa kuulla lintujen viserrystä, jonka luulee ensin olevan sotilaiden laulua. (R:26.5.1955, 12.) Mielestäni on erikoista, että mummon säikähdys purkautui ulos huudahduksella *Heil Hitler*, sillä sitä käytettiin tuona aikana natsien keskuudessa. Psykologi Terhikki Linnainmaan (2005, 78) mukaan runot mahdollistavat pahalta, sietämättömiltä ja ahdistavilta tuntuvien tunteiden ilmaisemisen. Runojen kirjoittaminen saattaa auttaa ymmärtämään vaikeita tapahtumia. Niiden avulla voidaan luontevammin puhua myös kuolemasta, joka koetaan usein vaikeana puheenaiheena. Runojen avulla voi olla turvallisempaa kirjoittaa aiheista, joista muutoin olisi vaikea puhua. (Linnainmaa 2005, 78–79.)

Sotaan liittyvät aiheet ovat vaikeita ja niistä on saattanut olla hankalaa puhua. Maria Lähteenmäki (1999, 221) tulkitsee, että sota-aika loi Suomeen vaikenemisen kulttuurin, joka sodan jälkeen leimasi vielä pitkään ihmisten sosiaalista kanssakäymistä. Vaitiololla paitsi pyrittiin pysymään edes jollakin tavalla kasassa sillä myös haluttiin suojella omaisia. Haluttomuudelle muistella ikäviä asioita löytyy toisaalta järkevä selitys poikkeusajan oloista; sota-aika kosketti jokaista yksilöä ja on siten erittäin merkittävä niin yksilön kuin yhteisöjen kollektiivisen muistin ja minäkuvan rakentumiselle. (Lähteenmäki 1999, 220–222.)

Myös Päivi Granö ja Anniina Koivurova (2013) ovat todenneet, että moni halusi unohtaa. Tutkijat kuitenkin näkevät, että esimerkiksi kuvat toimivat apukeinona vaikeiden tunteiden ja aiheiden käsittelyssä. Heidän piirustus- ja maalausaineistossaan näkyy lasten ja nuorten henkilökohtaiset muistot, jotka tutkijoiden mukaan piirrettiin ja maalattiin yhteisesti hyväksytyjen ja omaksuttujen kuvaamisen tapojen avulla.

Granö ja Koivurova näkevät, että Kansanavun piirustuskilpailu ”tarjosi tärkeän ilmaisukanavan ajassa, jossa menneestä vaikeneminen leimasi perheiden arkea, eivätkä varsinkaan lapset voineet ymmärtää aikuisten sodan mentaalisia seurauksia”. (Granö & Koivurova 2013.) Näkisin, että Varejoen nuoret pystyivät käsittelemään vaikeita asioita ja tunteitaan turvallisessa ympäristössä ja jakamaan ajatuksensa kollektiivisesti toistensa kanssa.

Vaikka kaikki nuoret eivät ikänsä puolesta ehkä olleet kokeneet evakkoutta henkilökohtaisesti, uskon, että menneisyyden kokemukset kuitenkin jaettiin suullis-kirjallisperinteen avulla kollektiivisesti toisten kanssa. Tarinoita ainakin kuultiin vanhempien muisteluiden kautta (Harjumaa 2015, 36). Bergerin ja Luckmannin (1995) mukaan ihmiset voivat puhua keskenään sellaisistakin asioista, joista heillä ei ole itsellään mitään henkilökohtaisia kokemuksia. Näin ollen merkittävää on, että kielen avulla tieto saadaan siirtymään sukupolvelta toiselle. Kielen avulla voidaan tehdä läsnä olevaksi myös ne henkilöt tai asiat, jotka eivät ole tilanteessa läsnä juuri sillä hetkellä. Ne voivat kuulua menneisyyteen, jolloin yksilö koostaa muistikuvissaan esiintyvät objektit mielessään, mutta myös tulevaisuuteen. (Berger & Luckmann 1995, 47–48,50.)

Kuten edellä olen osoittanut, runoissa ja yksittäisissä kirjoituksissa käsiteltiin ikäviä asioita ja tunteita. Myös Kälkäjä (1999, 677) muistelee artikkelissaan, kuinka hän nuorena tyttönä kirjoitti *Raivaajaan* yksinäisestä nuoruudestaan useita melankolisia runoja. Lehti sisältää positiivisten kirjoitusten lisäksi vaikeiden aiheiden ja ikävien tunteiden kuvauksia. Erityisesti runojen avulla käsiteltiin aiheita, joista olisi ehkä muuten vaikea puhua. Kaiken lisäksi sota-aihe nousee esille muutamissa kirjoituksissa saksalaisten sotilaiden, Hitlerin ja sotakorvausteollisuuden mainintoina. Eniten kuitenkin käsiteltiin surua, yksinäisyyttä ja parisuhteen päättymistä. Näkisin, että runojen avulla nuoret saattoivat käsitellä negatiivisia tunteitaan helpommin kuin esimerkiksi puhumalla niistä. *Raivaaja*-lehti saattoi siten osaltaan toimia kipeiden muistojen parantamisen apuna. Eräissä runoissa ja tarinoissa käsiteltiin lisäksi joko suoraan tai metaforien kautta kaipausta, kotiseutua, surua ja toivottomuutta. Erityisesti kaipausta menetettyä kotiseutua kohtaan nousi luvun kirjoituksissa esille. Aineistosta nousevat esille myös epätasa-arvon kokemukset, huoli maaseudun tulevaisuudesta, köyhyys sekä kaipausta kotiseudulle, joita esittelen seuraavissa alaluvuissa.

Haluan nostaa esille huomioni eri aineistojen tutkimisen tärkeydestä. Oletin *Raivaajissa* näkyvän poltetun Lapin raunioita, kuten Koivurovan jälleenrakennusajan tutkimusaineistossa (Granö & Koivurova 2013). Niitä ei kuitenkaan sieltä löytynyt. Näkisin, että tähän vaikuttaa ensinnäkin se, että Koivurovan aineisto on tuotettu jo 1940-luvulla, jolloin tuhotun kotiseudun talorauniot ja varhaisen jälleenrakennuskauden rakennusvaihe oli lapsilla tuoreena mielessä. *Raivaajan* kuvat on piirretty 1950-luvulla, jolloin oli ehtinyt kulua lähes kymmenen vuotta aikaa siitä, kun kylää alettiin rakentaa. Toisekseen Koivurovan aineiston synty-ympäristö on erilainen, sillä piirustuskilpailun kuvat on tuotettu Rovaniemellä, joka poltettiin lähestulkoon täysin maan tasalle. Evakosta kotiin palatessaan perheitä odotti järkyttävä näky (Granö & Koivurova 2013). Petsamon siirtolaiset sen sijaan sijoitettiin täysin uudelle seudulle, jossa ei ollut pystyssä edes niitä kivijalkoja.

5.3 Huoli maaseudun tulevaisuudesta

Varejoen nuoret kirjoittivat avoimesti huolistaan ja kamppailuistaan elinkeinonsa puolesta useammassa eri kirjoituksessa. Myös yksittäisten sanavalintojen kautta paljastui asioita, jotka olisivat herkästi jääneet ilman tarkkaa lähilukua huomaamatta. Kuten Hans-Georg Gadamer (2007, 27) asian esitti, lukijalla täytyy olla herkkyyttä kuunnella, mitä aineisto haluaa hänelle kertoa.

”Katkomme köyhyyden kahleet”

Raivaajan kirjoitusten perusteella saa sellaisen kuvan, että elämä Varejoella oli jatkuvaa köyhyyden kanssa kamppailua. Köyhyys nousee esille kirjoituksessa, jossa todetaan, että ”puuteet ja kaiken vajavaisuus paljastuu tällaisessa uudisasutus kylässä kuin Varejoellakin” (R:19.11.1952, 3). Lokakuussa 1952 Maaseudun Nuorten Liiton osastoissa vietettiin MNL:n viikkoa, jonka tunnuslauseena oli otsikossakin oleva lausahdus ”katkomme köyhyyden kahleet”. Näkisin, että tunnuslauseella tarkoitettiin maaseudulla asuvien elinkeinon turvaamista ja siten heidän elintason parantamista. Kirjoituksen perusteella tehtävää ei kuitenkaan luonnehdittu helpoksi, sillä nuoret näkivät köyhyyden vähentymisen vaativan pitkäkestoista ja määrätietoista työtä (R:31.10.1952, 3).

Köyhyyden lisäksi tunne epätasa-arvoon joutumisesta kaupungissa ja taajamissa asuvia nuoria kohtaan nousee esille katkelmasta, joka on poimittu *Raivaajaan* kirjoitetusta maatalousministeri Martti Miettuselle osoitetusta tervehdyspuheesta:

Me maaseudun nuoret, ja yleensä maataloudesta elinkeinonsa hankkivat, olemme joutuneet huonompaan asemaan kuin toiset; liikkeen, teollisuuden ym:n elinkeinojen harjoittajat. – – Meillä ei ole mahdollisuuksia kulttuurimme kohottamiseen, siinä määrässä kuin liikekeskuksien nuorisolla on. (R:31.10.1952, 2.)

Mahdollisuudet maalais- ja kaupunkinuorison välillä vaihtelivat (Kaarninen 2003, 217). Elinkeinon harjoittamisen lisäksi Varejoen nuoret näkivät asemansa epätasa-arvoisena, sillä he eivät kokeneet pystyvänsä ylläpitämään kulttuuritoimintaansa samassa määrin kuin kaupungeissa asuvat nuoret. Erot saattoivat olla suuret jo pelkästään maaseudulla asuneen nuorison välillä. Elinolot poikkesivat eri maatalouspitäjissä, jolloin nuorille tarjoutui erilaiset taloudellisen toimeentulon mahdollisuudet. (Markkola 2003, 130.) Nuoren mahdollisuudet vaihtelivat muun muassa alueellisen sijainnin, kodin sosiaalisen aseman ja sukupuolen mukaan (Koski 2003, 284). Sukupuoli vaikutti maaseutunuorten elämään, sillä työtehtävät jakautuivat miesten ja naisten töihin (Markkola 2003, 131).

Maataloutta, pulaa ja puutetta käsittelevässä *Uutisasukkaan maanviljelys pulmia* -tarinassa (R:4/1954, 6–8) kerrotaan köyhien maatilantilajien vaikeuksista. Tarinassa talon isäntä keskustelee toisen henkilön kanssa maatilansa sen hetkisestä ongelmasta. Heillä ei ole rahaa ostaa pellon viljelykseen tarvittavia siemeniä, lannoitetta eikä pellon kyntämiseen tarvittavaa hevosta. Miestä harmittaa, ettei hän tehnyt lainahakemusta ja toisaalta päivittelee, ettei se olisi hyödyttänytään, tuskin hän olisi rahaa kuitenkaan saanut. (R:4/1954, 6–8.) Suomalainen maatalous muuttui rajusti toisen maailman sodan jälkeen, sillä evakot oli sijoitettava muualle asumaan sekä tarjottava heille elinkeino. Evakoille menetystä omaisuudesta maksetut korvaukset eivät todellisuudessa aina riittäneet uuden tilan vaatimien kulujen kattamiseksi, sillä maatiloilla tarvittiin lukuisia taloustarvikkeita, karjaa, koneita ja lannoitteita. Lainoja haettiin ja niitä myönnettiin kaiken kaikkiaan yli 200 000 kappaletta. Pitkäaikaisia lainoja myönnettiin maiden ostoon, tilojen ja teiden rakentamiseen ja kunnostamiseen. Lyhytaikaisia lainoja myönnettiin irtaimiston, siementen ja lannoitteiden hankintaan. (Roiko-Jokela 2004, 27–28, 73–75.) Tällaista lainaa myös tarinan päähenkilö olisi hakenut.

Piikatempun pakina -kirjoituksessa (R:19.2.1953, 5–9) kerrotaan puolestaan nuoresta naisesta, joka toimii maatalon piikana. Kirjoituksessa piika herää aikaisin aamulla lypsämään lehmiä. Lehmän sontainen häntä huitaisee piian kasvoja, jolloin hän mietti kuinka helppoa olisikaan työskennellä konttorissa toimistoneitinä. Piika kuitenkin leppy lehmän nuolaistessa hänen kättään ja katkeruus huonoa aamua kohtaan häviää. Samalla hän nauraa ajatukselleen vaihtaa lehmät kirjoituskoneisiin ja tuntee ylpeyttä työtään kohtaan: ”Tunsin jo olevani tärkeä tekijä yhteiskunnassa, kun maito kohisi ämpäriin litra toisensa jälkeen”. Illalla töiden jälkeen piika puki ylleen uuden punaisen mekkonsa ja lähti kävelemään tupailtaan pakkaslumen narskuessa jalkojen alla ja oli onnellinen elämästään. (R:19.2.1953, 5–9.)

Tarina voi mielestäni olla joko kokonaan tai osittain todellisuuteen perustuva kertomus tai täysin fiktiivinen kuvaus piika-tytön elämästä. Sillä ei kuitenkaan ole tässä kohtaa väliä, vaan oleellista on, että kyseinen tarina on kirjoitettu *Raivaajaan*. Miellenkiintoista on lisäksi se, miten kirjoituksessa kuvataan piian ja toimistoneidin ammatteja. Kirjoitus on representaatio, esitys maatalon piian elämästä, johon työnteko kuuluu olennaisena osana. Pälvi Rantala (henkilökohtainen tiedonanto 22.3.2016) huomauttaa, ettei representaatio kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että tarina olisi tosi. Kirjoitus heijastelee maaseudulla elämiseen liittyviä aiheita ja siinä viitataan todelliseen tapahtumaan eli tupailtaan. Kyseessä ei kuitenkaan ole mikään tietty tupailta, vaan pelkkä viittaus siihen. Minua kiinnostaa tarinassa erityisesti se, kuinka maataloustyö rinnastetaan toimistotyön kanssa:

Vähän se vielä pisteli, kun heti taas oli likaantunut vastapesty navettatakki. Aina sai esiintyä samanväriseksi koristeltuna! Mutta vaatetushuolensahan ne on kaikilla. Niin kuin se eräskin neiti istui niin koreana helmissä ja helyissä toimessaan, että silmiä häikäisi. Mutta illalla kun iltamiin lähti, ei ollut poloisella vaatteita vaihtaa. Samat pölyt ja hajut vaatteissa, se nyt ei tuntuisi miltään! Toista se on, kun minä iltatöistä selviän, riisun ja pesen itseni vatsanahkaa myöten. Sitten puen sen uuden punaisen ylleen, joka on ollut minulla vasta kaksissa iltamissa. Tiputan vielä muutaman tipan siitä hyvänhajuisesta pullosta, ja varma on, että tytär on koriampi kuin yksikään kaupungin friidu. (R:19.2.1953, 8.)

Yksittäisistä sanavalinnoista paistaa läpi ironisuus, jolla kateutta työnkuvien erilaisuutta kohtaan ehkä pyrittiin helpottamaan. Välillä vertaukset tuntuvat jopa ristiriitaisilta ja koen, että piian elämää on paikoitellen romantisoitu. Todellisuudessa köyhällä piialla tuskin on ollut hajuvettä tai uutta leninkiä päälle puettavaksi. Toisaalta piian siirtyminen taloudenhoitajasta karjanhoitajaksi merkitsi aseman nousua myös talou-

dellisesti (Markkola 2003, 147). Maaseuduilla asuttiin taloudellisesti niukasti, sillä esimerkiksi valtionapua nostettiin vielä pitkään sota-ajan jälkeen (Lähteenmäki 1999, 217). Poikkeusolot jatkuivat sotien jälkeen vielä vuosia, ja valtion tärkeimpänä tavoitteena oli edistää Suomen maataloustuotantoa (Granberg 2004, 93). Piikaa tarvittiin erityisesti perheissä, jossa äidin apuna ei ollut talon omia tyttäriä. Piiksi ryhtyminen ei ollut varsinainen elämäntavoite, vaan välivaihe, joka liittyi joidenkin naisten nuoruuteen. (Markkola 2003, 147,149.)

Ratkaisuja maaltamuuton vähentämiseksi

Raivaaja-lehdissä käy useaan otteeseen ilmi, että maaseutunuorison yhtenä isoimpina huolenaiheena oli maaltamuutto. Pertti Haapalan kaaviokuvasta (ks. Markkola 2004, 15) selviää, että 1950-luvun jälkeen Suomen maa- ja metsätalousväestö alkoi tasaisesti vähetä 1990-luvulle mentäessä noin 75 %:sta vain hieman yli 10 %:iin. Varejoen nuorten huoli maaltamuutosta oli siis aiheellinen. Verrattuani kaaviokuvaa *Raivaajassa* esiintyviin kirjoituksiin, oli yllättävää oli havaita, että huoli oli jo vuonna 1952 niin merkittävä. Kirjoituksen mukaan nuoret muuttivat jo tuolloin maalta ”kaupunkeihin, liikekeskuksiin ja teollisuuden palvelukseen”. Kirjoittaja jatkaa toteamalla nuorison muuttavan myös ulkomaille parempien elinmahdollisuuksien toivossa. Hänen mukaansa maanviljelys on menettänyt arvoaan Suomen elinkeinorakenteessa ja hän toivoi kovasti saavansa tuon arvon jälleen takaisin. (R:31.10.1952, 2.) Vielä 1900-luvun alussa maatalous oli säilyttänyt asemansa pääelinkeinona, sillä suurin osa sai toimeentulonsa maataloudesta (Östman 2004,73).

Yksi maaltamuuton syy tulee ilmi *Ei ole ohi keksintöjen aika* (R:30.4.1953, 5–9) kertomuksessa. Sarkastisen kertomuksen on todennäköisesti kirjoittanut kylän vanhempi mies Pekka Kupari. Kirjoituksessaan hän ottaa kantaa siihen, kuinka sotakorvausteollisuus vei nuoria ensin maaseudulta kaupunkeihin töihin, jotka sitten töiden loputtua eivät enää voineetkaan palata maaseuduille töihin. (R:30.4.1953, 5–7.) Kirjoitus on paikoitellen pahoin vaurioitunut kosteuden takia, eikä kaikista kohdista saa sen takia enää selvää. Kuparin mukaan Suomen teollisuus kasvoi valtavasti sotien jälkeen olosuhteiden pakosta. Sotakorvausteollisuus oli kirjoituksen mukaan saatava nopeasti käyntiin, eikä ollut aikaa laskea mitä tuotteet tulivat todellisuudessa maksamaan. Vain muutamassa vuodessa yli 500 000 nuorta joutui lähtemään maaseuduilta kaupunkeihin teollisuuden palvelukseen. Kun sotakorvaukset oli maksettu, nuorten

työllistämiseksi alettiin pohtia uusia keinoja, sillä maaseudulla ei enää riittänyt työtä. Yhdeksi ratkaisuksi ehdotettiin nuorison vieminen jälleen Etelä-Suomen kaupunkeihin, tällä kertaa muun muassa jalostamaan pohjoisesta tuotavaa puuta. Kirjoittaja kuitenkin näkee paradoksaalisena tilanteen, jossa samaan aikaan pohjoiseen viedään miljoonien arvosta sellaisia elintarvikkeita, joita siellä olisi omastakin takaa voitu tuottaa ja sijoittaa työhön kymmeniä tuhansia nuoria heidän entisillä kotiseuduillaan. (R:30.4.1953, 5–7.) Ehdotus nuorison työllisyyden parantamiseksi on vielä nykypäivänäkin luettuna järkevä.

Myös nuoret pyrkivät löytämään ehdotuksia maaltamuuton vähentämiseksi. Yhdeksi ratkaisuksi eräs kirjoittaja tarjosi kotiseuturakkauden kasvattamista, joka hänen mukaansa lisääntyisi nuorisoa ympäröivän luonnon ja työn arvostuksen avulla. Kirjoittaja näkee Maaseudun Nuorten Liiton yhdeksi tavoitteeksi herätellä maaseudulla asuva väestö jälleen arvostamaan kotiseutuaan, luontoa ja ympäristöään, jossa he työskentelevät maatalouselinkeinon parissa. Hän kokee maatalouden tarjoavan ihmisille terveellistä ja monipuolista työtä. (R:31.10.1952, 2–3.)

Kotiseuturakkauden kasvattamisesta puhutaan myös *Varejoki 19.11.52* -kirjoituksessa (R:19.11.1952, 2–4), jossa sitä ehdotettiin ratkaisuksi köyhyyden nujertamiseen ja maaltamuutonongelmiin. Kun nuoret haluaisivat jäädä rakkaille kotiseuduilleen asumaan, he myös tekisivät töitä sen eteen, että maatalouselinkeino säilyisi elinvoimaisena. Kirjoittaja näkee, että nuoriso osaa antaa arvoa samoille asioille, joita MNL pitää päämäärinään. Hänen mukaansa liiton yhtenä tarkoituksena on kasvattaa maaseudulla asuvat nuoret ymmärtämään kotiseudullaan heitä ympäröivät mahdollisuudet. Kirjoituksessa pohditaan myös sitä, kuinka arki saataisiin mukavammaksi ja toimeentulo helpommin saavutettavaksi. Keinoiksi tähän ehdotetaan tekemään vapaa-ajalla hyödyllisiä askareita ja luomaan siten ympärilleen viihtyisyyttä lisääviä kauniita ja kestäviä asioita, kuten puutarhaistutuksia. Näin ollen ”[t]ulet varmaan huomamaan sen tosiasian kuinka omat kätesi työt alkaa sinua kiinnostaa ja kuinka kotisi käy ikään kuin rakkaimmaksi sinulle”. (R:19.11.1952, 2–4.)

Kasvatustieteilijä Juhani Tähtinen (2011, 201) näkee, että kansakoulu on osaltaan voinut vaikuttaa maaseudulla asuvien nuorten maaseutuhenkisyyteen. Hän kirjoittaa, että maaseutukouluissa pyrittiin siihen ”etteivät nuoret lähtisi koulun päätyttyä kaupunkeihin vaan pysyisivät tuottavassa työssä maalla”. Edistyskenä tälle oli tietenkin

pyrkimys säilyttämään maaseudun elinvoimaisuus, mikä takaisi maan taloudellisen tulevaisuuden. Nuoria siis kasvatettiin työhön, jotta jokainen löytäisi ja täyttäisi paikkansa myös työelämässä. (Tähtinen 2011, 201.)

”Ponnistele päämääräsi! Älä lannistu!”

Raivaaja-lehtien perusteella nuoret näyttäisivät tiedostavan menneisyyden ja nykyhetken tapahtumien vaikuttavan pitkälle tulevaisuuteen. Eräässä aforismissa (R:18.12.1954, 15) todettiin, että ”[e]llety hetki ei ole vain menneisyyttä, se on tienviitta tulevaisuuteen”. Lause kertoo nuorten tulevaisuuteen suuntautumista, mikä saattaa olla osa syynä siihen, että nuoret käyttivät niin paljon energiaa yhteishengen kasvattamiseen. Nuorilla oli edessä uudet haasteet, kuten edellä mainittu maaltamuutto, minkä vuoksi maaseudun tulevaisuus oli uhattuna. Tulevaisuus haluttiin nähdä parempana ja elinvoimaisempana.

Tulevaisuuteen suuntautumisesta ja yhteistoiminnan tärkeydestä kertoo esimerkiksi lehteen kirjoitettu toteamus ”me jokainen ymmärrämme toimintamme tärkeyden nyt ja jatkuvasti”. Kirjoituksessa kehoitetaan osastoon kuulumattomia, mutta myös jo mukana olevia jäseniä, liittymään mukaan toimintaan ja siten viemään yhteisiä päämääriä tehokkaammin eteenpäin. (R:23.10.1952, 3.) Kirjoituksen alla oleva nimimerkki ”MNL:n Varejoen osasto” viittaa siihen, että tämä oli kollektiivinen ajatus.

Tulevaisuudenusko kumpuaa myös esimerkiksi Salme Paasilinnan kirjoittamasta *Vireän virsi* -runosta (R:23.10.1952, 4), jossa kasken kaadon jälkeen toivotaan ja uskotaan, että pelloilla alkaisi myöhemmin kasvaa viljaa. Huoli viljan kasvusta on ollut aiheellinen, sillä halla oli Varejoella jokakesäinen ongelma (R:1957, 7). Leena Huhtamäki kirjoitti pääkirjoituksessaan uuden vuoden mukana tuomasta toivosta, vertaamalla toivoa eteenpäin vievään voimaan, jonka jatkuvuuden takaa ihmisen luja päättäväisyys. (R:19.2.1953, 2.) Vilho Kemoff (R:1957, 7) puolestaan uskoi, että kylän tulevaisuus oli nuorisosta kiinni:

Mikä on sitten oleva kylän tulevaisuus? Se on meidän nuorten käsissä. Me olemme vastuussa siitä, millaisena jälkipolvet tulevat tämän kylän näkemään; onko se oleva rappautuva – vai ehkä elinvoimainen kyläyhdyskunta. Jos haluamme rakentaa tätä kylää, ei meidän ole asetettava etusijalle omaa mukavuuttamme, vaan meidän on voimia säästämättä tehtävä työtä oman kylämme hyväksi. (R:1957, 7.)

Tämäntyylliset mahtipontiset kirjoitukset huokuvat yhteisöllisten päämäärien tavoittelua ja kertovat nuorten yhteisesti jakamasta jälleenrakennuseetoksesta. Nuoret näyttivät lisäksi jatkaneen vanhempien raivaus- ja rakennuseetosta. Puhetyyli on myös osittain voinut periytyä vanhemmalta sukupolvelta. Pirkko Pohjakallio (1996, 20) on pohtinut kuinka tutkia koulutilanteessa syntyneitä kuvia, joiden tekoon on voinut vaikuttaa yhteinen tehtävänanto tai opettajan voimakas persoona. Hänen mukaansa lasten ja nuorten tekemiä kuvia on tutkittu pääosin yksilöllisesti tehtyinä kuvina. Näkisin, että Varejoen aikuiset ovat saattaneet vaikuttaa nuorten asenteisiin ja tapaan puhua asioista. Vaikka edellisen sitaatin kirjoittaja oli yksi kylän aikuisista, hän kuitenkin osoittaa kirjoituksensa kollektiivisesti kylän nuorille toteamalla kylän tulevaisuuden olevan ”meidän nuorten käsissä”.

Kirjoitusten perusteella Varejoella siis suhtauduttiin tulevaisuuteen optimistisesti, vaikka näkymät eivät aina olleet hyvät. Nuorison muuttaessa yhä enenevässä määrin taajamiin ja kaupunkeihin usko maatalouselinkeinon puolesta oli varmasti koetuksella. Toisia kannustettiin jaksamaan vaikeidenkin aikojen yli ja tekemään työtä niin omien kuin yhteisten päämäärien eteen. Yhteiseen toimintaan kannustettiin usein mukaan, kuten toiveikkaasta pääkirjoituksesta käy hyvin ilmi:

[J]okaisesta, teistä ja meistä, riippuu kuivuuko toimintamme kokoon, vai jatkuuko se yhtä virkeänä ja elinvoimaisena, kuin on alkanutkin. Ponnistelkaamme kohti päämäärräämme! Älkäämme lannistuko, vaikka joskus osuisi tiellemme ylivoimaiselta tuntuva este, aina on jokin keino, joka tepsii. (R:15.11.1953, 1.)

Vaikka maaseudun tulevaisuus oli monin tavoin uhattuna, tulevaisuus haluttiin silti nähdä parempana. *Toimittaja tarinoi* -kirjoituksessa (R: 27.1.1955, 4) toivotaan, että ”ensi vuosi olisi antoisa myös osastomme toimintaa silmälläpitäen, kulkiessamme kohti korkeaa ja suurta tavoitettamme: ’Nuoriso yhdistää maaseudun!’.” Kyseisten sanojen mukaan nuoret kokivat voivansa yhteistoiminnan avulla saattaa maatalouselinkeinon jälleen elinvoimaiseksi. Yksi *Raivaajan* toimittamisen merkityksistä oli toimia Varejoen nuorten yhteisöllisyyden lisäämisen tukena.

Raivaajan kanssa samantyyllisiä kirjoituksia on kuvattuna Salmi-Niklanderin (2013b, 385) artikkelissa *Käsinkirjoitetut lehdet – Yhteisöllisen kirjoittamisen ensiaskeleita*, jossa tutkija nostaa esille pitkäaikaisimman (1906–1957) ja parhaiten säilyneen käsinkirjoitetun nuorisoseuralehden *Virittäjän* katkelman:

Kun nyt oma äänenkannattajamme alkaa ilmestyä ensimmäistä vuottansa, astuen vielä aukaisemattomille poluille raivatakseen uraa tunnettua päämaaliensa kohden, seuramme elähyttäjänä, on sillä paljon vastuksia voitettavana monta kovaa koeteltavana ei niin taloudellisia kuin aineellisia. (*Virittäjä* N:o 1, Helmikuu 1906. Salmi-Niklander 2013b, 385,503.)

Kirjoitustyyli on erehdyttävästi samantyylinen Varejoella toimitetun *Raivaajan* kanssa. On kuitenkin epätodennäköistä, että nuoret olisivat tutustuneet *Virittäjään*. Lukiessani tämän tyyliä mahtipontisia kirjoituksia *Raivaajasta*, en voi olla huomioimatta niiden paatoksellisuutta. Mahtipontista kirjoitustyyliä saatettiin käyttää apukeinona viedäkseen eteenpäin yhteisiä päämääriään. Käsinkirjoitettujen lehtien mahtipontinen kirjoitustyyli näytti olleen tyypillistä tuona aikana (ks. esim. Salmi-Niklander 2004). Vaikka kyseessä on vapaa-ajalla tehty lehti, nuorisotutkija Kaisa Vehkalahti (henkilökohtainen tiedonanto 2.3.2016) näkee niissä heijastumia kansansivistyksellisistä konventioista. Kirjoittamisella on hänen mukaansa pitkät, kulttuurisesti ehdollistuneet perinteet, jotka vaikuttivat ajassa monin eri tavoin.

Mitä sen jälkeen tapahtui, kun nämä ylivoimaiselta tuntuvat esteet ylitettiin, vai ylitettiinkö niitä koskaan? Kirjoituksissa sellainen ei ainakaan tule esille. Mielestäni onkin merkillistä, ettei työntuloksia ole nähtävissä lehdistä. Eikö positiivisia elinkeinoon liittyviä kokemuksia kirjoitettu niin paljoa vai eikö niitä yksinkertaisesti ollut? Työtä ja kamppailua sen eteen näytti olevan paljon, mutta kirjoituksissa se tuotiin useimmiten esille edellä olevan esimerkin kaltaisesti. Jaettiin kirjoitusten avulla vain yhteisiä päämääriä, joita kohti pyrittiin menemään, mutta joita ei kenties koskaan saavutettu?

Raivaajan kirjoitusten perusteella lehden toimittamisen yhtenä tarkoituksena oli yhteisöllisyyden lisääminen ja siten yhteenkuuluvuuden tunteen kasvattaminen. Kuten edellä on tullut ilmi, lehdessä kannustettiin osallistumaan yhteistoimintaan ja auttamaan toisia. Sinnikkäästi parempaan huomiseen uskoneet nuoret näkivät, että yhteen hiileen puhaltamisen avulla he voisivat vaikuttaa maaltamuuton uhkiin ja parantaa siten maaseudun tulevaisuutta.

5.4 Kaipaus menetettyyn kotiseutuun

Kun luin aineistoa ensimmäisiä kertoja, en huomannut aluksi lainkaan Petsamoon viittaavia mainintoja. Vasta seuraavilla lähilukukerroilla aineistosta nousi esiin myös viittauksia siirtolaisten vanhaan asuinseutuun. Vuonna 1955 kirjoitetussa kuukausikronikassa edellisvuotta muistellaan arvoitusten muodossa. Syyskuun kohdalla todetaan Petsamosta: ”Se maa karu, kaunis on Petsamonmaa, etuvartio Jäämeren rajun. Sitä voima ja rohkeus kansoittaa. Elo ihmisen siellä on ankaraa kuin tuulissa tunturipajun.” (R:27.1.1955, 7.)

Kirjoitusten mukaan Petsamon siirtolaiset kaipasivat kotiseuduilleen. Kotiseuturakaus nousee esille esimerkiksi koskettavassa Olli Ollikaisen kirjoittamassa *Synnyinseutu*-runossa (26.5.1955, 9), jossa hän paitsi muistelee menetettyä Petsamoa, myös ilmaisee kiitollisuutensa Varejoen uudesta asuinseudustaan:

On luotu paikka pohjoinen,
tää paikka synnyinseudun.
Viel’ muistan valoa uhoavat,
kesäiset yöttömät yöt.
Ja revontulta loimuavat,
talviset pakkasyöt.

On synnyinseudusta muisto vain
se iäksi mennyt kai lie
mutt’ elämä uskon on tie
joka päämäärään vie.

Sillä vaikka synnyinseutu jättämään jouduttu on
ja kohtaloamme orvoksi verrata vois,
mutt’ ei.
Sillä olemme saaneet kotiseudun uuden,
mitä synnyinseutuun verrata vois.

Tää seutu on asuttavaks, annettu meille,
ettemme jääneet ois mieron teille.

On luotava usko, maahan ja tulevaisuuteen.
Se perinnöksi annettakoon meille,
ja meidän polkuja kulkeville.
Toivomus ois, ettei usko tää sammua vois! (R:26.5.1955, 9.)

Kaipaus menetettyyn kotiseutuun näyttää pysyneen läsnä arjessa, vaikka runon kirjoituksen ajankohtana Petsamon menetyksestä oli kulunut aikaa jo yli kymmenen vuotta. Petsamo säilyi yhä Ollikaisen muistoissa. Toisaalta kirjoittaja ei kokenut jääneensä aivan tyhjän päälle, sillä hän koki uuden asuinalueen tarjoavan hyvät puitteet asumiselle. Ympäristön kokemisessa yksilön merkitystä korostavasta humanistisen maantieteen näkökulmasta katsottuna uusi ympäristö voidaan Pohjakallion (1998,

137) mukaan nähdä abstraktina tilana. Tämä tila muuttuu vähitellen omaksi paikaksi, kun tilan kokija luo siinä merkityksiä omien henkilökohtaisten kokemusten kautta: ”Muistot, arkielämän tapahtumat ja toiveet vaikuttavat siihen, millaiseksi tietty paikka kokijan mielessä rakentuu”. (Pohjakallio 1998, 137.) Uusi kotiseutu näyttäytyi Ollikaisen mukaan hyvänä asiana, paikkana, joka jopa veti veroja Petsamolle. Vaati kuitenkin sinnikästä työtä ja tulevaisuudenuskoa, jotta he saattoivat itse jättää Varesjoen raivatut ja rakennetut asuinalueet jälkipolvilleen perinnöksi.

Kotiseuturakkauden lisäksi rakkaus Suomea, isänmaata, kohtaan nousee esille Juho Kurtin *Rakkaus*-kirjoituksessa (R:18.12.1954, 14), jonka alkuun hän oli valinnut katkelman Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen isänmaallisesta kirjoituksesta: ”Jos lakkaisi rakastamasta isänmaata, tulisi elämästämme pelkkä surkeus ilman väriä ja ydintä, isänmaan rakkaudemme on osa uskonnosta”. Kirjoittaja oli hieman muunnellut sitaattia (ks. Sinivalkoinen Vappu 2008), mikä kertoo käsinkirjoitetulle lehdille tyypillisistä piirteistä. Niissä yhdistellään ja sovelletaan kaunokirjallisuudelle ja lehdistölle tyypillisiä piirteitä (lajityyppejä), mutta myös suulliseen perinteeseen liittyviä muotoja (Salmi-Niklander 2004, 39). Sitaatin jälkeen Kurtti jatkaa kertomalla omin sanoin isänmaan rakkaudesta, joka on hänen mukaansa tärkeä ominaisuus ihmisessä: ”Me tarvitsemme maataan rakastavia ihmisiä, kansalaisia, jotka eivät suunnittele vallankumouksia, eivätkä turvaudu valheeseen ja parjaukseen, vaan taistelevat totuuden aseilla oikean asian puolesta. Kasvakoon nuorisomme sellaiseksi.” (R:18.12.1954, 14.) Kirjoituksen mukaan Kurtti näki, että hyvyyden ja isänmaan rakkauden avulla nuorison tulisi mennä elämässään eteenpäin.

Kaipaustutulle Pohjois-Suomen kotiseudulle – joskaan ei suoranaisesti Petsamoon – välittyy erityisen hyvin Lahja Inkilän kirjoittaman *Marjan uni* -tarinan (R:1.4.1954, 5–7) kautta. Tarinassa Marja näkee unta itsestään katselemassa luontoa ja kotipihaansa ikkunastaan samalla unelmoiden. Illan tultua hän lähti ulos hiihtämään vaaran laelle, jossa hän ihaili kaunista kotiseutuaan: ”Sinne korkealle hän vasta pysähtyy. Marja katselee kauas yli koko kylän ja silloin hän vasta huomaa kuinka kaunis hänen kotipaikkansa on, kuinka kaunis on synnyinmaansa.” Unesta herättyään Marja muistaa olevansakin Englannissa, jonne oli joutunut menemään töihin. Omassa kotimaassaan Suomessa on kirjoituksen mukaan liian vähän töitä ja siten liian köyhää. Unen nähtyään Marja alkaa jälleen kaivata kotiseuduilleen, sillä hän kokee, ettei sopeutu uuteen ympäristöön. ”Hänen sydäntään kouristi. Kuinka hän olikaan saattanut hyljätä

kotimaansa, sen ihanat vaarat, sen järvet ja joet.” (R:1.4.1954, 5–7.) Tarinan loppuun Inkilä on kirjoittanut *Kotimaani ompe Suomi* -kansallislaulun ensimmäisen säkeistön, ikään kuin alleviivataksaan rakkauttaan synnyinmaatansa kohtaan.

Mirja Rannan kirjoittama pitkä kuuden sivun mittainen *Tie johti tunturin laelle* -novelli (R:9/1954,7–12) kertoo siitä, miksi Lapissa asuvat ihmiset jäävät asumaan pohjoiseen. Kirjoituksessa pohditaan, mikseivät ihmiset lähde pohjoisesta etelään helpomman elämän perässä. Elämä Lapissa on kirjoituksen mukaan jatkuvaa taistelua elämästä ja kuolemasta. Osa ihmisistä kuitenkin jää asumaan pohjoiseen, sillä he rakastavat kauniisti räiskyviä revontulia, valoisia kesäpäiviä ja syksyn pimeitä iltoja. (R:9/1954,7–12.)

Kirjoituksissa *Synnyinseutu*; *Rakkaus*; *Marjan uni* ja *Tie johti tunturin laelle* konkretisoituu Petsamon siirtolaisten kaipaus pohjoiseen tutuille kotiseuduille. Maria Lähteenmäki näkee, että evakkojen kovaa koti-ikävää voitaisiin osittain selittää Yi-Fu Tuanin esittämän ’oma koti kullan kallis’ -sanonnan avulla (Tuan 1979 Lähteenmäen 1999, 210 mukaan). Vaikka kotipaikka – tässä tapauksessa Petsamo – olikin sodan takia tuhoutunut, jäljellä jäi edelleen henkinen tutun tilan tuntu. Lähteenmäki (1999, 209) on kuvaillut kotiseudulle palaamishalun toisin toteamalla että evakkojen ”veri veti synnyinseuduille, sisäinen palo omalle maalle”. Järkytyksestä selviäminen vei ihmisiltä vuosikausia. Omaan kotiin ja sen esineisiin oli kertynyt paljon muistoja ja nyt ne kaikki olivat poissa: ”Kun isoisästä muistuttava esine oli poissa, ei lapsi muistanut enää koko pappaa”. (Lähteenmäki 1999, 210–211.) Näkisin, että muistoja halettiin ehkä juuri sen vuoksi pitää yllä. Kaipauksista kotiseudulle Petsamoon ilmaistiin runojen sekä kirjoitusten muodossa. Vaikka kaikki nuoret eivät olisikaan siellä syntyneet, evakkous ja kotiseudun menettämisen tuska on mitä ilmeisimmin mentaalisesti periytynyt heille suullisesti vanhempien ihmisten mukana.

Lapin aiheita on kuvattuna muutamissa piirroksissa. Edellä esitelty novellin kuvituskuvassa (kuva 19 s. 58) mustana siluettina kuvattu mies katsoo taivaalle, jossa näkyy revontulia ja saamenpukuinen nainen. Revontulia, tuntureita ja poroa kuvataan Lahja Inkilän piirtämässä kuvassa (R:12.4.1954, 46). Lappi teema näkyy myös Lapinkiertueiden mainoksessa, jossa on kaksi kolttasaamelasta ja revontulia (kuva 20 s. 58). Miehestä on kuvattu vain kasvot, hiukset ja sininen neljäntuulen lakki. Naisella on kuvattuna lisäksi hieman ylävartaloa, josta erottuu valkoinen hartiahuivi kah-

della kiinnikkeellä. (R:9/1954, 4.) Näiden kolmen kuvan lisäksi pohjoisuuden piirteitä, pääosin tunturimaisemia, on havaittavissa myös muutamista kansi- ja maisemakuvista (ks. esim. Liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 31.10.1952 ja 27.1.1955). Toisaalta ilman pohjoista kontekstia kyseiset kuvat voitaisiin tulkita myös pelloiksi, mäiksi tai kumpareiksi.

Raivaajan kirjoitukset painottuvat pääosin nykyhetkeen. Ottaen huomioon, että *Raivaajat* kirjoitettiin Lapissa ja kirjoittajat olivat kotoisin Petsamosta, on mielestäni yllättävää, että pohjoisuus ja erityisesti Petsamo ilmenee lehtien kuvissa ja kirjoituksissa vain muutamissa edellä mainituissa tapauksessa. Jukka Nyyssösen (1999, 643) on todennut, että vanhempi polvi kaipasi Petsamoon, mutta nuorempi polvi keskittyi nykyhetkeen. Tämä näkemys voisi osaltaan selittää sen, miksi Petsamo ei näy aineistossa kuin yksittäistapauksissa.

5.5 Perinnön siirtyminen sukupolvelta toiselle

Kuten edellä (luvussa 4.2) on tullut ilmi, jälleenrakennus oli Pohjois-Suomessa pitkälti myös uudelleenrakennusta. Kaikki aloitettiin lähes materiaalisesta nollapisteestä (Oinas 1983, 9; Lähteenmäki 1999, 218). Varejoelle rakennettiin uudet rakennukset, sillä kodit jäivät Petsamon kyliin. Seuraavalle sukupolvelle ei siten jäänyt materiaalista perintöä, joka muistuttaisi heitä vanhemmistaan ja esivanhemmistaan. Tämä tulee esille Sanelma Juntusen artikkelissa:

Täällä [Varejoella] ei ole perittyä valmista työtä saatu edellisiltä polvilta lahjana suoranaisesti, mutta kylläkin välillisesti. Edelliseltä raivaajalta olemme perineet käytännön soveltuvia työaineita, työtapoja, isien uskon isiltä perittyjen yhteishengen ja sen ansiosta yhteiskuntamme kanssa pitävän vapauden. (R:19.11.1952, 3)

Kirjoituksessa viitataan suoraan vanhemmilta perittyyn mentaaliseen perintöön sekä itsenäisen Suomen vapauteen. On kiinnostavaa pohtia, kuinka paljon nuorten yhteen hiileen puhaltamisesta on oikeastaan ollut heistä itsestään lähtöisin. Yksittäiset sanavalinnat paljastavat sen, että kyse saattoi osittain olla vanhemmilta periytyneestä mentaliteetista ja siihen liittyvästä velvollisuudentunteesta. Myös aiemmin luvussa 4.2 kuvattu ”raivaus- ja rakennuseetos” näyttäisi ainakin osin periytyneen vanhemmalta sukupolvelta. Löytönen ja Sava (2011, 105) pohtivat, että ”[k]errottu elämä on aina joukko paradokseja, osittain faktaa, osittain fiktiota”. Ehkä nuoret olivat tottu-

neet näkemään tai kuulemaan vanhempiensa työntäyteisen elämän rankkuuden. Siihen on kuitenkin sekoittunut omiakin muistoja, sillä lapset katsovat maailmaa eri tavalla (ks. esim. Lähtenmäki 1999 206–207).

Raivaajassa näkyy muistitietoon perustuva mentaalisen perinteen jatkumo, mutta niissä huokuu myös vanhempien ihmisten kunnioitus. Tämä tulee hyvin ilmi puheessa, jossa kirjoittaja kertoo nuorison tarvitsevan vanhempien ihmisten elämäkokemuksia ja viisauksia avukseen maatalouden elvyttämisessä. (R:31.10.1952, 2–3.) Lasten tuli kunnioittaa ja totella vanhempiaan (Koski 2003, 285–286). Hyviä tapoja ja tottelevaisuutta arvostettiin, ja muita ihmisiä tuli kohdella kunnioittavasti (Leino & Viitanen 2003, 191–192). Perheen merkitys ja vanhempien arvostus korostuu kirjoitusten lisäksi myös kuvissa. Kuva 21 (s. 75) on yksinkertainen ääriiviivapiirros äidistä ja lapsesta. Äidillä on kulmikkaat kasvot, pään yli menevä letti ja huivi kaulassa. Hänen ilmeensä on vakavuudestaan huolimatta rakastava. Tytöllä on pää aavistuksen kallellaan, mikä tekee hänestä viattoman näköisen. Kuvassa kehoitetaan muistamaan äitejä. (R:4.5.1955, 18.)

Nuoret eivät vain saaneet mentaalista perintöä heidän vanhemmiltaan, vaan kokivat voimakasta eetosista myös sen eteenpäin välittämisen suhteen. Salmi-Niklander (2004, 44) näkee, että ”[k]äsinkirjoitettujen lehtien kirjoittajat ovat jättäneet tekstinsä perinnöksi tuleville yhdistyksen jäsenille, ja joissakin tapauksissa laajemminkin tuleville lukijasukupolville”. Nuoret näyttivät kokeneen vastuuta siitä perinnöstä, jonka he tulisivat itse jättämään heitä nuoremmilleen. Mirja Ranta kirjoittaa syksyn 1954 numerossa: ”Me vastaamme siitä, mitä jälkipolvet saavat lukea työstä, mitä olemme saavuttaneet ja osaltamme eteenpäin vieneet MNL:n riveissä, kaikki yhdessä ja jokainen erikseen”. Kirjoituksen perusteella nuoret näkivät siis omien tekojensa ja valintojensa vaikutusten näkyvän vielä pitkälle tulevaisuudessa. Ranta viittaa elämää kirjaan, josta ”emme vain lue, mitä ennen meitä eläneet ovat siihen kirjoittaneet, vaan kirjoitamme itse tähän suureen elämän kirjaan.” (R:9/1954, 1.)

Kirjoittaessaan edellisen, Ranta oli vasta 15-vuotias (R:12.4.1954, 45). On kiinnostavaa pohtia, mitä se kertoo ajastaan ja ajassa vallinneista ajattelutavoista. Menneisyys ja vanhemmilta mahdollisesti periytynyt mentaliteetti näyttävät yhtyneen nuorten nykyisyyden kanssa. Nuoret ymmärtävät vastaavansa itse siitä, kuinka heidän omat

tekonsa vaikuttavat tulevaisuudessa. Tässä tapauksessa kiertokulku jatkuu nuoremman sukupolven ottaessa mallia heitä vanhemmiltaan.

Vanhempien ihmisten esimerkistä kertoo Erno Paasilinnan kirjoittama *Ensimmäinen tili* -tarina (R:5.3.1953, 10–13), jossa kaksi veljestä saa palkkapäivänä ensimmäisen palkkansa ja kävelevät nopeasti kotiin. Matkalla he pysähtyvät levähtämään mättäälle avatakseen ruskeat kirjekuorensa ja tunnustellakseen isolla työllä ansaitsemiaan rahojaan. Tarinassa nuorempi veli (Mikko) seuraa kaikessa tekemisessään isoveljensä Heikin esimerkkiä:

Omansa [kirjekuoren] hän sujauttaa takaisin pussiin; se merkitsee, että nyt on istumiset istuttu. – Mikko tajuaa sen ja niin hänkin seuraa esimerkkiä. Panee rahat pussiin ja pussin taskuun, takataskuun, ja vetää tuppivyön hännän siihen päälle venymään. Niin kuin tapaa muillakin miehillä olla. (R:5.3.1953, 13.)

Veljen ja muiden vanhempien miesten näyttämä esimerkki oli siis tärkeää nuoremmalle. Bergerin ja Luckmannin (1995, 150) mukaan lapsi samaistuu toisiin ihmisiin lukuisilla eri tavoilla. Hän esimerkiksi sisäistää itselle merkityksellisten ihmisten roolit, asenteet ja maailman omaksuen ne omikseen. Tämän kautta hän oppii tuntemaan itsensä ja rakentamaan identiteettiään. (Berger & Luckmann 1995, 150.) Tämä tulee esille myös edellä kuvatun esimerkin tavoin. Samassa tarinassa kuvataan muitakin vastaavia esimerkkejä siitä, kuinka nuori Mikko tekee jotakin sen vuoksi kun niin *on tapana* tehdä. Myös Mirja Rannan (R:25.10.1955, 14) kirjoituksessa nuorempi veli ottaa mallia isoveljeltään: ”Hän otti pohjasta kiven, oikean laatan ja heitti niin kuin oli nähnyt isoveljen heittävän”. Lapsuuteen ja nuoruuteen kuuluu esimerkiksi se, että muiden ihmisten mielipiteet koetaan tärkeiksi ja aikuisista haetaan samastumisen kohteita (Sinkkonen 2008, 27). Lasten näkökulmasta aihetta kuvataan edellä esitettyjen arjen pienien tilanteiden kautta.

Lasten ottama malli vanhemmista tulee hyvin esille yllä kuvatuissa fiktiivisissä kertomuksissa. Myös tosielämän esimerkkejä kuvataan esimerkiksi *Suuret ja pienet!* -kertomuksessa (R:12.2.1954, 2–3), jossa kerrotaan kylän aikuisen, Pekka Kuparin hyvistä arvoista ja luonteenpiirteistä. Toimittaja viittaa vanhaan suomalaiseen sananlaskuun ’mitä isot edellä sitä pienemmät perässä’ todetessaan myös heidän osastonsa jäsenten päässeensä niin sanotusti jaloilleen, seuratessaan vanhempaa ja viisaampaa perässä. Kupari kuvataan kirjoituksessa järkeväksi, epäitsekkääksi, rauhalliseksi ja yllätyksiä täynnä olevaksi mieheksi, joka osaa myös hullutella. (R:12.2.1954, 2–3.)

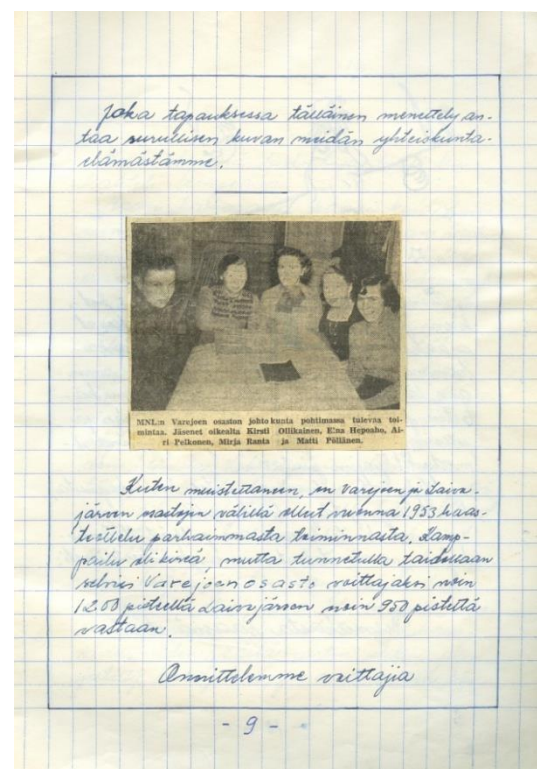
Kuva 21. Piirros R:4.5.1955, 18 (VKA).

Kuva 22. Kuvituskuva R:29.10.1953, 6 (VKA).

Kuva 23. Kuvituskuva R:2/1954, 5 (VKA).

Kuva 24. Lehtileikekuva kuvituskuvana R:12.4.1954, 9 (VKA).

6 Yhteisöllinen nuoriso

6.1 Nuorisojärjestö maaseutunuorten vaikuttamisen keinoksi

Raivaaja-aineiston perusteella Varejoen nuorten elämä näyttäytyy yhteisöllisenä. Jo pelkästään *Raivaajan* toimittamiseen liittyen he olivat monin eri tavoin vuorovaikutuksessa keskenään: Nuoret kirjoittivat siihen yksin ja yhdessä, lukivat lehden ääneen tupaillassa ja keskustelivat sen sisällöstä. Tämän lisäksi nuoret järjestivät yhteistä ajanvietettä, seurustelivat toistensa kanssa ja olivat keskenään ystäviä. He myös jakoivat samoja aatteita ja arvoja.

Maaseudun Nuorten Liitto – kansallinen nuorisojärjestö

Maaseudun Nuorten Liitto toimi poliittisena nuorisojärjestönä, jolla oli omia alaosastoja, kuten Tervolan ja Varejoen osastot (R:23.10.1952,3). Erään *Raivaajan* kirjoituksen mukaan Suomen maaseuduilla asuneet nuoret päätyivät perustamaan järjestön ”joka tyydyttää heidän niitä harrastuksia jota he nuorina ihmisinä tarvitsevat joutuesaan kamppailemaan olemassa olostaan tässä yhteiskunnassa” (R:25.10.1955, 4). Maaseudun Nuorten Liitto syntyi vuonna 1945, jolloin kirjoittajan mukaan elettiin ”yhteiskunnallisesti niin kuin kansantaloudellisesti aikaa, jolloinka oli vaikeuksia voitettavanamme meillä jokaisella”. (R:25.10.1955, 4.) Kirjoittaja viittaa mitä todennäköisimmin sotien päättymisen jälkeisiin hetkiin ja sitä seuranneeseen jälleenrakennusaikaan.

Sotien vuoksi uudistunut maalaisliitto laajeni ottamalla toimintaansa mukaan muun muassa erikoisjärjestöjä kuten nuorisojärjestöjä (Granberg 2004, 94). Maaseudun Nuorten Liitto perustettiin tarkalleen ottaen 30.6.1945. Pääministeri Urho Kekkonen osallistui ensimmäiseen liittojuhlaan, joka pidettiin 1.7.1945. Hän kuvaili liiton tarkoituksia juhlapuheessaan: ”Maaseudun Nuoret on Maalaisliiton radikaalinen ennakkoluuloton siipi. Sitä eivät sido vanhat poliittiset vastakohtaisuudet ja tottumukset. Valtiollinen asemamme on muuttunut. Isänmaan hyväksi tehtävä työ vaatii nyt nuorta, uudistuksille altista mieltä.” (Pöyhtäri & Alasalmi 1976, Nummisen 2011b, 59 mukaan.)

Erään pääkirjoituksen mukaan Maaseudun Nuorten Liitto vietti vuonna 1955 10-vuotispäiväänsä (R:26.5.1955, 3). Nuoresta iästään huolimatta liitto oli kirjoituksen

mukaan poliittisista nuorisojärjestöistä kaikkein suurin. Kirjoituksessa esitellään valtakunnallisten suvijuhlien tarkoitusta ja ohjelmaa, joista esimerkkinä mainitaan työ- ja urheilukilpailut sekä ulkoilmanäytelmä. Kyseiset juhlat lisäsivät vuosi vuodelta suosiotaan, minkä vuoksi niistä alettiin käyttää nimitystä *Suursuvijuhlat*. Liikkeen johtohahmoksi mainittiin Santeri Alkio, joka toimi nuorille esimerkkiä siitä, kuinka kovalla työllä voi saada aikaan suuria tuloksia. (R:26.5.1955, 3.)

Raivaajasta käy ilmi, että yksittäiset ihmiset saivat aikaan merkittäviä tekoja myös Varejoella: nimimerkki K. O. kiittää pääkirjoituksessaan kaikkien nuorten puolesta Pekka Kuparia Varejoen osaston toiminnan alkuun saattamisesta toteamalla ”ellei hän olisi tullut meidän keskuuteemme ja saanut meissä toiminnan intoa heräämään olisi osastomme toiminta vielä ehkä alkuasteella” (R:29.10.1953, 2). Ilman Kuparin apua MNL:n Varejoen osasto ei siis välttämättä olisi saanut kannatusta, eivätkä nuoret olisi tällöin alkaneet toimittaa *Raivaajaa*. Myös Mirjam Kälkäjä (1999, 675) on muistellut Pekka Kuparin merkittävää roolia osaston perustamisessa. Hänen mukaansa vuonna 1951 perustetun Varejoen osaston toiminta kehittyi toiminnanjohtaja Pekka Kuparin avustuksella aktiiviseksi ja monitahoiseksi toiminnaksi vetäen lopulta mukaansa puolueisiin katsomatta suurimman osan kylän nuorisosta.

Yksi *Raivaajan* tarkoituksista oli selkeästi toimia Maaseudun Nuorten Liiton Varejoen osaston toiminnan tiedotuskanavana. Lehdessä ilmoitettiin osaston toimintaan liittyvistä asioista ja tapahtumista. Maaseudun Nuorten Liiton yksi toimintamuoto oli ”toimintaviikkojen” järjestäminen. Kirjoituksen mukaan 19.–26.10.1952 välisenä aikana Suomen jokaisessa osastossa vietettiin toimintaviikkoa, jonka tunnuksena oli ”katkomme köyhyyden kahleet” (R:31.10.1952, 3). Kolme vuotta myöhemmin 23.–30.10.1955 toimintaviikon tunnuksena oli puolestaan ”työhön kansakunnan hyväksi” (R:25.10.1955, 4). Saman vuoden keväällä ilmestyneessä kirjoituksessa kannustettiin osallistumaan liiton toimintaan: ”Koska toimintamuotojen verkosto on laaja, niin jokainen löytää omaan harrastuspiiriinsä sopivan toiminta muodon ja tuntee olevansa koko kansakuntamme hyödyksi” (R:26.5.1955, 3).

Maaseudun Nuorten Liiton tunnusmerkissä on kaksi tyyliteltyä viljantähkää, nelilehtinen apilanlehti sekä MNL kirjainlyhenne. Merkki on kuvattuna jo ensimmäisen ilmestyneen *Raivaajan* kannessa (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 23.10.1952) ja se esiintyy lähes joka numerossa joko yksivärisenä tai värillisenä.

Maaseudun Nuorten Liiton merkistä on kirjoitettu *Raivaajaan* lyhyt runo:

Merkki tämä rehti,
tähkää kaksi sekä lehti,
osoittavi kantajansa
kannattavan liittoansa.

Kantajien parvi nuori
uskollisina kuin vuori
tämän maansa kamarassa
toimittavat toimiansa. (R:19.2.1953, 9.)

Raivaaja-lehden yhtenä tarkoituksena oli liiton kannattamien aatteiden jakaminen ja uusien jäsenten rekrytointi, kuten erään kirjoituksen lopussa olevasta kehotuksesta ”[l]iittykää jäseneksi Maaseudun Nuorten Liittoon” käy hyvin ilmi (1.4.1954, 11). Liiton merkistä oli lisäksi olemassa rintamerkki. Nuoria kannustettiin aktiivisuuteen, jotta ”saisimme yhä useampien nuorten rinnassa nähdä kauniin M.N.L:n merkin” (R:15.11.1953, 1). Salmi-Niklander (2013b, 392) puhuu merkin sijaan ”tunnuskuvas- ta”, joka on piirrettynä monen käsinkirjoitetun lehden kannessa. Oletan, että tällä tarkoitetaan samaa asiaa, mitä Varejoen nuoret tarkoittivat puhuessaan merkistä. Mitä enemmän nuoret saivat uusia liiton kannattajia, sitä paremmin he saattoivat vaikuttaa elämäänsä maaseudulla. Lehden avulla nuoret saattoivat jakaa toisilleen tärkeitä ajatuksiaan ja päämääriään.

Tupaillat yhteen kokoontumisen toimintamuotona

Nuoret järjestivät osastonsa toimintaan liittyen tupailtoja, joita kuvaillaan ensimmäisessä ilmestyneessä *Raivaajassa* näin: ”Jo muinaisina aikoina heimo veljemme Karjalaiset esi-isämme kokoontuivat pimeinä ilta puhteina yhteen. Käsi-kädessä keinuen laulellen ja runoja muistellen. Nykyaikana tällaisista illanvietto tavoista on yksi muoto tupaillat.” (R:23.10.1952, 6.) Tupailtoja järjestettiin, jotta nuoret saattoivat kokoontua yhteen viettämään aikaa keskustelujen, laulujen, käsitöiden ja erilaisen ohjelman parissa. (R:23.10.1952, 6.) Tupailtoja pidettiin nimensä mukaisesti talojen tuvissa (Numminen 2011b, 62).

Varejoen osaston ensimmäinen tupailta vietettiin Juntusen talolla, jossa nuoret lukivat ensimmäisen toimittamansa *Raivaajan*, joka alkoi näillä sanoilla:

Lokakuun 16 p:nä 1952 Pölläsellä olleessa tupaillassa teki toiminnanjohtaja Pekka Kupari ehdotuksen, jonka mukaan MNL Varejoen osaston jäsenille annettiin tehtäväksi alkaa toimittaa lehteä tupailtoja varten. Lehden nimeksi julistettiin yksimielisesti 'Raivaaja[']', joka nimi onkin varsin sopiva Varejoella, uudella asutusalueella. (R:23.10.1952, 1.)

Kyseinen numero ilmestyi torstaina lokakuun 23 päivänä vuonna 1952. Pääkirjoituksessa Airi Pöllänen ilmoittaa, että ”lehti näkee, kuulee ja tietää kaiken Varejoella ja sen syrjäkylillä tapahtuvan”. Tämän tyylisiä huomautuksia on useassa muussakin yhteydessä. Varejoen osaston jäsenet sopivat valitsevansa jokaiseen numeroon uuden toimittajan ja toimittavansa lehti käsinkirjoittamalla. Pölläsen mukaan *Raivaaja* oli tarkoitus toimittaa luettavaksi jokaiseen tupailtaan, jonka jälkeen se talletettiin osaston arkistoon. Jokainen Maaseudun Nuorten Liiton toiminnasta kiinnostunut nuori sai lähettää kirjoituksiaan lehden toimitukselle joko nimimerkillä tai ilman. (R:23.10.1952, 1–2.)

Nuorten lisäksi lehteen kirjoittivat myös eräät kylän aikuiset. Salmi-Niklanderin (2004, 122) mukaan omaa vakaumusta tuotiin esille nostamalla valokeilaan esimerkiksi henkilöitä. *Raivaajassa* korostettiin kylän vanhempien henkilöiden kuten Juho Kurtin ja Pekka Kuparin esimerkkiä sekä heidän tekemää työtään MNL:n Varejoen osaston eteen. *Raivaajan* kirjoitusten perusteella kaikki olivat tervetulleita mukaan puolueisiin katsomatta. Vaikka suurin osa lehden kirjoittajista kuului Maaseudun Nuorten Liitoon, mukana saattoi olla myös puolueettomia jäseniä, jotka ehkä kannattivat toimintaa muilla tavoilla. Varejoen nuoret eivät näyttäneet erotelleen heidän yhteisönsä kuulumista sukupuolen tai iän perusteella.

Myös tupailtoihin kaikki olivat tervetulleita viettämään yhdessä aikaa. Niihin kannustettiin mukaan iloisin mielin, kuten eräästä *Raivaajan* ilmoituksesta (R:29.10.1953, 10) käy hyvin ilmi: ”Tytöt, ottakaa mukaan sukkapuikot ja iloinen mieli! Pojat ottakaa mukaan hymy ja loppumaton vitsivarasto!” Hyvästä ja iloisesta tunnelmasta kertovat lisäksi ilmoitusluontoiset kehotukset, kuten: ”Ohjelma hauskaa. Tule mukaan!” (R:23.10.1952, 5; R:23.10.1952, 5). Ohjelma saattoi pitää sisällään nuorten esityksiä, tarjoilua ja leikkejä (R:29.10.1953). Mirjan Kälkäjän mukaan nuoret eivät saaneet Maamiesseuran taloa ilmaiseksi käyttöönsä, minkä vuoksi he ko-

koontuivat talvisin kylän pirteissä ja kesäisin heinäladoissa. Hän näki nuorten yhdessä järjestävän toiminnan hyvänä ajanvietteenä, aivovoimisteluna ja yhteiskunnallisten toimintojen harjoitteluna. (Kälkäjä 1999, 675.)

Raivaaja-lehden tärkeys maaseutuelämälle tunnustettiin jo omana aikanaan, mutta myös sen lähitulevaisuudessa. Nuoria kehoitettiin osallistumaan aktiivisesti lehden toimittamiseen, jotta sen kiinnostus ja kannatus säilyisivät myöhemminkin (R:23.10.1952, 2). Osa *Raivaajan* kirjoituksista antaa viitteitä siitä, etteivät kaikki tapahtumat saaneet toivottua kannatusta (mm. R:15.11.1953, 1). Näyttää siltä, että osa nuorista oli toimeliaampia kuin toiset, sillä myös *Raivaajan* kirjoittamisaktiivisuuden kohdalla oli havaittavissa samankaltaisia merkkejä. Kaikki eivät osallistuneet lehden toimitukseen yhtä aktiivisesti. Jo kolmannessa toimitetussa numerossa paljastuu, etteivät kaikki toimittajat ole paneutuneet asialleen (R:19.11.1952, 1). Asiasta ilmoitetaan lehdelle tyypillisellä huumorilla: ”*Raivaaja* numero kolme on ilmestynyt, sen sisältä on jäänyt melko köyhäksi, johtuen siitä, että lehden aputoimittajat eivät ole täyttäneet velvollisuuttaan”. Numeron päätoimittaja toivoo kaikkien lähettävän toimitukseen kirjoituksiaan näkemistään ja kuulemistaan asioista. (R:19.11.1952, 1.)

Kolme vuotta myöhemmin vuonna 1955 *Raivaajan* sivuilta oli jälleen pääteltävissä lehden kirjoittamiskiinnostuksen hiipumista. Myös *Valistaja*-lehden toimituksessa Salmi-Niklander (2004, 68) näki hiipumisen merkkejä, mutta toisaalta myös innostuksen kausia. Mistä tämä sitten johtui *Raivaajan* kohdalla? Esimerkiksi tammikuussa 1955 Mirja Ranta rohkaisi nuoria kirjoittamaan lehteen aktiivisemmin toteamalla, ettei kirjoitusten ole tarkoituksena olla täydelliseksi hiottuja. Hänen mukaansa kirjoittamisesta ei kannattaisi ottaa paineita, sillä tarkoituksena on harjoitella sujuvaa kirjoittamista ja omien ajatusten ilmaisua. (R:27.1.1955, 18.) Tämän perusteella näkisin, että *Raivaaja*-lehti toimi nuorison kirjoitustaitojen kehittämisen apuna. Salmi-Niklander on todennut käsinkirjoitettujen lehtien toimineen ”marginaaryhmien vastapestetiikan” luomisen mahdollistajana ja kielellisten ilmaisujen rajojen kokeiluna. Myös ne, jotka eivät olleet lahjakkaita kirjoittajia, saivat mahdollisuuden kirjoittaa lehtiin, tarvittaessa lahjakkaampien avustuksella. (Salmi-Niklander 2004, 123.)

Rannan kehoitus oli oleellinen, sillä hän näki lehden olleen vaarana yksipuolistua sen niukan kirjoittajamäärän takia (R:27.1.1955, 18). Näkisin, että kirjoittajapula johtui enemminkin ajan tai kiinnostuksen puutteesta kuin jännityksestä kirjoittaa lehteen,

sillä ongelma oli mitä ilmeisimmin esillä koko lehden toimituksen ajan. *Raivaajaan* kirjoittivat lähes vuodesta toiseen aina samat aktiiviset henkilöt.

Poliittisessa nuorisojärjestössä ei juuri käsitelty puoluepolitiikkaa

Ottaen huomioon, että Maaseudun Nuorten Liito oli yksi ajan suurimmista poliittisista puolueista (Hokkanen 1996; 2002 Nummisen 2011b, 59 mukaan) on yllättävää, että Varejoen nuoret ottivat puoluepolitiikkaan suoraan kantaa vain yhdessä kirjoituksessa (R:12.4.1954, 5–9). Airi Pelkonen kertoo *Aikamme kuva* -artikkelissaan (R:12.4.1954, 5–9) sen hetkisestä yhteiskuntaa uhkaavasta tilanteesta, puolueristirdoista ja erimielisyyksistä. Ihmiset tavoittelevat hänen mukaansa itsekkäästi omaa etuaan ja himoitsevat valtaa. Puolueet eivät ole halukkaita sovitteluun, vaan ovat asettaneet oman ja puoleensa edun yhteisen edun edelle. (R:12.4.1954, 5–9.)

Puolueilla Pelkonen tarkoittaa maalaisliittoa, sosiaalidemokraatteja (SDP) ja Suomen kansanpuoluetta (SKDL) (Haataja 1987, 828). Presidentti Juho Kusti Paasikiven sairastuminen sai aikaan kilpapelin presidenttiydestä, mikä alkoi hallita elämää poliittisissa sisäpiireissä. Urho Kaleva Kekkosella oli etulyöntiasema uudeksi presidentiksi. Pääministerinä tuohon aikaan toiminut Kekkonen hyväksyi deflaatio-ohjelman joka oli huonossa taloudellisessa tilanteessa ainoa ratkaisu erinäisten kustannusten leikkaamiseksi. Sosiaalidemokraattien hallitusryhmä ei kuitenkaan suostunut kaikkiin muutoksiin, minkä takia neuvottelut kariutuivat ja SDP ehdotti eduskunnan hajottamista. Kekkosen tuli presidentin käskystä muodostaa sellainen hallitus, joka ajaisi deflaatio-ohjelman läpi eduskunnassa. SDP suostui palaamaan hallitukseen vain ilman Kekkosta pääministerinä. Maaliskuun 1954 vaalikampanjassa SDP ryhtyi kampanjoimaan Kekkosta vastaan vaalilauseilla ”Kekkonen takaisin Kampinkadulle!”, millä tarkoitettiin takaisin yksityiselämään. (Haataja 1987, 828,834.) *Raivaajan* kirjoittaja Airi Pelkonen kuvailee tilannetta seuraavanlaisesti:

Eri puolueilta on puuttunut tärkeissä kysymyksissä sovittelu halua. Ne ovat asettaneet oman- ja puolue-edun koko kansan yhteisen edun yläpuolelle, pyrkien häikäilemättömällä taktikoinnilla eräiden henkilöiden, jopa kokonaisten puolueiden vaikutusvallan vähentämiseen tai suoranaiseen murskaamiseen. – – Erikoisesti laskettiin vaikeissa olosuhteissa suoritettavien vaalien ja yhteisen propakanda hyökkäyksen avulla voitavan lyödä maaseutuväestö ja Maalaisliitto, sekä heittää Kekkonen Kampinkadulle. (R:12.4.1954, 5–6.)

Kirjoituksen mukaan kävi kuitenkin toisin: ”Maalaisliitto selvisi kansanpuolueen ohella voittajana.” Pelkonen näkee, että sosiaalidemokraatit ylittivät valtansa puut-

tumalla muiden puolueiden toimintaan: ”Me taas katsomme kansanvaltaisen järjestelmämme edellyttävän oikeutta itse määrätä puolueemme sisäisistä asioista” (R:12.4.1954, 8). Hallitukselle esitetystä välikysymyksestä huolimatta eduskunta antoi hallitukselle luottamuslauseen äänin 16–83. Kannattajia olivat maalaisliitto, RKP ja SKDL. (Haataja 1987, 828.) Maalaisliitto siis voitti 7.–8.3.1954 pidetyt vaalit. Hallitusneuvottelut aloitettiin 1.4.1954, mutta SDP ei edelleenkään halunnut hyväksyä maalaisliiton ehdottamaa Kekkosta pääministeriksi ja kieltäytyivät jälleen tulemasta hallitukseen. Lopulta kokoomus esitti hallitukselle pääministerikysymyksen. Yhteisymmärrykseen päästiin vasta kahden kuukauden neuvottelujen jälkeen, jolloin pääministeriksi valittiin Ralf Törngren. (Haataja 1987, 834.) Kekkosen neljäs hallitus (9.7.1954) nimettiin maalaisliiton ja Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) varaan (Haataja 1987, 834). Airi Pelkonen näytti suhtautuneen kyseiseen tapahtumaan voimakkaasti, sillä hänen sanavalinnat ovat tunteellisia ja ehdottomia (lihanvoinnit lisätty):

Jos sosialidemokraatit **itsepäisesti** pitävät kiinni näin **epäkansavaltaisesta itsekkäästä** kannastaan ja tekevät **tyhjäksi** rakentavan yhteistoiminnan puolueittemme kesken – – niin **vastuu seurauksista** jää heidän kannettavakseen (R:12.4.1954, 8).

Pelkonen on kirjoittanut artikkelinsa osittain hieman sarkastisesti. Salmi-Niklander (2004, 43) huomauttaa, että käsinkirjoitetuissa lehdissä käsiteltiin usein ajankohtaisia tapahtumia ja kysymyksiä. Niin tässäkin Pelkonen on nostanut esille ajankohtaisen vaaleihin ja eduskunnan hajoamiseen liittyvän aiheen. Vähäisten politiikkaa käsittelevien kirjoitusten perusteella kyseinen aihe ei näyttänyt herättäneen kiinnostusta kaikissa nuorissa. Myös Salmi-Niklander (2004, 76) on tulkinut, ettei kaikkia Karkkilan seudun nuoria suinkaan kiinnostaneet vain poliittiset kysymykset, vaan moni oli innostunut enemmänkin yhteisestä harrastustoiminnasta ja vapaamuotoisesta seurusteluista. Näin oli myös Varejoen nuorten kohdalla.

On kiinnostaa pohtia, mitä edellä kuvattu kirjoitus kertoo ajastaan. Salmi-Niklander (2004, 122) on todennut, että käsinkirjoitettujen lehtien avulla ihmiset saattoivat jakaa omia ideologisiakin aatteitaan ja jopa tehdä vastapuolen edustajat naurunalaiseksi. Tässä tapauksessa on tehty juuri niin, että maaseutuliittoa kannattaneet nuoret nostivat oman puoleensa rinnalle vastapuolueen eli sosiaalidemokraattien huonot puolet. Tällaista ’meidän’ ja ’niiden muiden’ välistä erottelua tehdään näkemykseni mukaan tyypillisesti eri ihmisten ja instituutioiden välillä. Erityisen hyvin ryhmien

välinen erottelu tulee esille armeijassa, jossa komppanioiden välille pyritään sen avulla rakentamaan luja yhteishenki. Tulkitsen, että tässä kohtaa toimitaan samalla tavalla. Ketään ei suoranaisesti tehty naurunalaiseksi, mutta saatettiin kyllä puhua korostetusti maalaisliiton hyvistä puolista ja lytätä sosiaalidemokraattien päämääriä.

6.2 Vireän yhteistoiminnan avulla kohti yhteisiä päämääriä

Rankka menneisyys yhdisti nuoria, mutta he näyttivät myös suuntautuvan tulevaisuuteen nimenomaan yhteisöllisyyden tunteen kasvattamisen avulla. Yhteishengen nostattaminen on voinut osaltaan auttaa nuoria henkisessä jälleenrakentamisessa ja uudelle asuinalueelle sopeutumisessa. Nuoret olivat kuulleet vanhempien ihmisten puhuvan traumaattisista sota-ajan ja sitä seuranneen evakkouden aiheuttamista kokemuksista. Tiina Harjumaan (2015, 36) mukaan tarinoita kuultiin välillä turhautumiseen asti.

Raivaajan piirroksissa on kuvattu nuoria aikuisia useimmiten yhdessä, mikä osaltaan kertoo yhteisöllisyydestä ja sosiaalisuudesta (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat). *Ikälisä*-vitsien (1957, 38–39) kuvituskuvin on muuan muassa kaksi nauravaa naista, mies ja posteljooni. *Juorukerho*-kaskua (R:29.10.1953, 6) puolestaan kuvittaa viisi toistensa kanssa intensiivisesti keskustelevaa naisparia (kuva 22 s. 75).

Maaseudun Nuorten Liiton tarkoituksena oli tarjota nuorille muutakin kuin pelkkää poliittista valistusta, minkä vuoksi osastoissa järjestettiin kokouksia, iltamia, kuoroja, näytelmäkerhoja, urheilukilpailuja ja opintopiirejä. (Numminen 2011b, 60–61.) Värejoen nuorison seuratoiminta oli aktiivista, sillä he olivat innokkaita harrastamaan ja tekemään asioita yhdessä (Nyyssönen 1999, 643). Nuoret kävivät yhdessä erilaisissa tapahtumissa ja iltamissa sekä järjestivät yhteistä toimintaa lähialueilla. He vierailivat esimerkiksi Louen Nuorisoseuralla, mikä ei kuitenkaan vaikuttanut kovin mieluialta päivältä. Kirjoituksen mukaan linja-auto oli myöhässä ja toisekseen taloa ei oltu lämmitetty, minkä vuoksi se oli kylmä. Ihmiset olivat jääneet seisoskelemaan eteiseen, eikä lippuja myyty sen takia niin paljoa. Seuraavana päivänä nuoret pitivät MNL:n Värejoen osaston toimintaviikon päättäjäistilaisuuden Paakkolassa. Paikalle saapui myös maatalousministeri Miettunen. Ilta sujui hyvin ja ihmisiä oli paljon pai-

kalla. Toimittajan huomion mukaan talokin oli tällä kertaa lämmitetty. (R:31.10.1952, 1–2.)

Varejoen nuoret järjestivät usein myös erilaisia kilpailuja. *Raivaajan* toimittaja haastatteli Varejoen osaston puheenjohtajaa, joka kertoi heidän haastaneen Tervolan osaston harrastuskilpailuihin Varejoen Maamiesseuran talolla 15.11.1953. Nuoret kilpailivat joukkueena kokoustekniikasta, puolentunnin tupailtaohjelmasta sekä yksilönä lausunta-, laulu- ja puhetaidoissa. (R:15.11.1953, 2.) Nuoriso-osastojen järjestämien iltamien ohjelmaan lähes vakituisesti kuulunutta lausuntaa oli helppo harrastaa ilman opettajaakin. Runojen lausunta harjoitti puhe- ja esiintymistaitoja. (Numminen 2011b, 637.) Puhekilpailussa kilpailijan oli esimerkiksi esiteltävä etukäteen valmistelemansa puhe sekä ex-tempore -puhe. (Numminen 2011b, 627). Tervolan alueella järjestettiin ”henkiset kilpailut” huhtikuun 19 päivänä 1954 Koivun nuorisoseuran talolla. Varejoen osasto otti kilpailuissa osaa puheessa, laulussa, kokoustekniikassa ja lausunnassa (R:12.4.1954, 4).

Kirjoitusten perusteella Varejoen nuoret järjestivät myös tansseja. Nummisen (2011b, 383,385) mukaan tanssiminen oli nuorisoseuroissa suosittua vaikkakin kiisteltyä, minkä vuoksi se jakoi paljon mielipiteitä. Vuonna 1956 *Kotimaassa* (1.5.1956) julkaistiin kirjoitus, jonka nimimerkki oli ”Kansakoulunopettaja”:

Niin kauan kuin tanssi kuuluu nuorisoseurojen ongelmallistenkin iltamien yhteyteen, on turha puhua järjestön suorittamasta aatteellisesta ja siveellisestä kasvatusyöstä. Nuorisoseurat ovat syntyneet nurkkatanssien poistamiseksi, mutta käytännössä ne jatkuvasti antavat periksi juuri tanssille – – (*Kotimaa* 1.5.1956, Numminen 2011b, 383,385.)

Vaikka nuorisoseurojen järjestämien iltamien päätarkoituksena tuli olla nuorison valistaminen eikä huvitoiminta (Numminen 2011b, 60–61), tanssiminen näyttäytyi *Raivaajan* mukaan tärkeänä hauskanpitona. Sen vastustaminen ei tule lehdestä ilmi. Varejoen osasto järjesti esimerkiksi Römpätanssit Maamiesseurantatalolla 8.11.1952. Saman kuun lopulla (30.11.1952) Koivunnuorisoseuralla järjestettiin klo 20–01 välisenä aikana MNL:n Tervolan alueen pikkujoulut, jonka monipuolisessa ohjelmassa oli luvassa myös tanssia. (R:19.11.1952, 6.) Myös tupailloissa saatettiin joskus tanssia, kuten eräästä ilmoituksesta käy ilmi: ”Ohjelma erikoinen. Lopuksi tanssia.” (R:23.10.1952, 5.)

Vuoden 1954 *Laskiais-Raivaajassa* (R:2/1954, 5) on ilmoitus osastojen välisen kilpailun ratkaisusta otsikolla ”Laivajärvi-Varejoki - kilpailu ratkaistu!” Kuvituskuvaksi on piirretty osaston johtokunta istumassa pöydän ääressä (kuva 19 s. 58). Kuvan yläpuolella lukee käsinkirjoitettu ilmoitus siitä, kun Varejoen ja Laivajärven osastojen välillä pidettiin vuonna 1953 haasteottelu parhaimmasta toiminnasta. Varejoki voitti Laivajärven saadessaan kilpailussa 1200 pistettä, Laivajärven pisteiden ollessa 950. (R:2/1954, 5.) Ensimmäistä kertaa kuvaa katsellessani jäin miettimään, onko se kenties piirretty valokuvasta. Asetelma on valokuvamainen kaikkien jäsenten katsoessa suoraan eteenpäin, ikään kuin kohti kuvitteellista kameraa. Kolme lehtinumeroa myöhemmin näen saman asetelman, mutta tällä kertaa valokuvana. Kuvasta oli siis olemassa myös lehtikuva, joka oli leikattu ja liimattu huhtikuun puolella välissä julkaistuu *Raivaajaan* (kuva 24 s. 75). Lehtikuvan kuvateksti kertoo lisäksi osallistujien nimet: oikealta luettuna pöydän äärellä istuvat Kirsti Ollikainen, Elna Hepoaho, Airi Pelkonen, Mirja Ranta ja Matti Pöllänen. (R:12.4.1954, 9.)

Lehtikuvia on lisäksi vielä toisessa numerossa (R:25.10.1955, 5, 6,7,16). Sivun viisi ilmoituksessa kerrotaan ”opettaja Ramsayn” johdolla perustetusta näytelmäkerhosta. Ilmoituksen vieressä oleva piirroslehtileike viittaa kirjoituksen mukaan vertauskuvallisesti kerhoon. (R:25.10.1955, 5.) Kuvassa 25 (s. 87) on silmät kiinni tyytyväisenä makaava emakko, jolla viitataan ilmeisesti opettajaan, joka syöttää iloisia pieniä porsaitaan eli kerholaisiaan, Varejoen nuoret näyttävät olleen todella huumorintajuisia, sillä muutoin tällaisesta vertauskuvasta voisi loukkaantua, vaikkakin kuvassa olevat porsaas emakkoineen on kuvattu sympaattisina ja herttaisina. Toisaalta sikoihin on myös voinut latautua nykypäivänä joitakin sellaisia merkityksiä, joita niillä ei vielä tuolloin ollut.

Seuraavalla aukeamalla on kolme eri kuvaa sekä lyhyitä tekstin pätkiä, jotka yhdessä muodostavat yhden kokonaisuuden (kuva 27 s. 87). Vasemmalla sivulla oleva hymyilevä valokuva vauvasta muistuttaa lukijaakin hymyilemään. Valokuva on leikattu todennäköisesti aikakauslehden mainoksesta. Kuvan alla on muistutus meneillään olevasta toimintaviikosta. Viereisellä sivulla on kaksi kuvaa, joista ylempi on valokuva miettelijästä vauvasta. Tekstin mukaan vauva pohtii, mikä olikaan toimintaviikon tunnuslauseena. Se paljastuu kuvan alapuolella olevasta kirjoituksesta ”Työhön Kansakuntien Hyväksi!” Tekstin vieressä on aukeaman viimeinen kuva, lehdestä

leikattu piirroskuva vanhasta pariskunnasta. (R:25.10.1955, 6–7.) Nainen leikkaa miehensä hiuksia ja puhalttaa leikattuja hiuksenkätkiä pois pääläeltä. Miehellä on ahdistunut ilme kasvoillaan ja hän haroo käsillään paitansa kaulusta. Ehkä irtahiukset kutittavat niskaa. Hiusten parturointi nähtiin siis yhdeksi työnteoksi kansakunnan hyväksi. Samassa numerossa on vielä yksi lehdestä leikattu piirroskuva (kuva 26 s. 87), jossa nainen pesee kasvojaan puisen vadin päällä. Teksti ilmoittaa toiminnan tarkoituksen: "Puhtaus on puoli ruokaa!" (R:25.10.1955, 16.) Leikattujen lehtikuvien perusteella nuoret lukivat aikakaus- ja sanomalehtiä (ks. luku 4.4).

6.3 Hyvän kansalaisen arvot ja luonteenpiirteet

Lukuisat *Raivaajassa* kuvatut iloiset kasvokuvat saivat minut pohtimaan sitä, millaista kuvaa nuoret halusivat kanssatovereilleen välittää ihmisen hyvistä arvoista ja luonteenpiirteistä. Tarkastelen seuraavaksi, millainen kuva lehden perusteella välittyy kunnan kansalaisesta. Ensimmäinen luonteenpiirre, joka nousee aineistosta esille on luvun 5.1 teemaan liittyvä iloisuus ja huumorintaju. Kirjoituksessa kehoitetaan kehittämään huumorintajua, sillä huumorintajuinen ihminen on mukava ihminen: ”Kasvattakaamme mekin itsellemme terve huumorintaju. Meistä ei ehkä tule C[h]arlie C[h]aplinia, mutta iloisia ja miellyttäviä ihmisiä, jotka luovat valoa ympärilleen. Missäpä sitten kulkevatkin. ’Hymystään hyvä tunnetaan.’ ” (R:4.5.1955, 11.) Juho Kurtti kuvailee kunnan kansalaisen luonteenpiirteitä: Hän ei valehtelee kenellekään eikä herjaa ketään. Hyvä kansalainen on lisäksi rakastava, isänmaallinen ja seisoo oikean asian puolella, millä hän todennäköisesti tarkoitti seisomista Maaseutuliiton puolella. Suomalaiset lapset kasvatettiin isänmaalliseksi (Launonen 2000; Koski 2001 & Ikonen 2001 Kosken 2003, 285 mukaan).

Kollektiivinen hyvän kansalaisen kuva nousee esille myös erään kronikan yhteydessä: ”Tässä on meitä sakki, joka nauraa, ei inise. – – Kaikki nyt, kun kuusi kukkii kynttilöitä ja koruja, olkaa rauhassa yhdessä, viettäkää iloinen joulu: vuosi vanha uupuu kohta. Uusi kun sijalle saapi, onnelliset olkaa kaikki kohta koko vuoden verran!” (R:18.12.1954,13.) Paitsi yhteisöllisyydestä myös kiitollisuudesta, toisten auttamisesta ja ystävyydestä kertoo *Raivaajaan* (R:15.11.1953, 12) kirjoitettu puhutteleva katkelma Louisa M. Alcottin teoksesta *Pikku naisia*: ”Kun olette tyytymättömiä, ajattele kaikkea hyvää, mitä teillä on ja olkaa kiitollisia. – – Auttakaa toisianne, antakaa anteeksi toisillenne ja aloittakaa alusta huomenna!” Näkisin, ettei katkelmaa ole valittu lehteen sattumalta, sillä useassa *Raivaajan* artikkelissa puhutaan nimenomaan kiitollisuudesta. Vuoden 1954 viimeisessä numerossa kiitetään osaston nuoria yhteisestä toiminnasta ja toivotaan aktiivisuutta toimintaa kohtaan myös seuraavalle vuodelle: ”Kiitoksemme osaston jäsenille pirteästä toiminnasta ja reilusta kaveruudesta! Toivottavasti ette väsy ensi vuoden aikana. Ja: älkää unohtako hymyä!” (R:18.12.1954, 17).

Kiitollisuus oli myös arvossaan A. Juntusen kirjoittamassa *Raivaajan kevätmielteitä* -artikkelissa (R:4/1954, 15–16), jossa kirjoittaja toteaa, että pohjoisessa asuvien ih-

misten ajatuksiin ”virittää hiljainen kiitollisuuden mieli kaikesta siitä, mitä saamme osaksemme”. Artikkelin mukaan luonto herää keväällä eloon, jolloin työnteko ja toiminta valtaavat ihmismielen. Juntunen huomioi, että ihmisille on usein talven aikana herännyt uusia ajatuksia ja päätöksiä, joita sitten keväällä aiotaan toteuttaa. (R:4/1954, 15–16.) Ilmeisesti näillä päätöksillä viitataan uuden vuoden lupausten kaltaisiin päätöksiin aloittaa tuleva vuosi uudella tarmolla.

Kodinhoitajan työsaralta -pakinassa (R:12.2.1954, 11,16) nimimerkki ”Kotitäti-alias Keinoemo” kertoo työstään kodinhoitajana. Työ on kirjoittajan mukaan kaiken sen arkisuuden lisäksi erittäin antoisaa, sillä lapset kuuluvat työnkuvaan ja antavat työlle sisältöä. Pakinassa hän kertoo, millaisia lapset ovat ja mikä hänen mielestään olisi heille hyvää kasvatusta. Sen vuoksi näkisinkin, että kirjoittaja kertoi samalla jotain hänen omista kasvatusnäkemyksistään. Hän toivoo, että vanhemmilla olisi enemmän aikaa lapsilleen, jotta he opettaisivat heille leikkejä, lauluja ja kohteliaita käytöstapoja. Asia tuntuu kirjoittajan mukaan unohtuneen monelta aikuiselta. Lapsille tulisi opettaa iltarukouksen lausumista, joka säilyy lapsen muistissa aikuisuuteen asti. Kirjoittaja näkee lapset tulevaisuutena, minkä vuoksi heihin tulisi satsata. Hän uskoo työn tulosten näkyvän vielä vuosienkin kuluttua. (R:12.2.1954, 11,16.)

Kyseinen esimerkki osoittaa mielestäni hyvin, että *Raivaajassa* korostettiin tapakasvatuksellisia piirteitä ja perheen yhteisiä arvoja. Käytöstapojen opettaminen nähtiin tärkeäksi asiaksi, jotta lapsista kasvaisi hyvin käyttäytyviä aikuisia. Kirjoituksessa nousee esille aikuisten välittämän esimerkin tärkeys ja merkitys lasten kasvun suhteen. Myös sosiologi Leena Koski (2011,160) on rakentanut vastaavantyyppistä kuvaa ihanteellisesta talonpojasta, jonka piirteisiin kuuluivat ahkeruus, sisukkuus, vaatimattomuus, kohtaloonsa tyytyminen, jalous ja urheus. Juhani Tähtinen (2011, 188) on puolestaan summannut yhteen Melkerssonin (1997), Pulman (1994) ja Toikon (2005) ajatuksia: ”Modernin ihmisen odotettiin olevan hyvin kasvatettu, päämäärätietoinen, tulevaisuuteen suuntautunut ja rationaalisesti toimiva”. Samoja viitteitä löytyy myös *Raivaaja*-aineistosta – pirteys, kiitollisuus, iloisuus, huumorintaju sekä reilu toveruus – olivat niitä arvoja ja luonteenpiirteitä, joita selkeästi arvostettiin. Murjottamista eikä turhaa valittamista katsottu hyvällä.

Kirjoituksen kohdalla jäin lisäksi pohtimaan, miksi niin moni kirjoittaja käytti nimimerkkiä. Salmi-Niklander (2004, 122) tulkitsee käsinkirjoitettujen lehtien toimineen

niin sanottuina ”kirjallisina piiloleikkeinä”, joidenka tyypillisenä piirteenä on käsitellä arkaluontoisia aiheita anonyymisti sekä tehdä kirjoituksista sellaisia, joita yhteisön ulkopuolinen lukija ei voi ymmärtää. Myös *Raivaajassa* käytettiin paljon nimimerkkiä, jonka taakse oli kenties helppo piiloutua. Nimimerkin avulla Varejoen nuoret saattoivat paremmin käsitellä myös niitä arkoja aiheita, joista ei muutoin olisi uskallettu puhua. Toisaalta nimimerkki myös häivyttää kirjoittajan taka-alalle, jolloin kirjoituksen sisältö nousee ehkä paremmin esille. Kollektiivinen nimimerkki kuten ”Varejoen nuoret” myös kuvastaa paremmin heidän yhteisesti jakamiaan aatteita. Olisi mielenkiintoista tietää, pystyivätkö Varejoen nuoret kirjoittamaan *Raivaajaan* nimetöminä vai tunnistettiinko kaikkien kirjoitukset nimimerkistä huolimatta.

Kunnon kansalainen on aktiivinen ja toimelias

Lehti sisältää kansansivistyksellisiä piirteitä esimerkiksi erilaisten kodinhoidollisten ohjeiden muodossa. Hyödyllisiä jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja, kuten leipomista ja käsitöiden tekoa arvostettiin ja niistä annettiin lehdessä ohjeita. *Emännän palstalla* (R:31.10.1952, 4) kerrotaan ohjeet syntymäpäiväkakun leipomiseen (kuva 28 s. 93). Reseptin kuvituskuvassa on puuhella, kattila, paistinpannu, kukkamaljakko, kakku, kahvikuppeja ja asetteja. *Käsityönurkassa* (R:31.10.1952, 6) puolestaan annetaan yksinkertaiset ohjeet lakanapitsin virkkaamiseen (kuva 29 s. 93). Kuvituskuvaan on piirretty lankakeriä ja neulomispuikkoja kulhossa sekä kaavakuva pitsistä. Toisinaan mukaan tuotiin myös lehdelle tyypillistä huumoria. *Leivosresepti*-kirjoitus (R:26.5.1955, 10–11) on humoristinen kertomus radiosta kuullusta leivontaohjelmasta, joka on mennyt sekaisin voimisteluohteen kanssa:

Ensin perusasento. Ottakaa 2 kpl kananmunia ja nostakaa vasen jalka veteen. Vatkatkaa munat ja kaatakaa ne hitaasti vartaloa myöten vaakasuoralle lattialle. Ottakaa sitten kaksi ruokalusikallista perunajauhoja olkapäillenne ja potkaiskaa voimakkaasti perunajauhot kylmään veteen. Hengittäkää sisään 2 kupillista hienoa sokeria, sekä ½ kg raastettuja sitruunankuoria. Hypätkää tahdissa ja kolmannella korkealle, ponnahtakaa takaisin ja alustakaa sitten huolellisesti kyykkyasennossa. – (R:26.5.1955, 10.)

Tuloksena oli siis humoristinen ruokaohje, jossa leivosten suullinen ohje sekoittui aamujumpan ohjeiden kanssa. Kyseiset ohjeet olivat mitä ilmeisimmin tarkoitettu naisille, sillä naisen rooli oli huolehtia kotitaloudesta (Leino & Viitanen 2003, 188). Jos arjen viemän ajan jälkeen jäi vapaa-aikaa, se kehoitettiin *Raivaajassa* hyödyntämään opiskelun lisäksi järkevän tekemisen avulla: ”Älä anna mennä pitkien syys- ja talvi-iltojesi hukkaan, vaan käytä ne hyödyksesi, käsitöiden parissa!” (R:31.10.1952,

6.) Leipominen ja erilaiset käsityöt koettiin tarpeellisenä tekemisenä. Myös metsästys nähtiin yhdeksi vapaa-ajan kannattavaksi tekemiseksi. Kuvassa 30 (s. 93) olevan lintuansan perusteella nuorten joukossa tiedettiin ainakin riekkojen metsästyksen keinoista. Kuvassa vasemmalla puolella on kanto ja oikealla reppu. Niiden väliin on lyöty kirves kantaan ja sen alle aseteltu neljä keppiä. Kirveen varteen on viritetty pyöreä ansalanka. Kuvan alhaalla lukee ”Jokamiehen linnunansa!” (R:5.3.1953, 16.)

Jos muotipalstat suunnattiin naisilla, niin ehkäpä miehille oli tarkoitettu *Raivaajan* numerossa 12.4.1954 oleva Osuuskaupan mainos, sillä autoritääriset miehet vastasivat perheensä hyvinvoinnista, kurinpidosta ja päätöksenteosta (Leino & Viitanen 2003, 188,200). Mainoksessa kehoitetaan liittymään Tervolan Osuuskaupan säästökassaan laittamalla pienetkin rahasummat säästöön kasvattamaan korkoa (R:12.4.1954, 3). Sen alapuolella on toinen ilmoitus, jossa varejokisia kehoitetaan puolestaan liittymään sähköyhtiön jäseneksi ja siten edesauttamaan sähköpölväiden saantia Lapin kuntien teiden varteen (R:12.4.1954, 3). *Raivaajassa* kannustettiin säästämään tulevaisuutta varten ja ottamaan osaa tulevaisuuden investointeihin.

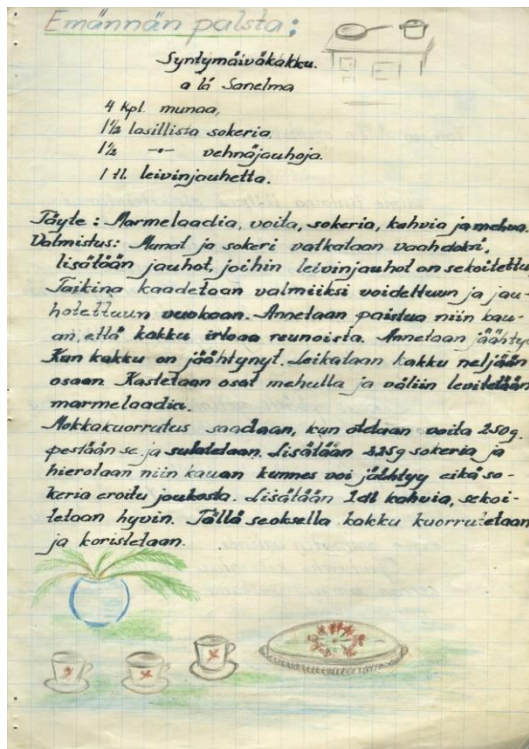
Vapaa-ajan urheilumuodoista hiihtoa on kuvattu kaikista eniten, minkä perusteella oletan, että nuoret hiihtivät paljon. Hiihto oli nuorisoseuroissa niin laajaa, että se on voinut osaltaan vahvistaa hiihdon asemaa johtavana kuntoliikuntamuotona (Särkylä 2001 Nummisen 2011b, 666 mukaan). Tuo suomalainen hyvin perinteinen talviurheilulaji on päässyt jopa kahden *Raivaajan* kansikuvan aiheeksi (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 2/1954 ja 27.1.1955). Numerossa 27.1.1955 on puuväreillä ja jonkinlaisilla liiduilla piirretty kansikuva talvisesta maisemasta ja hiihtäjästä. Maisemakuvan etualalla on pysähtynyt hiihtäjä, joka katsoo mäen päältä avautuvaa maisemaa. Maisemassa on muutama luminen puu sekä tummaksi väritettyä metsää. *Laskiais-Raivaajan* kansikuvassa hiihtäjä on kaatunut suksillaan (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 2/1954). Hän on noussut käsiensä varaan ja katsoo suoraan eteenpäin leveästi hymyillen. Hänen sauvansa ovat maassa pystyssä väärin päin ja sukset ovat edelleen hiihtäjän jalassa sojottaen eri suuntiin.

Varejoen nuorten käsitykset hyvästä kansalaisesta ovat hyvin pitkälti samanlaisia, mitä Juhani Tähtinen (2011, 184–216) on luetellut kansalais- ja koulukasvatuksen piirissä olleen. Erityisesti liikunnan merkitys kasvoi henkisen kasvun osaksi: ”[f]yysisestä hyvinvoinnista huolehtimisesta tuli keskeinen osa jokaisen lapsen ja

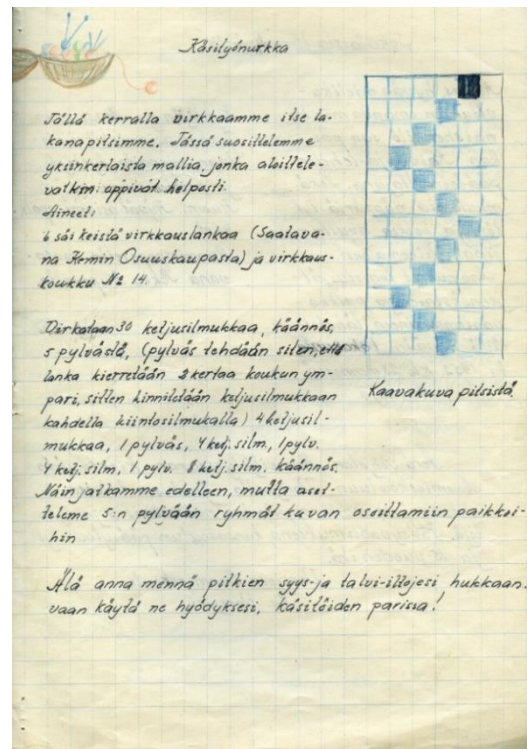
aikuisen kansalaisvelvollisuutta”. Koulun ohella myös harrastus- ja järjestötoiminta kehitti nuoria kansalaisuuteen kasvussa. (Tähtinen 2011, 202,214.) Näin ollen hiihdon voidaan nähdä toimineen osana nuorten kansalaiskasvua ja -velvollisuutta.

Hiihdon lisäksi *Raivaajassa* kuvattiin osaston jäsenten yhdessä tekemiä retkiä. Airi Pelkosen kirjoittamassa *Mikä retki!* -matkakertomuksessa (R:4/1953, 1–4) kerrotaan yhteisestä retkestä. Todelliseen tapahtumaan perustuvassa kertomuksessa joukko ihmisiä lähti Pekka Kuparin matkassa yhteiselle tapahtumarikkaalle retkelle Vuositinoon. Samaan aiheeseen liittyy myös kyseisen numeron etu- ja takakansikuvat, joissa kerrotaan visuaalisesti tuosta retkestä (liite 1: *Raivaajan* kansikuvat: 4/1953 ja kuva 31 s. 93). Paikallisten tapahtumien kuten kokousten, retkien tai kilpailujen kuvaukset ovat tyypillisiä käsinkirjoitetuille lehdille. Kirjoittajat eivät itse ole tarkoittaneet lehtiään ryhmän ulkopuolisten luettavaksi, minkä vuoksi niissä voidaan käsitellä yhteisön sisäisiä tapahtumia, selkkauksia ja juoruja. (Salmi-Niklander 2004, 38–39,137.)

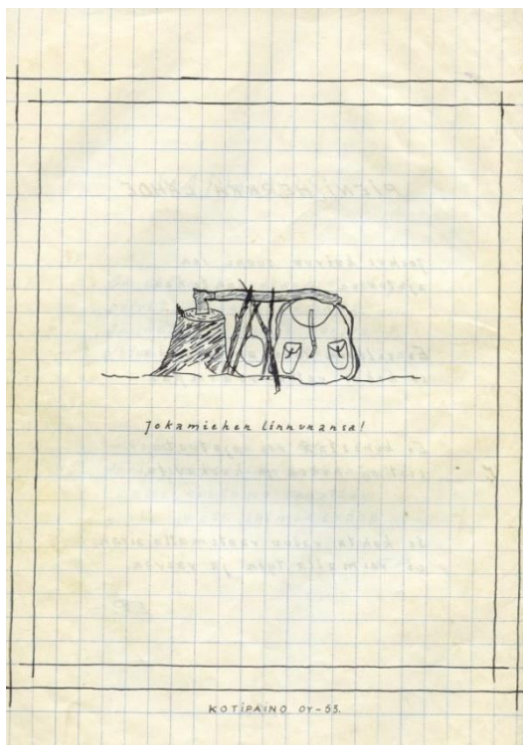
Jos nuori ei ollut aktiivinen harrastamaan, hänellä oli vaarana ajautua huonoille teille. Eräässä kirjoituksessa otetaan kantaa nuorten alkoholin liikakäyttöön (R:4.5.1955, 2–3). Ongelma johtuu kirjoittajan mukaan tylsyydestä, minkä takia moni nuori ajautuu niin sanottuun huonoon seuraan alkaen ryypiskellä maanteilla. Nummisen (2011a, 286) mukaan nuorisoseuroissa puhuttiin paljon raittiudesta: ”Taistelu juoppoutta vastaan nähtiin jatkuvana tehtävänä”. Suomen viranomaiset olivat huolestuneita nuorisson joutilaisuudesta. Säännöllinen koulunkäynti piti nuoret poissa kaduilta norkoilemasta. Myös puutteelliset tai huonot kotiolot ja kasvatus koettiin huolen aiheiksi. (Kaarninen 2003, 217.) Kasvatustieteen yliopistonlehtori Annukka Jauhiainen (2011, 112) on tulkinnut, että kansakoulujen avulla haluttiin torjua toimettomuutta, sillä erityisesti ”työväenluokan pojat nähtiin epävakaisena väestöryhmänä, joiden vetelehtiminen ja liiaskelu kaduilla herättivät pahennusta”. *Raivaajan* kirjoittaja kehottaakin nuoria opiskelemaan itseään kiinnostavia asioita, sillä uudet asiat on helpointa oppia nuorena. Hän muistuttaa, että vaikka lähistöllä ei olekaan ammattikouluja, myös kirjeopiston kautta voi opiskella. Kirjoituksen lopussa kirjoittaja toteaa, että ”yhtäkkiä huomaamme, ettemme enää ole ikävystyneitä vetelehtijöitä, vaan reippaita ja reiluja kansalaisen alkuja, joiden iskulause kuuluu: ’Älä unohda hymyä!’ ”. (R:4.5.1955, 2–3.)

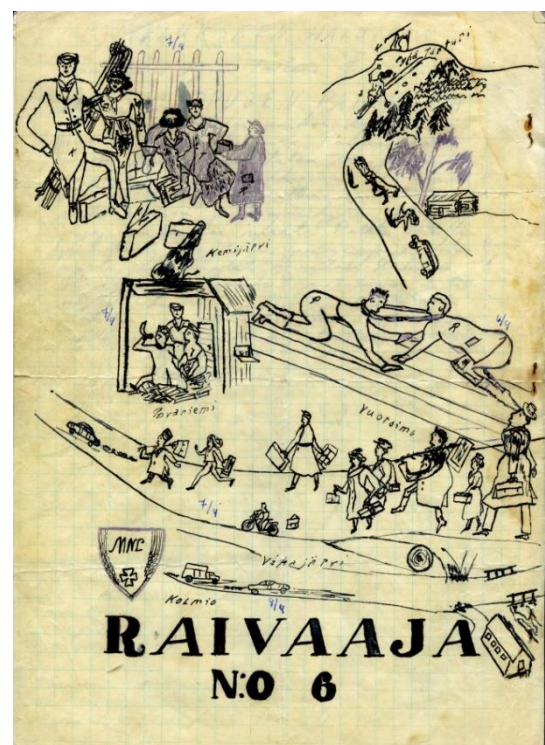
Kuva 28. Kuvituskuva R:31.10.1952, 4 (VKA).

Kuva 29. Kuvituskuva R:31.10.1952, 6 (VKA).

Kuva 30. Piirros R:5.3.1953, 16 (VKA).

Kuva 31. Raivaajan takakansikuva R:4/1953 (VKA).

Moraalikasvatuksen avulla lapsia opetettiin katsomaan yhteiskuntaa laajemmasta näkökulmasta: ”Kun lapsista tuli ahkeria ja vireitä kansalaisia, he eivät vajonneet joutilaisuuteen, joka taas johti monenlaisiin paheisiin”. (Tähtinen 2011, 202.) Tämän paheen myös Varejoen nuoret nostivat esille paitsi edellä kuvatussa kirjoituksessa myös poikkeuksellisessa uskontoa käsittelevässä *Palmusunnuntai*-kirjoituksessa (R:29.4.1954, 2–4). Siinä kirjoittaja näkee kylän nuorison elämän muuttuneen 1950-luvulla sen vuoksi, etteivät he käy enää kirkossa. Hän on sitä mieltä, että ajoittaisen hiljentymisen ja moraalisen pohdiskelun avulla nuorisorikollisuus vähenisi. (R:29.4.1954, 4.) Huomioitavaa on, että kirjoittaja puhuu kirkosta, vaikka kreikkalaiskatolilaisina heidän jumalanpalveluspaikkanaan oli tsasouna eli rukoushuone (M. Tuominen henkilökohtainen tiedonanto 22.3.2016). Tulkitsen kirjoituksen valistavana esimerkkinä nuorten tsasounassa käymättömyyttä kohtaan. Nuoria näyttivät kiinnostaneen muut asiat, kuin jumalanpalvelukseen osallistuminen. On hyvä ottaa huomioon, että osa Varejoen nuorista kuului siihen sodan jälkeen syntyneeseen suureen ikäluokkaan, joka ei halunnut olla samanlainen heitä edeltävän sukupolven kanssa (ks. esim. Tuominen 1991).

Raivaajan mukaan erityisesti äänestämisen nähtiin yhtenä kansalaisaktiivisuuden ja -valistuksen muotona. Sotien jälkeen maatalousväestöllä oli suuri poliittinen merkitys ja he kasvattivat vaikutusvaltaansa ajamalla läpi maatalouspolitiikan uudistuksia. Yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta käytiin kovaa kamppailua. Kannatustaan lisäsi maaseudun, pientilojen, maatyöväen ja asutustilallisten puolella ollut Suomen kansan demokraattinen liitto (SKDL). (Granberg 2004, 93.)

Äänestämisen tulee ilmi esimerkiksi Lahja Inkilän kirjoittamasta eduskuntavaalilaieisesta *Vaalit edessä* -runosta (R:12.2.1954, 15), jossa kirjoittaja kehottaa nuoria käymään äänestämässä maaliskuussa. Myös *Sinulle ystäväin* -kirjoituksessa (R:12.2.1954, 14) muistutetaan samasta maaliskuussa tapahtuvasta äänestyksestä. Kaikkia kehoitetaan suorittamaan kansalaisvelvollisuutensa joko itse äänestämällä tai auttamalla niitä, jotka eivät muutoin pääsisi äänestämään. Esimerkiksi alaikäisiä (alle 21-vuotiaita) ohjeistetaan menemään vahtimaan lapsia perheisiin, jotta vanhemmat pääsevät äänestämään: ”Kun näin teet, olet tehnyt suuren työn maaseudun hyväksi, sillä nyt jos koskaan kysytään meiltä maaseutulaisilta, varsinkin meiltä syrjäseutulaisilta sisua ymmärrystä, asian voittoon viemiseksi”. (R:12.2.1954, 14.)

Myös tämä kirjoitus viittaa siihen, että nuoret näkivät voivansa vaikuttaa maaseudun tulevaisuuteen.

Näkisin, että valistusaiheisten kirjoitusten avulla nuoret pyrkivät kasvattamaan toisiaan aktiivisiksi kansalaisiksi, jotka olisivat kiinni yhteiskunnallisissa asioissa. Nummisen mukaan nuorisoseuratoiminta oli yhteiskunnallista kasvatusta, sillä nuoria halettiin kasvattaa osaksi yhteiskuntaa. Pienissä yhteisöissä myös opittiin tarkastelemaan asioita kaikkien jäsenten kannalta. Esimerkiksi puoluenäkemykset saattoivat nousta puheenaiheeksi, jolloin nuoret saattoivat turvallisessa ympäristössä keskustella mieltä askarruttavista aiheista tuttujen tovereiden kesken. (Numminen 2011a, 382.)

Raivaaja itsekasvatuksen ja ammatinvalinnan tukena

Ymmärrän *Raivaaja*-lehdet yhteisön omaehtoisena vapaa-ajan toimintana ja itsekasvatuksena. Ne ovat mahdollisesti tarjonneet itseoppineelle ihmiselle mahdollisuuden välittää kirjoituksiaan luettavaksi laajemmalle yleisölle toimien tällöin paitsi itsekasvatuksen myös poliittisen keskustelun välineinä (Salmi-Niklander 2013b, 384; 2013a, 76). Myös Kälkäjä (1999, 677) on todennut, että: ”Yksi sukupolvi jäi koulutamatta, taitojen saaminen sattuman ja oman aktiivisuuden varaan.”

Jos kirjoittaminen kuului ennen sivistyneelle porvaristolle, siirtyi se vähitellen tavallisen kansan keskuuteen, erityisesti maaseudun nuorison ja työväestön kulttuuriksi (Salmi-Niklander 2004, 123). 1950-luvulla myös oppikoulukulttuuri alkoi muuttua. Sotienjälkeen syntyneet suuret ikäluokat alkoivat hakeutua oppikoulusivistyksen pariin. (Koski 2003, 297.) Vaikka kaikki eivät maaseudulla saaneet haluamaansa koulutusta, omatoimiset Varejoen nuoret perustivat opintokerhoja ja kävivät itsenäisesti kirjeopistoja ja maamieskoulua. Opintokerho oli säännöllistä pienryhmissä tapahtuvaa järjestelmällistä itseopiskelua, jonka tarkoituksena oli kartuttaa tietoja ja sivistystä (Kastarinen 1987 Nummisen 2011a, 162 mukaan). *Raivaajassa* on ilmoitus Perä-Pohjolan Maanviljelysseuran järjestämästä Maamieskoulusta, jota pidettiin Varejoella Juntusen talolla. Ilmoituksen mukaan sinne vaadittiin 15-vuoden ikä ja kansakoulun päästötodistus. (R:31.10.1952, 7.) Monet maaseudulla asuneet nuoret eivät todennäköisesti päässeet enää kansakoulun jälkeen jatko-opiskelemaan, sillä ammatikoulut sijaitsivat kaupungeissa. Sen vuoksi maamieskoulut olivat järkevä ja realistinen valinta koulutuksen lisäämiseksi. Omaehtoinen opiskeluhalu kertoo siitä, että

yhteiskunnassa koulutuksella oli merkittävä rooli 1950-luvulla. Itseopiskelun yhtenä muotona olivat opintopiirit, mikä tarkoitti yksinkertaisimmillaan lukupiiriä (Kantasalmi 2011, 461).

Raivaajassa mainitaan maalaisliiton ideologinen isä Santeri Alkio (R:26.5.1955, 4). J.V. Snellman ja Alkio kehittivät suomalaista itseopiskelufilosofiaa osin omakohtaisen kokemuksen perusteella. Laihialta lähtöisin oleva Alkio oli Pohjanmaalla perustamassa ensimmäisiä nuorisoseuroja, nousten pian nuorisoliikkeen johtavaksi ideologiksi. Kasvatuksen voimaan uskovana hän näki että omaehtoisen itsekasvatuksen avulla ihminen löytäisi itsensä ja elämänuransa sekä onnistuisi täyttämään velvollisuutensa. (Salmi-Niklander 2011, 462.) Leena Koski (2011, 160) kirjoittaa, että ”[s]ivistystoiminnan tarkoituksena tuli olla herättää ja vahvistaa niitä voimia, jotka kuljettaisivat ihmisiä kohti yksilöllistä ja yhteiskunnallista edistystä”. Maalaisliiton kansankorkeakoulu (Alkio-opisto) syntyi vuonna 1947. (Hokkanen 1996, Nummisen 2011b, 62 mukaan). Alkio-opistossa maalaisliittolaiset alkoivat harjoittaa tehostetummin opintopiirimuotoista työskentelyä (Kantasalmi 2011, 461).

Juhani Tähtinen (2011, 201) näkee kansakoulun vaikuttaneen nuorten maaseutuhenkisyyteen, sillä toiveena oli, etteivät nuoret lähtisi kaupunkeihin töihin vaan pysyisivät maaseudulla. Kasvatustieteen yliopistonlehtori Annukka Jauhiaisen (2011, 112) mukaan 1950-luvun lopulla kansakouluun liitettiin kansalaiskoulu, joka tarjosi nuorille jatko-opetusta, sillä kansakoulun ei nähty tarjoavan riittäviä eväitä nuorten tulevaisuutta ajatellen. Nuoria haluttiin suojella laiskuudelta tarjoamalla heille aktiivista tekemistä. Kriittisinä vuosina koulu nähtiin paikkana, joka tarjosi nuorille kasvattavan ilmapiirin. (Jauhiainen 2011, 116.)

Raivaaja-lehdessä on suoranaisia viitteitä myös kansan valistukseen, kuten sitaatista ”[l]ue *Raivaajaa* valistuneena ihmisenä! Lue ja opi!” (R:12.2.1954,1) käy hyvin ilmi. Salme Paasilinna arvottaa erityylisten kirjojen lukemista antamalla ohjeita hänen käsitystensä mukaisten hyvien kirjojen lukemiseen (R:4.12.1952, 3–4). Ohjeita, suorastaan hyväntahtoisia vaatimuksia, esitetään myös toisessa kirjoituksessa, jonka on kirjoittanut nimimerkki ”Päätoimittaja”. Kyseisen numeron päätoimittajina toimivat Salme Paasilinna ja Erno Paasilinna, joten kirjoittajan on täytynyt olla jompikumpi heistä: ”Nostakaamme poljetut kirjat takaisin hyllylle, perustakaamme kotikirjastoja joka kotiin! – On aika herätä! Tulkoon meistä kaikista pikkubibliofilejä, kirjojen

ystäviä ja niiden vaalijoita.” (R:5.3.1953, 3–4.) Myös Taina Uusitalo (2010, 224) näkee työväenliikkeen työläisnaisille kohdistettujen työväenlehtien (*Työläisnainen, Työmies ja Toveritar*) toimineen aikoinaan valistajana.

Raivaajan kirjoitusten mukaan myös ammatinvalinta koettiin tärkeänä. Erään ilmoituksen mukaan nuoret päättivät perustaa Varejoen MNL:n opintokerhon Osuuskaupan parakissa 28.10.1952 järjestetyssä kokouksessa (R:31.10.1952, 5). Pekka Kupari toimi kokouksen alustajana, esittelemällä opintokerhon tarkoituksen. Opintokerhon ensimmäiseksi aiheeksi nuoret valitsivat maaseutunuorison ammatinvalinnan ja ensimmäinen kerta järjestettiin jo kahden viikon päästä 13.11.1952. (R:31.10.1952, 5.) Aihe oli ilmeisesti tärkeä useamman vuoden ajan, sillä vielä kaksi vuotta myöhemmin eräässä ilmoituksessa (R:9/1954,2) ammatinvalinnan avuksi ehdotettiin *Maalaisnuorison ammatin valinta* -kirjaa, jossa esitellään maaseudun nuorille sopivia ammatteja.

Kun Varejoen nuoret puhuvat työntekoon liittyvistä teemoista he kertovat niistä usein yhteiskunnan näkökulmasta. Nuoret nostavat esille subjektiivisia näkemyksiä silloin, kun on kyse esimerkiksi työn mielekkyydestä. *Elämänuran valinta* -kirjoituksessa (R:26.5.1955, 17) pohditaan työntekoon liittyviä aiheita molemmista näkökulmista. Kirjoittaja toteaa, että moni nuori joutuu tällä hetkellä tekemään työtä, joka ei kiinnosta itseä, mutta jota on pakko tehdä toimeentulon vuoksi. Hän pohtii: ”Mistä löydän sen vihreän oksan, jolle täysi-ikäisenä ja täysivaltaisena yksilönä voin asettua suorittaakseni osuuteni yhteiskunnassa ja – ennen kaikkea – hankkiakseni toimeentulon itselleni ja niille, joiden huollosta ehkä joudun vastaamaan?” Kirjoituksen loppupuolella todetaan, että ihanteena olisi löytää työ, joka olisi mielekäs, jonka tekemisestä saisi iloa ja jonka kokisi kutsumukseksi. (R:26.5.1955, 17.) Toisessa kirjoituksessa nousevat puolestaan esiin työn variaatiot: ”Kaikilla meillä on suuria päämääriä; joku ajattelee elämäntyökseen jonkin taiteen alan, toinen on ehkä kiinnostunut tieteestä, moni nuori tuntee kasvaneensa kiinni maahan ja maaseutuun. Kaikki me taistelemme saavuttaaksemme päämäärämme.” (R:4/1954, 3.) Päämäärien tavoittelu oli siis kollektiivista. Eniten niissä keskityttiin vahvistamaan maaseudun töitä.

Raivaajan sisältämien valistuksellisten piirteiden perusteella lehti toimi aikanaan osana suomalaista kansallisvalistusta. Itsensä sivistäminen nähtiin vielä 1950-luvulla osana kansalaisvelvollisuutta (Tähtinen 2011). Myös Salmi-Niklanderin (2004, 13)

mukaan käsinkirjoitetut lehdet toimivat kirjallisen itsekasvatuksen välineenä. Kirjoitusten julkaisemisen ja kritiikin esittämisen opettelu toimi samalla myös yhteisöllisenä kasvatuksena. Hän näkee kirjallisen itsekasvatuksen olevan nimenomaan ryhmän sisällä käytävää keskustelua ja jäsenten välistä vuorovaikutusta. (Salmi-Niklander 2004, 122.) *Raivaajassa* itsekasvatukselliset piirteet nousevat esille edellä esitettyjen opintokerhojen ja ammatinvalintaan liittyvien kirjoitusten perusteella. Lehteen kirjoitettiin lisäksi kotitalouteen liittyviä ohjeita sekä kerrottiin, millaisia kirjoja on sivistynyt lukea. Käsinkirjoitettujen lehtien avulla Varejoen nuorten oli ehkä luontevampaa kirjoittaa toisilleen turvallisessa ympäristössä hyväksi näkemiään elämänohjeita.

7 *Raivaaja*-lehdet monien merkitysten rakentajana

Tutkimustehtävänä oli selvittää, millainen kuva *Raivaaja*-lehtien avulla välittyy nuorten kokemasta jälleenrakennusajasta. Ajan eetos kiteytyy otsikossakin olevissa sanoissa ”[n]uorisio yhdistää maaseudun”, mikä viittaa yhteisöllisyyteen, optimistisuuteen ja maaseudun tulevaisuuteen. Aineistoni perusteella voin todeta, että nuorten kollektiivinen jälleenrakennuseetos Tervolan Varejoella näyttäytyy eloisana ja monimuotoisena.

Nuorisojärjestötoiminta ja siihen liittyvät tupaillat kertovat siitä tarpeesta, minkä vuoksi *Raivaaja*-lehtikin alun perin syntyi. Näkisin, että huoli maaseudun tulevaisuudesta ja maatalouselinkeinon puolesta saattoi Varejoen nuorison perustamaan Maaseudun Nuorten Liiton Varejoen osaston. Huomionarvoista on se, että toiminta saatettiin alkuun kylän aikuisen (Pekka Kuparin) johdolla. Tällöin voidaankin pohtia, oliko huoli alkujaan lähtöisin nuorista itsestään vai aikuisista. Kylän vanhempi polvi oli tehnyt selväksi, että he olivat perustaneet Varejoen kylän – nyt oli nuorison vuoro toimia. Vanhempien mentaalinen perintö, raivaus- ja rakennuseetos, näytti siirtyneen sukupolvelta toiselle paitsi voimakkaana työetoksena myös heidän kannattamina arvoina. Nuoret jatkoivat yhteistoimintaa liiton riveissä tavaten toisiaan tupailloissa ja toimittamalla yhteistä osastolehteä.

Raivaajat välittävät Varejoen nuorten jälleenrakennuseetosta monien teemojen kautta. Erityisesti yhteisöllisyys nousi aineistosta vahvasti esille paitsi voimakkaana menneksenä ja toisten kannustamisena myös aktiivisena yhteistoimintana. Yhteisöllisyyden lisäämisen avulla nuoret pyrkivät vaikuttamaan maaseudun tulevaisuuteen. Työnteon kuvaukset kertovat menneisyydestä ja naisille suunnatut muotipalstat ajan naiskuvasta. Kansalliset ja kansainväliset intertekstuaaliset viittaukset puolestaan osoittavat nuorten lukeneen aikakauslehtiä. Kotiseuturakkauteen liittyvät kirjoitukset saattoivat olla keino ylläpitää muistoja menetetyistä Petsamosta. Yksittäiset runot ja tarinat saattoivat toimia henkisen jälleenrakentamisen apuna ja uudelle alueelle asettumisen tukena. Nuoret eivät kuitenkaan eläneet menneisyydessä vaan he katsoivat optimistisesti tulevaisuuteen. Kyse saattoi olla osittain myös halusta unohtaa yhteisesti vähintäänkin muistitietotasolla jaettu menneisyys tai halusta irtautua aiemmasta sukupolvesta ja luoda itse omat muistot, kokemukset ja tulevaisuus. Jatkotutkimuk-

sena olisikin kiinnostavaa selvittää, mikä nuorten kollektiivisesti jakamassa jälleenrakennuseetoksessa oli heidän omaa ja mikä ulkoapäin tullutta, perittyä tai opittua. Jatkotutkimusta ajatellen olisi lisäksi relevanttia hankkia laajempaa näkökulmaa *Raivaaja*-aineistoon tutustumalla maaseutu- ja nuorisoliikkeiden aikalaisjulkaisuihin kuten sanomalehtiin ja vuosikirjoihin. Mielekästä olisi myös vertailla *Raivaajassa* ilmenneitä intertekstuaalisia viitteitä tarkemmin ajan aikalaisjulkaisuihin, sillä nuoret ovat tulkintani mukaan saaneet niistä vaikutteita. Itse koen, että ehdin sen osalta vain raapaista pintaa. Näkisin kuitenkin niiden muutamien vertailuasetelmien antaneen tutkimusaineistostani arvokasta tietoa.

Tarkastelin *Raivaaja*-lehtiaineistoa nimenomaan nuorten näkökulmasta, sillä minua kiinnosti saada heidän äänensä kuuluviin. Kaiken tämän jälkeen onkin mielekästä pohtia kysymystä, onko tutkijan mahdollista tavoittaa tutkimuskohteena olevien nuorten autenttista ääntä. Näkisin, ettei nuorten subjektiivisen äänen tavoittaminen ole koskaan mahdollista. Uskon kuitenkin, että tarkan lähiluvun avulla minun on ollut mahdollista valottaa nuorten kollektiivisesti jakamaa jälleenrakennuseetosta. Ymmärrän tekemäni tulkinnat subjektiivisina käsityksinä minulle aineistosta muodostuneesta kuvasta.

Hermeneuttisen tulkintatradition avulla koin savuttaneeni ymmärrykseni menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Aluksi haasteeksi muodostui nähdä aineistosta itselle vieraita asioita. Ilman esiyymmärryksen aukikirjoittamista ja ennakko-olettamusteni tunnistamista en olisi onnistunut pääsemään niistä yli. Jokainen aineiston lähilukukerta sai minut huomaamaan aineistossa uusia asioita, joiden vuoksi tulkintani muuttuivat. Nyt kun olen saanut tutkielmani valmiiksi, minusta tuntuu, että aloin vasta ymmärtää aineistoani. Olisi mahtavaa päästä näillä tiedoilla tutkimaan ja tulkitsemaan aineistoa vieläkin syvällisemmin, sillä koen, etten yltänyt niin syvällisiin tulkintoihin, mihin olin ennen tutkielmani aloittamista olettanut pääseväni. Yli 400-sivuinen aineistoni oli kuitenkin todella laaja pro gradu -tutkielmaa ajatellen, eikä minun ollut mahdollista – joskaan ei myöskään mielekästä tai tarpeellista – käsitellä jokaista siinä ilmenevää elementtiä yksitellen. Toisaalta olisin voinut esimerkiksi myös keskittyä tutkimaan vain muutamaa elementtiä syvällisemmin, mutta tällöin tutkielmani tulokset olisivat olleet erilaiset. Laaja aineiston tarkastelu on mahdollistanut monipuolisen tulkinnan tekemisen paitsi aineiston sisällöstä myös sen tarkoituksista yhteisölleen omana aikanaan.

Ihmisten toimintakulttuurit muuttuvat koko ajan. Ennen nuoriso välitti tietoa toisilleen käsinkirjoitettujen lehtien avulla. Nykyään viestittely tapahtuu mobiilisovellusten välityksellä. Periaate on sama, vaikka viestinnänmuoto on vaihtunut. Tänä päivänä kasvotusten tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus tuntuu heikentyneen nuorison keskuudesta: ystävyys-suhteita pidetään yllä sosiaalisen median avulla. Onneksi uudessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ollaan menossa yhä enemmän kohti yhteisöllisiä toimintatapoja. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan nykypäivänä entistä enemmän, jottei media syrjäyttäisi elintärkeitä kanssakäymisen taitoja.

Lähteet

Arkistolähteet

Varejoen Kyläyhdistyksen arkisto (VKA)

Raivaaja-lehdet (suluissa olevat tiedot tekijän arviot ilmestymispäivästä):

Raivaaja 23.10.1952
Raivaaja 31.10.1952
Raivaaja 19.11.1952
Raivaaja 4.12.1952
Raivaaja Raivaajan Joulu 1952 (12/1952)
Raivaaja 19.2.1953
Raivaaja 5.3.1953
Raivaaja Retki-Raivaaja (4/1953)
Raivaaja 29.10.1953
Raivaaja 15.11.1953
Raivaaja Joulu-Raivaaja 1953 (12/1953)
Raivaaja 12.2.1954
Raivaaja Laskiais-Raivaaja (2/1954)
Raivaaja 1.4.1954
Raivaaja Raivaaja no 5 (4/1954)
Raivaaja 12.4.1954
Raivaaja 29.4.1954
Raivaaja Raivaaja syksy 1954 (9/1954)
Raivaaja 18.12.1954
Raivaaja 27.1.1955
Raivaaja 4.5.1955
Raivaaja 26.5.1955
Raivaaja 25.10.1955
Raivaaja N:o 1–57 (1957)

Kirjallisuus

Anttila, Pirkko. 2005. *Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta*. (Artefakta 16.)
Hamina: Akatiimi.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas. 1966 / 1995. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Jälkisanat Tapio Aittola & Vesa Raiskila.
Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Bruun, Otto & Leppäkorpi, Mervi. 2011. Mitä siirtolaisuus on? Johdanto aiheeseen.
<<http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/130>>. (Luettu 15.11.2015).

Day, Ian. 1993 / 2005. *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London & New York: Routledge – Taylor & Francis Group.
<http://www.classmatandread.net/class/785wk3/Qualitative_data_analysis.pdf>.
(Luettu 15.11.2015).

Erkkilä, Jaana. 2015. Kuvilla poispyyhitty stigma. Teoksessa Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. (Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, 170.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto, 191–202.

Factum – Uusi tietosanakirja (osa 2). 2003. Espoo: Weilin & Göös.

Feeniks-hankkeen tutkimussuunnitelma. 2012. Taide ja kulttuuri Lapin sodanjälkeisessä henkisessä ja materiaalisessa jälleenrakentamisessa (FEENIKS).
<<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=86d00ace-8dda-4656-adb9-ab7a064bd3b8>>.
(Luettu 5.9.2014).

Fält, Katja. 2012. Miten katsoa keskiaikaan: Visuaalisen kulttuurin tutkimus ja Suomen keskiajan rakentajamaalaukset. Teoksessa Annika Waenerberg & Satu Kähkönen (toim.) *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. (Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisuja, 86.) Jyväskylä: Kampus Kustannus, 141–162.

Gadamer, Hans-Georg. 2004 / 2005. *Hermeneutiikka – Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. 2.painos. Tampere: Vastapaino.

Granberg, Leo. 2004. Maatalouden tulojärjestelmän synty. Teoksessa *Suomen maatalouden historia III Suurten muutosten aika: jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 914:3.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 91–140.

Granö, Päivi & Koivurova, Anniina. 2013. Koululaiset kotiseudun representoijina toisen maailmasodan jälkeen Suomen Länsi-Lapissa ja Ruotsin Tornionlaaksossa. *Kasvatus & aika* 4/2013. <http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=581>. (Luettu 10.2.2016).

Haataja, Lauri. 1987. Jälleenrakentava Suomi. Teoksessa Seppo Zetterberg (toim.) *Suomen historian pikkujättiläinen*. (WSOY pikkujättiläinen.) Porvoo; Helsinki; Jyväskylä: WSOY, 737–846.

Harjumaa, Tiina. 2015. *Petsamosta Varejoelle. Siirtolaisyhteisö menneisyyden, arjen ja tulkintojen jälleenrakentajana toisen maailmansodan jälkeen*. Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kulttuurihistorian sivuaineen tutkielma. <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/113804/Harjumaa2015.pdf?sequence=2>>. (Luettu 11.4.2016).

Harjumaa, Tiina & Tuovinen, Johanna. 2015. "Vaikka mihin mettän korpeen ja polun mutkaan pantu ne ihmiset". Varejoki taipuu uudeksi asuinalueeksi Petsamon siirtolaisille. *Kulttuurintutkimus* 32 (2015):4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto, 50–55.

Henkilötietolaki – Tietosuojalaki. 22.4.1999/523. Oikeusministeriö. Voimaantulo: 1.6.1999. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>>. (Luettu 12.4.2016).

Hytönen, Kirsi-Maria. 2014. (Lectio praecursoria 13.6.2014.) Naisten muistot työstä sodan ja jälleenrakennuksen ajalta kertovat jaksamisesta. <http://research.jyu.fi/jargonia/artikkelit/jargonia24_hytonen.pdf>. (Luettu 10.10.2015).

Hyvärinen, Matti. 2006. Kertomuksen tutkimus. <<http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>>. (Luettu 27.3.2016).

Jauhiainen, Annukka. 2011. Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie. Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1266:2.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 111–119.

Kaarninen, Mervi. 2003. Nuoren tasavallan nuorison ongelmat. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 32.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 216–237.

Kantasalmi, Kari. 2011. Vapaa sivistystyö aatteellis-poliittisissa järjestöissä. Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1266:2.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 454–461.

Karvonen, Erkki. 2002. Johdatus viestintätieteisiin. Tampereen yliopisto: Viestintätieteiden yliopistoverkon oppimateriaalit. <<https://viestintatieteet-wiki.wikispaces.com/Johdatus+viestint%C3%A4tieteisiin>>. (Luettu 14.11.2015).

Koivurova, Anniina. 2010. *Kuvien rajat – toivotut ja torjutut kuvat kuvataidetunnin sosiaalisessa tilassa*. (Acta Universitatis Lapponiensis, 184.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kopioisto. 2013. Tekijänoikeudellisen suojan sisältö. <http://www.kopioisto.fi/kopioisto/tietoa_tekijanoikeudesta/tekijanoikeuden_perusteet/fi_FI/suojan_sisalto/>. (Luettu 12.4.2016).

Koppa: Hermeneutiikka. Jyväskylän yliopiston Koppa. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/hermeneutiikka>>. (Luettu 11.10.2015).

Koppa: Hermeneuttinen tutkimus. Jyväskylän yliopiston Koppa. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/hermeneuttinen-tutkimus>>. (Luettu 11.10.2015).

Koppa: Interpretivismi. Jyväskylän yliopiston Koppa.

<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/interpretivismi>>. (Luettu 11.10.2015).

Koppa: Positivismi. Jyväskylän yliopiston Koppa.

<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/positivismi>>. (Luettu 11.10.2015).

Koppa: Tieteenfilosofiset suuntaukset. Jyväskylän yliopiston Koppa.

<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset>>. (Luettu 11.10.2015).

Koski, Leena. 2003. Oppikoulunuoruus 1940–1950-luvuilla. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 32.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 282–313.

Koski, Leena. 2011. Sivistystyön ihmiskäsitys: villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi. Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1266:2.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 159–183.

Kotkavirta, Jussi & Nyysönen, Seppo. 1995. *Ajatus. Johdatus filosofiaan*. Espoo: Weilin + Göös.

Kulju, Mika. 2013. *Lapin sota 1944–1945*. Helsinki: Gummerus.

Kälkäjä, Mirjam. 1999. Petsamo muistoissa ja perinteessä. Teoksessa Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.) *Turjanmeren maa – Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-Seura, 657–680.

Käsitteitä. 2013. Ihmisoikeudet.net.

<<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=pakolaisuuteen-liittyvia-kasitteita>>. (Luettu 15.11.2015).

Leino, Mia & Viitanen, Kirsi. 2003. Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940–1950-luvuilla. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.)

Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 32.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 186–197.

Linnainmaa, Terhikki. 2005. Kriisit ja kirjallisuusterapia. Teoksessa Silja Mäki & Terhikki Linnainmaa (toim.) *Hoitavat sanat. Opas kirjallisuusterapiaan.* Helsinki: Duodecim, 71–82.

Lukkarinen, Ville. 1998. Johdatus lukemaan taidehistoriaa ja tutkimaan taiteen historiaa. Teoksessa Arja Elovirta & Ville Lukkarinen (toim.) *Katseen rajat: taidehistorian metodologiaa.* 2.painos. (Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen oppimateriaaleja, 74.) Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 9–13.

Lux saippua Gene Tierney / Mirame / Orion 1954 mainos.

<http://www.huuto.net/kohteet/lux-saippua-gene-tierney-_mirame_-orion-1954-mainos/404853267>. (Luettu 3.3.2016).

Lähtenmäki, Maria. 1999. *Jänkäjääkäreitä ja parakkipiikoja – Lappilaisten sotakokemuksia 1939–1945.* (Historiallisia tutkimuksia, 203.) Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Löytönen, Teija & Sava, Inkeri. 2011. Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkkina. Teoksessa Eeva Anttila (toim.) *Taiteen jälki – Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä.* (Teatterikorkeakoulun julkaisusarja, 40.) Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 95–119.

Markkola, Pirjo. 2003. Moninainen maalaisnuoriso. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia.* (Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 32.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 128–159.

Markkola, Pirjo. 2004. Johdanto: maatalous jälleenrakennuskaudesta EU-aikaan. Teoksessa *Suomen maatalouden historia III Suurten muutosten aika: jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen.* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 914:3.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 14–23.

Malmberg, Raili. 1991. Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. Teoksessa: Päiviö Tommila (toim.) *Suomen lehdistön historia 8. Aikakauslehdistön historia*. Kuopio: Kustannuskiila Oy, 191–291.

Mitä, missä, milloin – tietosanakirja. 1991. (Mitä - missä - milloin.) Helsinki: Otava.

Mitä siirtolaisuus on? Avainkäsitteitä. Internet Organization for Migration.
<http://www.iom.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=144&Itemid=139>. (Luettu 15.11.2015).

Mustola, Marleena, Kärjä, Antti-Ville, Böök, Marja Leena & Mykkänen, Johanna. 2015. Johdanto. Teoksessa Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. (Nuorisotutkimusverkoston & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, 170.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto, 11–20.

Numminen, Jaakko. 2011a *Yhteisön voima: nuorisoseuraliikkeen historia. 4, Kansalaiskasvatus 1906–1944*. Helsinki: Edita.

Numminen, Jaakko. 2011b. *Yhteisön voima: nuorisoseuraliikkeen historia. 5, Kansanliike elää 1945–2006*. Helsinki: Edita.

Nyyssönen, Jukka. 1999. Pois Petsamosta. Teoksessa Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.) *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamoseura, 629–654.

Ockenström, Lauri. 2012. Erwin Panofskyn ikonologia ja sen perintö. Teoksessa Annika Waenerberg & Satu Kähkönen (toim.) *Taidetta tutkimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. (Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisuja, 86.) Jyväskylä: Kampus kustannus, 211–230.

Oinas, Asko. 1983. Johdanto. Teoksessa Veli Arrela (toim.) *Tuhkasta nousi Lappi: Lapin jälleenrakennus sanoin ja kuvin*. Lapin maakuntaliitto ry., 5–8.

Palin, Tutta. 1998. Merkistä mieleen. Teoksessa Arja Elovirta & Ville Lukkarinen (toim.) *Katseen rajat: taidehistorian metodologiaa*. 2.painos. (Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen oppimateriaaleja, 74.) Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 115–150.

Panofsky, Erwin. 1939 / 1972. *Studies in iconology: humanistic themes in the art of the Renaissance*. (Icon editions: IN, 25.) New York: Harper & Row.

Panofsky, Erwin. 1955 / 1993. *Meaning in the visual arts*. (Penguin art and architecture.) London: Penguin.

Parsons, Michael J. 1987 / 1990. *How We Understand Art: a cognitive developmental account of aesthetic experience*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pirinen, Hanna. 2012. Biografinen ja historiallinen näkökulma taiteen tutkimukseen. Teoksessa Annika Waenerberg & Satu Kähkönen (toim.) *Taidetta tukimaan: menetelmiä ja näkökulmia*. (Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisuja, 86.) Jyväskylä: Kampus kustannus, 281–305.

Pohjakallio, Pirkko. 1996. Kuvitella vuosisata – Vuosisata koululaisten piirtämänä. Teoksessa Liisa Piironen & Antero Salminen (toim.) *Kuvitella vuosisata: taidekasvatuksen vuosikirja*. Helsinki: Taidekasvatuksen osasto, Taideteollinen korkeakoulu, 18–29.

Pohjakallio, Pirkko. 1998. Vanhoista koulutöistä kuvaelämänkertoihin. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Taide tiedon lähteenä*. Jyväskylä: Atena, 133–143.

Ritala, Paavo. 2013. Johdatus tutkimusmetodologiaan.

<http://developmentcentre.lut.fi/digi/Moodle_pohjat/Ritala_Johdatus%20tutkimusmetodologiaan%202013.pdf>. (Luettu 15.11.2015).

Roiko-Jokela, Heikki. 2004. Asutustoiminnalla sodasta arkeen. Teoksessa *Suomen maatalouden historia III Suurten muutosten aika: jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 914:3.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27–90.

Rose, Gillian 2007. *Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials*. 2. painos. London: Sage.

Rossi, Leena-Maija & Seppä, Anita. 2007. Lukijoille ja katsojille. Teoksessa Leena-Maija Rossi & Anita Seppä (toim.) *Tarkemmin katsoen: visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 7–13.

- Saarikangas, Kirsi. 1998. Johdanto. Teoksessa Kirsi Saarikangas (toim.) *Kuvasta tilaan: taidehistoria tänään*. Tampere: Vastapaino, 7–16.
- Salmi-Niklander, Kirsti. 2004. *Itsekasvatusta ja kapinaa: tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjottavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 967.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salmi-Niklander, Kirsti. 2011. Itseopiskelua ja itseoppineita. Teoksessa Anja Heikinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1266:2.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 461–467.
- Salmi-Niklander, Kirsti. 2013a. Monologic, dialogic, collective: Modes of writing in Finnish hand-written newspapers. Teoksessa Kuismin, A. & Driscoll, M. (toim.) *White Field, Black Seeds: Nordic Literacy Practices in the Long Nineteenth-Century*. (Studia Fennica, 7.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 76–88.
- Salmi-Niklander, Kirsti. 2013b. Käsinkirjoitetut lehdet: Yhteisöllisen kirjoittamisen ensiaskeleita. Teoksessa Laitinen, L. & Mikkola, K. (toim.) *Kynällä kyntäjät: Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1370.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 384–412.
- Seppä, Anita. 2012. *Kuvien tulkinta: menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Seppänen, Janne. 2001. *Katseen voima: kohti visuaalista lukutaitoa*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 17.) Tampere: Vastapaino.
- Sharma, Maddy. 2007. Denisse Perrier, Miss World 1953 (France). Elanecdota-rio.com. <<http://www.elanecdota-rio.com/2007/nov07/23/nov23ai.htm>>. (Luettu 12.3.2016).
- Siirtolaisuus ja muuttoliike. 2013. Ihmisoikeudet.net. <<http://www.ihmisoikeudet.net/?page=siirtolaisuus2>>. (Luettu 15.11.2015).
- Sinivalkoinen Vappu lunasti paikkansa Perinne jatkuu Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen patsaalla. Uutiset, perjantaina 02.05.2008. 2008. Timo Heinonen: kansanedustaja,

valtuuston puheenjohtaja. <<http://timoheinonen.fi/sinivalkoinen-vappu-lunasti-paikkansaperinne-jatkuu-yrjo-sakari-yrjo-koskisen-patsaalla/>>. (Luettu.4.2016).

Sinkkonen, Jari. 2008. *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Sivenius, Ari. 2012. *Aikuislukion eetos opettajien merkityksenantojen valossa*. Joensuu: University of Eastern Finland. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0649-6>>. (Luettu 30.8.2015).

Suuri tietosanakirja. 2001. Helsinki: WSOY.

Tolonen-Kytölä, Tuija. 2014. *Työn eetos, vapaus, onnellisuus - Perheyrittäjien arvojen kuvauksen rakentuminen eräiden suomalaisten lehtien reportaaseissa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. <[file:///C:/Users/Jani/Downloads/978-951-39-5735-3_v%C3%A4it%C3%B6s_04072014%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Jani/Downloads/978-951-39-5735-3_v%C3%A4it%C3%B6s_04072014%20(2).pdf)>. (Luettu 30.8.2015).

Tuominen, Marja. 1991. *"Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava.

Tuominen, Marja. 2010. Missä maanpiiri päättyy? Pohjoisen kulttuurihistorian paikat ja haasteet. Teoksessa Heli Rantala & Sakari Ollitervo (toim.) *Kulttuurihistoriallinen katse*. (Cultural history - kulttuurihistoria, 8.) Turku: k&h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria, 309–337.

Tuominen, Marja. 2015. Lapin ajanlasku. Menneisyys, tulevaisuus ja jälleenrakennus historian reunalla. Teoksessa Ville Kivimäki & Kirsi-Maria Hytönen (toim.) *Rauhan rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950*. Tampere: Vastapaino, 39–70.

Tuovinen, Johanna. 2014. Raivaaja-lehden kertomaa. Julkaisussa Hannu Kotivuori, Hanna Kyläniemi, Päivi Rahikainen & Jukka Suvilehto (toim.) *Raito*. Maakunnallinen museolehti. 32.vuosikerta. Rovaniemi: Lapin maakuntamuseo, 30–33.

Tupailta – Keskustan virtuaalinen tupailta.

<<http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Osallistu-ja-vaikuta/Tupailta>>. (Luettu 13.4.2016).

Tähtinen, Juhani. 2011. Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä. Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1266:2.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184–216.

Ursin, Martti. 1980. *Pohjois-Suomen tuhot ja jälleenrakennus saksalaissodan 1944–1945 jälkeen*. Oulu: Pohjoinen.

Uusitalo, Taina. 2010. Äiti, nainen, toveri - aatteellisuus velvoittaa naista työväenlehtien kirjoituksissa 1900–1920. Teoksessa Kirsti Salmi-Niklander, Sami Suodenjoki & Taina Uusitalo (toim.) *Lukeva ja kirjoittava työläinen*. (Väki voimakas, 23.) Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 213–227.

Virtanen, Keijo. 1993. Kulttuurihistoria humanistisena tieteenä. Teoksessa M. Kaarti-nen, K. Mäkinen, L. Rossi & T. Tuhkanen (toim.) *Metodikirja: Näkökulmia kulttuurihistorian tutkimukseen*. (Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu-ja, 16.) Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 9–18.

Väkevä, Lauri. 1999. 2 Hermeneutiikka tieteellisenä lähestymistapana.
<<http://www.wedu.oulu.fi/muko/lvakeva/Lisuri/HERMENEU.HTM>>. (Luettu 15.11.2015).

Östman, Ann-Katrin. 2004. Mekanisoinnin ensimmäinen aalto. Teoksessa Jaakko Numminen (toim.) *Yhteisön voima: nuorisoseuraliikkeen historia. 4, Kansalaiskasvatus 1906–1944*. Helsinki: Edita, 19–76.

Julkaisemattomat lähteet

Sodan siirtämät -tutkimusryhmän tutkimussuunnitelma 2014. Tutkimusryhmän hal-lussa.

Kaavio:

Kaavio 1: Hans-Georg Gadamerin (2005) mukaan hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on saada aikaan yhteisymmärrys kohteen ja sen tulkitsijan välille: ymmärtäminen tapahtuu, kun näiden kahden merkityshorisontit sulautetaan yhteen, jolloin menneisyys samanaikaistetaan nykyhetken kanssa. Johanna Tuovinen.

Kuvat:

Kuva 1: Piirros R:29.4.1954, 1 Varejoen kyläyhdistyksen arkisto (VKA).

Kuva 2: Piirros R:26.5.1955, 20 (VKA).

Kuva 3: Piirros. Lahja Inkilä, R:12.2.1954, 10 (VKA).

Kuva 4: Piirros. Lahja Inkilä, R:12.4.1954, 22 (VKA).

Kuva 5: Kuvituskuva R:4.5.1955, 8 (VKA).

Kuva 6: Kuvituskuva R:26.5.1955, 13 (VKA).

Kuva 7: Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi, R:15.11.1953, 13 (VKA).

Kuva 8: Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:1957, 33 (VKA).

Kuva 9: Piirros R:4.5.1955, 19 (VKA).

Kuva 10: Kuvituskuva. Nimimerkki Kiikari, R:1957, 12 (VKA).

Kuva 11: Kuvituskuva R:29.10.1953, 7 (VKA).

Kuva 12: Kuvituskuva R:2/1954, 7 (VKA).

Kuva 13: Piirros R:27.1.1955, 2 (VKA).

Kuva 14: Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:12.4.1954, 21 (VKA).

Kuva 15: Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi, R:15.11.1953, 14 (VKA).

Kuva 16: Kuvituskuva R:26.5.1955, 16 (VKA).

Kuva 17: Kuvituskuva. Nimimerkki Heidi, R:15.11.1953, 7 (VKA).

Kuva 18: Kuvituskuva. Airi Pelkonen, R:12.2.1954, 9 (VKA).

Kuva 19: Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:9/1954, 11 (VKA).

Kuva 20: Kuvituskuva. Mirja Ranta, R:9/1954, 4 (VKA).

Kuva 21: Piirros R:4.5.1955, 18 (VKA).

Kuva 22: Kuvituskuva R:29.10.1953, 6 (VKA).

Kuva 23: Kuvituskuva R:2/1954, 5 (VKA).

Kuva 24: Lehtileikekuva kuvituskuvana R:12.4.1954, 9 (VKA).

Kuva 25: Lehtileikekuva kuvituskuvana R:25.10.1955, 5 (VKA).

Kuva 26: Lehtileikekuva kuvituskuvana R:25.10.1955, 16 (VKA).

Kuva 27: Lehtileikekuvat kuvituskuvana R:25.10.1955, 6–7 (VKA).

Kuva 28: Kuvituskuva R:31.10.1952, 4 (VKA).

Kuva 29: Kuvituskuva R:31.10.1952, 6 (VKA).

Kuva 30: Piirros R:5.3.1953, 16 (VKA).

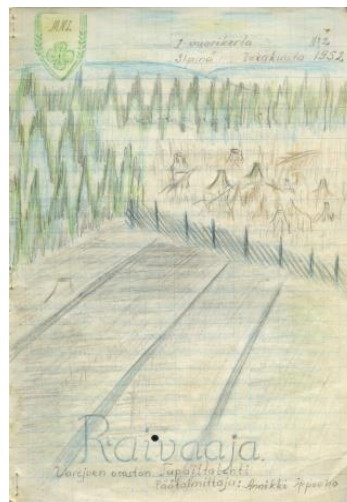
Kuva 31: *Raivaajan* takakansikuva R:4/1953 (VKA).

Liite

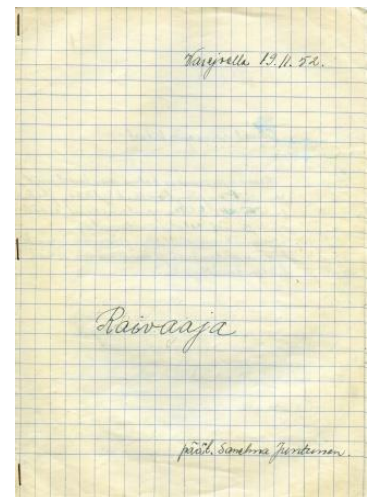
Liite 1: Raivaajan kansikuvat

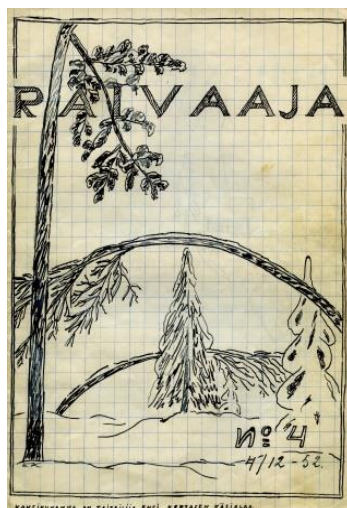
23.10.1952

31.10.1952

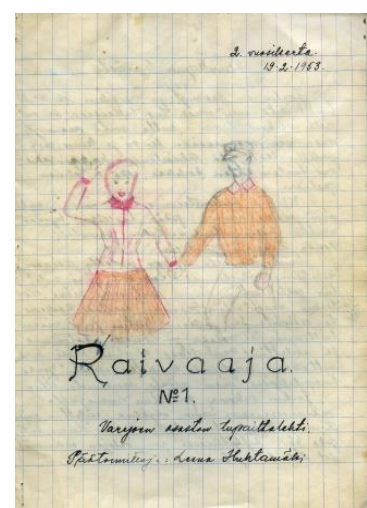
19.11.1952

4.12.1952

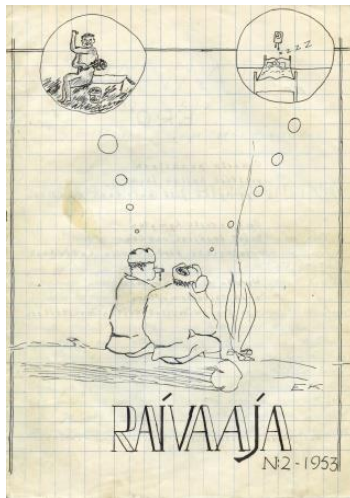
12/1952

19.2.1953

(jatkuu)

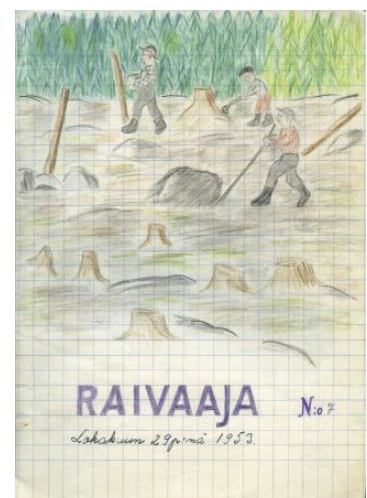
(jatkuu)

5.3.1953

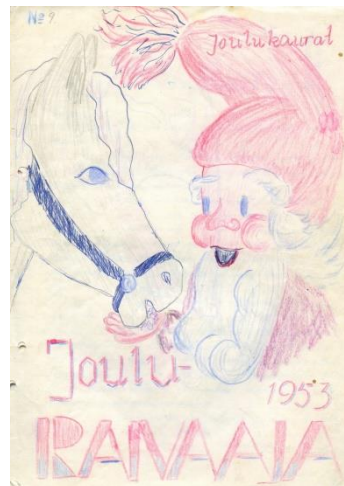
4/1953

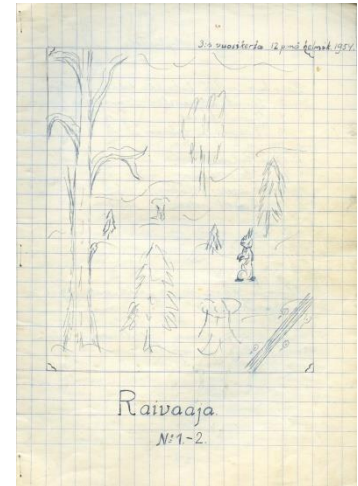
29.10.1953

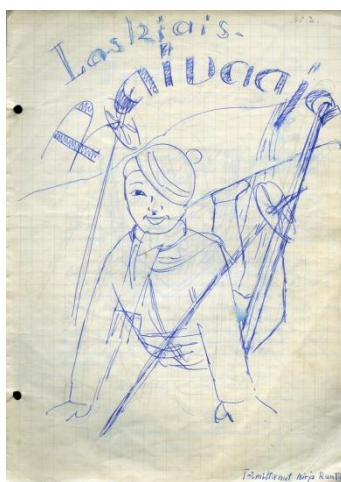
15.11.1953

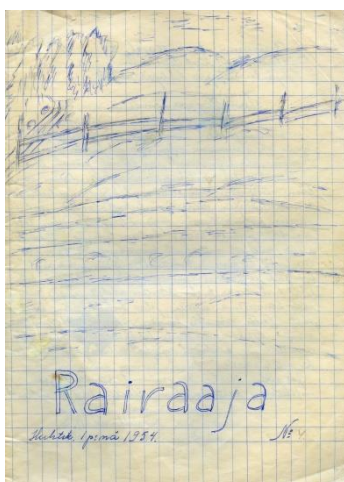
12/1953 (Mirja Ranta)

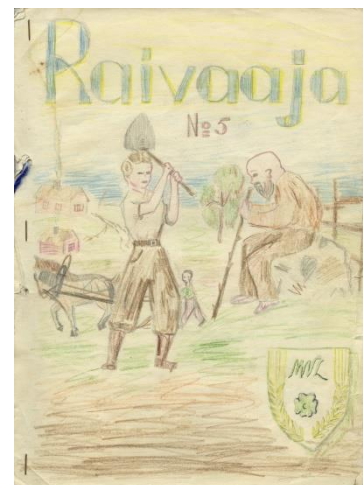
12.2.1954

2/1954

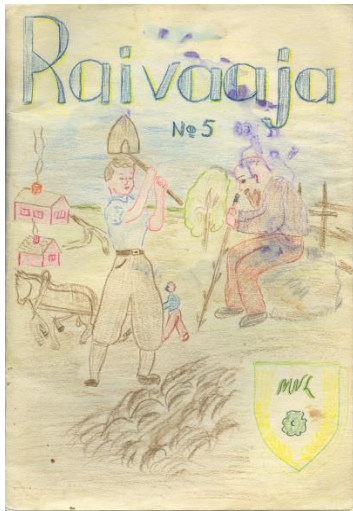
1.4.1954

4/1954 (Mirja Ranta)

(jatkuu)

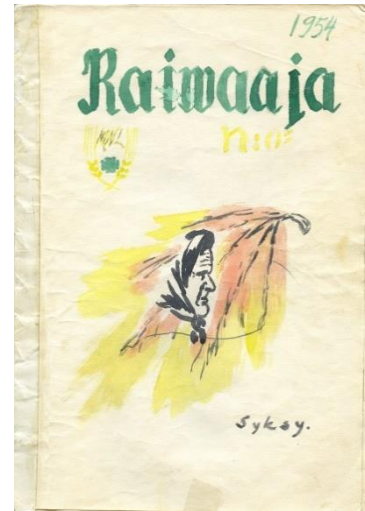
(jatkuu)

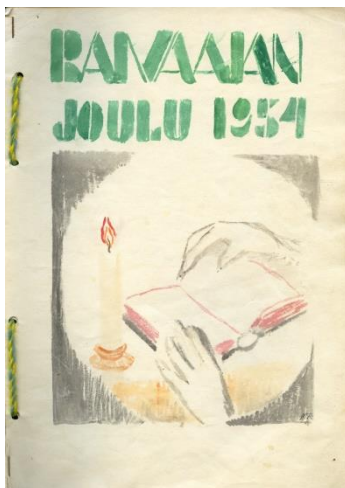
12.4.1954 (Mirja Ranta)

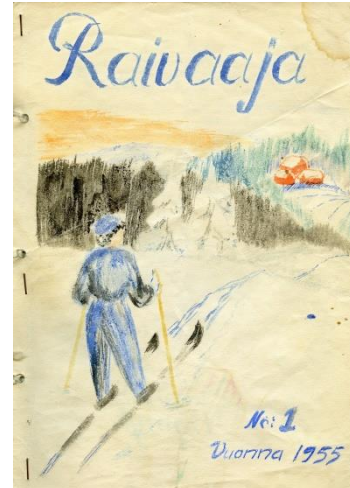
29.4.1954

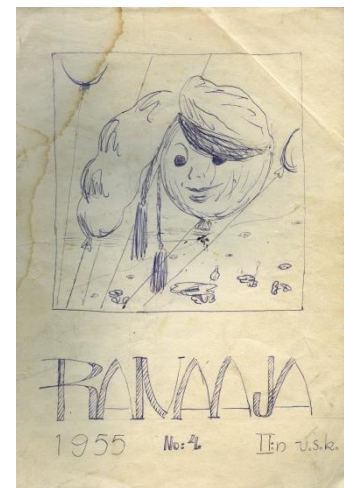
9/1954 (Mirja Ranta)

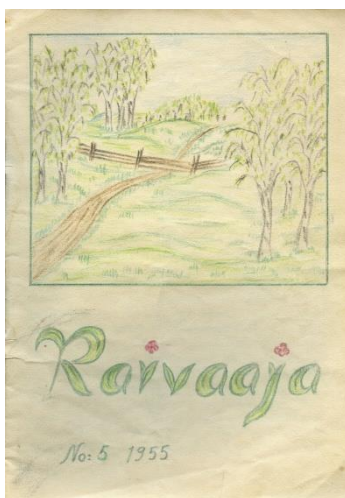
18.12.1954 (Mirja Ranta)

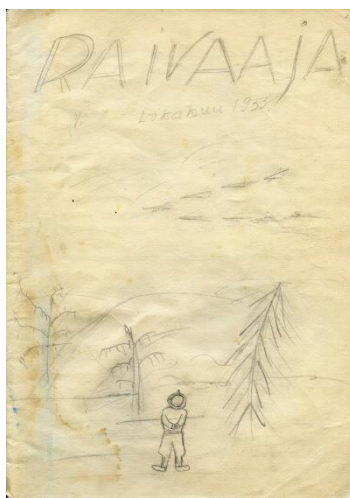
27.1.1955

4.5.1955

26.5.1955

25.10.1955

1957 (Mirja Ranta)